

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Η μεταφορά των ελληνικών ιδιοπολιτισμικών στοιχείων του βιβλίου του Πέτρου Μάρκαρη με τίτλο *Νυχτερινό Δελτίο* στην αγγλική, αμερικανική, γερμανική, ισπανική και ιταλική μετάφραση.

The transfer of the greek culture-specific items of Petros Markaris' book *The Late-Night News* into its British and American English, German, Spanish and Italian translations.

Ονοματεπώνυμο: ΜΥΖΙΚΟΥ ΕΛΕΝΗ

ΑΜ: flti.st2213

Επιτροπή εποπτείας

Επιβλέπων: Κελάνδριας Παναγιώτης, Καθηγητής

Μέλη: Κεντρωτής Γεώργιος, Καθηγητής

Κεραμίδας Σωτήριος, Επίκουρος Καθηγητής

ΚΕΡΚΥΡΑ

2024

Περίληψη

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στη μελέτη της μεταφοράς των ελληνικών ιδιοπολιτισμικών στοιχείων κατά τη μετάφραση του βιβλίου του Πέτρου Μάρκαρη *Νυχτερινό Δελτίο* στα αγγλικά (Ηνωμένου Βασιλείου και ΗΠΑ), στα γερμανικά, στα ισπανικά και στα ιταλικά. Τα ιδιοπολιτισμικά στοιχεία είναι τα στοιχεία ενός πολιτισμού που τον διαφοροποιούν από έναν άλλο και η μετάφρασή τους αποτελεί μια από τις βασικές προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι μεταφραστές. Οι θεωρητικοί της επιστήμης της μετάφρασης έχουν προτείνει διαφορετικούς ορισμούς, ταξινομήσεις και λύσεις για τον εντοπισμό, την κατάταξη και τη μετάφραση των ιδιοπολιτισμικών στοιχείων. Οι μεταφραστικές στρατηγικές και τεχνικές που προτείνουν αποσκοπούν στη διευκόλυνση της μεταφραστικής διαδικασίας, ιδιαίτερα όταν υπάρχουν πολιτισμικές διαφορές και πολιτισμικά κενά ανάμεσα στους πολιτισμούς του κειμένου πηγή και του κειμένου στόχος.

Στην παρούσα εργασία αναλύονται τα ιδιοπολιτισμικά στοιχεία σύμφωνα με τις κατηγοριοποιήσεις του Aixelá, του Newmark και της Molina Martínez και οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται για τη μετάφρασή τους. Με υλικό τις πέντε μεταφράσεις, αναλύονται οι μεταφραστικές τεχνικές που χρησιμοποίησαν οι μεταφραστές στην κάθε γλώσσα προκειμένου να μεταφέρουν τα ιδιοπολιτισμικά στοιχεία που ανήκουν στα κύρια ονόματα, στον υλικό πολιτισμό, στην κοινωνική, πολιτική και διοικητική οργάνωση, στον κοινωνικό πολιτισμό, στον γλωσσικό πολιτισμό, στην πολιτιστική κληρονομιά και στις χειρονομίες και συνήθειες. Στόχος της εργασίας είναι η εξαγωγή ποιοτικών, ποσοτικών και συγκριτικών συμπερασμάτων για το είδος των τεχνικών που χρησιμοποιήθηκαν.

Λέξεις κλειδιά: ιδιοπολιτισμικά στοιχεία, μεταφραστικές στρατηγικές, μεταφραστικές τεχνικές, λογοτεχνική μετάφραση, Πέτρος Μάρκαρης, *Νυχτερινό Δελτίο*

Abstract

This paper investigates the transfer of the greek culture-specific items of Petros Markaris' book *The Late-Night News* into its British and American English, German, Spanish and Italian translations. Culture-specific items are the features of a culture that differentiate it from another and their translation is one of the main challenges that translators have to face. Translation theorists have proposed different definitions, classifications and solutions for identifying, classifying and translating the culture-specific items. By proposing various translation strategies and techniques, they aim to facilitate the translation process, especially when there are differences and gaps between the cultures of the source text and the target text.

This paper examines the culture-specific items according to the classifications proposed by Aixelá, Newmark and Molina Martínez as well as the techniques used to translate them. It investigates the translation techniques used by the translators in each language in order to transfer the culture-specific items, that are appertained to the proper names, material culture, social, political and administrative structure, social culture, linguistic culture, cultural heritage and gestures and habits. The aim of the paper is to draw qualitative, quantitative and comparative conclusions about the translation techniques used.

Key words: culture-specific items (CSIs), translation strategies, translation techniques. literary translation, Petros Markaris, *The late-night news*, *Deadline in Athens*

Πίνακας περιεχομένων

1. Εισαγωγή.....	9
2. Βιβλιογραφική επισκόπηση – Θεωρητικό πλαίσιο.....	13
2.1 Πολιτισμός, γλώσσα και μετάφραση.....	13
2.1.1 Η πολιτισμική στροφή στη μετάφραση.....	16
2.1.2 Πολιτισμική μετάφραση.....	17
2.2 Ιδιοπολιτισμικά στοιχεία.....	19
2.2.1 Όροι και ορισμοί.....	19
2.2.2 Κατηγοριοποίηση των ΙΠΣ.....	22
2.2.3 Η μετάφραση των ιδιοπολιτισμικών στοιχείων.....	25
2.2.3.1 Τα ΙΠΣ ως μεταφραστικό πρόβλημα.....	25
2.2.3.2 Μεταφραστικές στρατηγικές.....	27
2.2.3.3 Μεταφραστικές τεχνικές.....	28
2.2.4 Τα κύρια ονόματα ως ΙΠΣ και η μετάφρασή τους.....	40
3. Το ερευνητικό σώμα.....	43
3.1 Πέτρος Μάρκαρης.....	43
3.2 <i>Νυχτερινό Δελτίο</i>	44
3.2.1 Η υπόθεση του βιβλίου.....	44
3.2.2 Το ελληνικό κείμενο και οι μεταφράσεις του.....	44
4. Μεθοδολογία.....	46
5. Ανάλυση των δεδομένων – Παρουσίαση των αποτελεσμάτων.....	49
5.1 Ο τίτλος του βιβλίου.....	49
5.2 Κύρια ονόματα.....	49
5.2.1 ΚΣ1.....	49
5.2.1.1 Ανθρωπωνύμια.....	49
5.2.1.2 Τοπωνύμια.....	50
5.2.1.3 Ιδρύματα, οργανισμοί, θεσμοί κ.ά.....	51
5.2.1.4 Μοναδικά αντικείμενα και έργα τέχνης.....	51
5.2.1.5 Εμπορικά σήματα.....	52
5.2.2 ΚΣ2.....	52
5.2.2.1 Ανθρωπωνύμια.....	52
5.2.2.2 Τοπωνύμια.....	53
5.2.2.3 Ιδρύματα, οργανισμοί, θεσμοί κ.α.....	54
5.2.2.4 Μοναδικά αντικείμενα και έργα τέχνης.....	55
5.2.2.5 Εμπορικά σήματα.....	55
5.2.3 ΚΣ3.....	56
5.2.3.1 Ανθρωπωνύμια.....	56
5.2.3.2 Τοπωνύμια.....	56
5.2.3.3 Ιδρύματα, οργανισμοί, θεσμοί κ.ά.....	57
5.2.3.4 Μοναδικά αντικείμενα και έργα τέχνης.....	58
5.2.3.5 Εμπορικά σήματα.....	58
5.2.4 ΚΣ4.....	59
5.2.4.1 Ανθρωπωνύμια.....	59
5.2.4.2 Τοπωνύμια.....	59
5.2.4.3 Ιδρύματα, οργανισμοί, θεσμοί κ.ά.....	60
5.2.4.4 Μοναδικά αντικείμενα και έργα τέχνης.....	60
5.2.4.5 Εμπορικά σήματα.....	61

5.3 Άλλα ΙΠΣ.....	61
5.3.1 ΚΣ1.....	61
5.3.1.1 Υλικός πολιτισμός.....	61
5.3.1.2 Κοινωνική, πολιτική και διοικητική οργάνωση.....	62
5.3.1.3 Κοινωνικός πολιτισμός.....	62
5.3.1.4 Γλωσσικός πολιτισμός.....	63
5.3.1.5 Πολιτιστική κληρονομιά.....	63
5.3.1.6 Χειρονομίες και συνήθειες.....	63
5.3.2 ΚΣ2.....	64
5.3.2.1 Υλικός πολιτισμός.....	64
5.3.2.2 Κοινωνική, πολιτική και διοικητική οργάνωση.....	64
5.3.2.3 Κοινωνικός πολιτισμός.....	65
5.3.2.4 Γλωσσικός πολιτισμός.....	65
5.3.2.5 Πολιτιστική κληρονομιά.....	65
5.3.2.6 Χειρονομίες και συνήθειες.....	66
5.3.3 ΚΣ3.....	66
5.3.3.1 Υλικός πολιτισμός.....	66
5.3.3.2 Κοινωνική, πολιτική και διοικητική οργάνωση.....	67
5.3.3.3 Κοινωνικός πολιτισμός.....	67
5.3.3.4 Γλωσσικός πολιτισμός.....	67
5.3.3.5 Πολιτιστική κληρονομιά.....	68
5.3.3.6 Χειρονομίες και συνήθειες.....	68
5.3.4 ΚΣ4.....	69
5.3.4.1 Υλικός πολιτισμός.....	69
5.3.4.2 Κοινωνική, πολιτική και διοικητική οργάνωση.....	69
5.3.4.3 Κοινωνικός πολιτισμός.....	69
5.3.4.4 Γλωσσικός πολιτισμός.....	70
5.3.4.5 Πολιτιστική κληρονομιά.....	70
5.3.4.6 Χειρονομίες και συνήθειες.....	71
6. Ερμηνεία αποτελεσμάτων – Συμπεράσματα.....	72
6.1 ΚΣ1.....	73
6.2 ΚΣ2.....	74
6.3 ΚΣ3.....	76
6.4 ΚΣ4.....	79
6.5 Συγκριτικά συμπεράσματα για τα ΚΣ1, ΚΣ2, ΚΣ3 και ΚΣ4.....	81
7. Επίλογος.....	84
Βιβλιογραφία.....	85

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΓΠ	Γλώσσα Πηγή
ΓΣ	Γλώσσα Στόχος
ΙΠΣ	Ιδιοπολιτισμικό Στοιχείο, Ιδιοπολιτισμικά Στοιχεία
ΚΠ	Κείμενο Πηγή
ΚΠ1	<i>Νυχτερινό Δελτίο</i>
ΚΣ	Κείμενο Στόχος
ΚΣ1	<i>Deadline in Athens</i> (μετάφραση στα αγγλικά ΗΠΑ)
ΚΣ1Α	<i>The late-night news</i> (μετάφραση στα αγγλικά Ηνωμένου Βασιλείου)
ΚΣ2	<i>Hellas Channel. Ein Fall Für Kostas Charitos</i> (μετάφραση στα γερμανικά)
ΚΣ3	<i>Noticias de la noche</i> (μετάφραση στα ισπανικά)
ΚΣ4	<i>Ultime della notte</i> (μετάφραση στα ιταλικά)
ΠΠ	Πολιτισμός Πηγή
ΠΣ	Πολιτισμός Στόχος

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Χωρισμός των ιδιοπολιτισμικών στοιχείων σε κατηγορίες.....	48
Πίνακας 2: Τεχνικές μετάφρασης τίτλου.....	49
Πίνακας 3: ΚΣ1 - Συχνότητα και ποσοστό συχνότητας εμφάνισης τεχνικών για κύρια ονόματα.....	73
Πίνακας 4: ΚΣ2 - Συχνότητα και ποσοστό συχνότητας εμφάνισης τεχνικών για κύρια ονόματα.....	75
Πίνακας 5: ΚΣ3 - Συχνότητα και ποσοστό συχνότητας εμφάνισης τεχνικών για κύρια ονόματα.....	77
Πίνακας 6: ΚΣ4 - Συχνότητα και ποσοστό συχνότητας εμφάνισης τεχνικών για κύρια ονόματα.....	79
Πίνακας 7: Συγκεντρωτικά αποτελέσματα για τα κύρια ονόματα σε ΚΣ1, ΚΣ2, ΚΣ3 και ΚΣ4.....	81

1. Εισαγωγή

Η μετάφραση βοηθάει στην επικοινωνία και στην ανταλλαγή ιδεών ανάμεσα στους ανθρώπους εδώ και αιώνες. Εντούτοις, μόλις στα μέσα του 20ού αιώνα αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητη επιστήμη και όχι ως κλάδος της γλωσσολογίας, όπως τη θεωρούσαν μέχρι τότε. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αναθεώρηση του θεωρητικού της πλαισίου και τη διεπιστημονική της προσέγγιση, υπό το πρίσμα και άλλων κλάδων όπως η κοινωνιολογία και οι πολιτισμικές σπουδές. Η πολιτισμική διάσταση της μετάφρασης διερευνήθηκε συστηματικά κυρίως μετά τη δεκαετία του 1970, με τις θεωρίες του λειτουργισμού, με τη θεωρητική κίνηση γνωστή ως «πολιτισμική στροφή» (cultural turn), καθώς και μέσω των μετααποικιακών θεωριών και της μεταμοντέρνας θεωρίας (Γραμμενίδης et al 2015:69).

Στα πλαίσια της πολιτισμικής στροφής, στη σύγχρονη μεταφρασεολογία, η μετάφραση δεν γίνεται αντιληπτή απλά και μόνο ως γλωσσική διαμεσολάβηση αλλά και ως διαμεσολάβηση μεταξύ των πολιτισμών ή πολιτισμική διαμεσολάβηση. Ως εκ τούτου, η μετάφραση ενός κειμένου δεν σημαίνει μόνο μεταφορά των γλωσσικών στοιχείων αλλά και μεταφορά των πολιτισμικών στοιχείων, συμβάλλοντας έτσι στην επαφή και επικοινωνία μεταξύ διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων (Γραμμενίδης et al ό.π.:69, 74). Καθ' όλη τη διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας ο μεταφραστής¹ πρέπει να έχει επίγνωση ότι ο ρόλος του είναι να δημιουργήσει μια ενδιάμεση οδό, μια γέφυρα μεταξύ των δύο γλωσσών και πολιτισμών. Με άλλα λόγια, να είναι σε θέση να μεταφέρει στη γλώσσα-στόχο (στο εξής ΓΣ) όλα όσα περιλαμβάνονται και μεταδίδονται από τη γλώσσα-πηγή (στο εξής ΓΠ).

Η παγκοσμιοποίηση, οι διεθνείς σχέσεις και άλλοι παράγοντες καθιστούν αναγκαία την επικοινωνία των ανθρώπων όχι μόνο μέσα στη δική τους χώρα και πολιτισμό αλλά και στο διεθνές και διαπολιτισμικό επίπεδο, με αποτέλεσμα η επαφή με άγνωστους πολιτισμούς να αποτελεί αναπόφευκτο μέρος της σύγχρονης ζωής. Μερικές φορές, όμως, οι διαφορές μεταξύ των πολιτισμών μπορεί να οδηγήσουν και σε παρεξηγήσεις, επειδή, σύμφωνα με τον Aixelá, «κάθε γλωσσική ή εθνική γλωσσική κοινότητα έχει στη διάθεσή της μια σειρά από συνήθειες, θεωρήσεις αξιών και συστήματα ταξινόμησης, τα οποία κάποιες φορές διαφέρουν ξεκάθαρα ενώ άλλες

1 Για λόγους ευκολίας θα χρησιμοποιείται το αρσενικό γένος, με την παραδοχή ότι συμπεριλαμβάνει όλα τα φύλα.

φορές επικαλύπτονται. Με αυτόν τον τρόπο οι πολιτισμοί δημιουργούν έναν συντελεστή μεταβλητότητας που θα πρέπει να λάβει υπόψιν του ο μεταφραστής» (Aixelá 1996:53).

Σύμφωνα με τους Hatim και Mason (1990:223-224) οι μεταφραστές μεσολαβούν μεταξύ των πολιτισμών (συμπεριλαμβανομένων των ιδεολογιών, των ηθικών συστημάτων και των κοινωνικοπολιτικών δομών), επιδιώκοντας να υπερβούν τις ασυμβατότητες, οι οποίες παρεμποδίζουν τη μεταφορά των νοημάτων. Βρίσκονται στο κέντρο μιας δυναμικής διαδικασίας επικοινωνίας, η οποία θα ήταν αδύνατη χωρίς τη δική τους μεσολάβηση. Κάτι που έχει σημασία για έναν πολιτισμό, πιθανόν να μη σημαίνει απολύτως τίποτε για έναν άλλο και η δουλειά του μεταφραστή είναι να αναγνωρίσει αυτή τη διαφορά και να βρει τρόπο να την επιλύσει. Για τον λόγο αυτό οι μεταφραστές πρέπει να έχουν όχι μόνο δίγλωσση ικανότητα αλλά και διπολιτισμική όραση (bi-cultural vision).

Η μεταφορά των ιδιαίτερων πολιτισμικών αναφορών, δηλαδή των ιδιοπολιτισμικών στοιχείων (culture-specific items, CSIs) από το κείμενο-πηγή (στο εξής ΚΠ) στο κείμενο-στόχο (στο εξής ΚΣ) είναι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει ο μεταφραστής, είτε επειδή δεν υπάρχουν τα ίδια στοιχεία στο ΚΣ είτε επειδή εκφράζονται με διαφορετικό τρόπο (Hurtado Albir 2001:607). Το μέγεθος του προβλήματος δοκιμάζει τα όρια της μεταφραστικότητας, με θεωρητικούς όπως ο Catford (1965/1978:99) να κάνουν λόγο για «πολιτισμικό αμετάφραστο (cultural untranslatability)», όταν ένα στοιχείο που έχει λειτουργική σημασία στο κείμενο της ΓΠ απουσιάζει εντελώς από τον πολιτισμό στον οποίο ανήκει η ΓΣ. Άλλοι θεωρητικοί, όμως, όπως ο Newmark, προτείνουν διάφορες τεχνικές για τη μετάφραση των ιδιοπολιτισμικών στοιχείων (στο εξής ΠΣ), όπως θα αναλυθεί παρακάτω.

Η παρούσα εργασία εστιάζει στην μεταφορά των ΠΣ κατά τη μετάφραση λογοτεχνικού έργου Έλληνα συγγραφέα σε άλλες γλώσσες. Ο προβληματισμός προέκυψε από το γεγονός ότι η έρευνα για τους τρόπους μεταφοράς των ΠΣ περιορίζεται στην ανάλυση έργων ξένης λογοτεχνίας που έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά και όχι έργων της ελληνικής λογοτεχνίας που έχουν μεταφραστεί και κυκλοφορούν στο εξωτερικό. Επομένως, αντικείμενο της έρευνας αποτελεί η ανάλυση των μεταφραστικών στρατηγικών και τεχνικών που υιοθετούνται από ξένους

μεταφραστές για την αντιμετώπιση των ΙΠΣ κατά τη μετάφραση ενός έργου που έχει τα ελληνικά ως ΓΠ και η εξαγωγή ποιοτικών και ποσοτικών συμπερασμάτων.

Ως αντικείμενο μελέτης χρησιμοποιείται το βιβλίο *Νυχτερινό Δελτίο* του Πέτρου Μάρκαρη και οι μεταφράσεις του στα αγγλικά (Ηνωμένου Βασιλείου και ΗΠΑ), στα γερμανικά, στα ισπανικά και στα ιταλικά. Η επιλογή του συγκεκριμένου συγγραφέα έγινε γιατί αποτελεί έναν από τους πιο μεταφρασμένους σύγχρονους Έλληνες συγγραφείς, με τα έργα του να κυκλοφορούν σχεδόν σε είκοσι γλώσσες, ενώ η επιλογή του βιβλίου έγινε επειδή αποτελεί το πρώτο βιβλίο της σειράς αστυνομικών μυθιστορημάτων που γράφει με ήρωα τον αστυνόμο Χαρίτο. Η έρευνα που γίνεται σε συνολικά πέντε μεταφράσεις σε διαφορετικές γλώσσες δίνει επιπλέον τη δυνατότητα εξαγωγής και συγκριτικών συμπερασμάτων.

Η έρευνα εστιάζει στους παρακάτω στόχους:

- Να εντοπίσει και να ονομάσει τις μεταφραστικές τεχνικές που χρησιμοποίησε ο κάθε μεταφραστής/μεταφράστρια για τη μεταφορά των ΙΠΣ του βιβλίου.
- Να εντοπίσει την τεχνική ή τις τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν σε μεγαλύτερο βαθμό ανά μετάφραση και ανά είδος ΙΠΣ.
- Να συγκρίνει τα αποτελέσματα μεταξύ των μεταφράσεων.

Ως υλικό για την έρευνα χρησιμοποιούνται ΙΠΣ που ανήκουν στα κύρια ονόματα, στον υλικό πολιτισμό, στην κοινωνική, πολιτική και διοικητική οργάνωση, στον κοινωνικό πολιτισμό, στον γλωσσικό πολιτισμό, στην πολιτιστική κληρονομιά και στις χειρονομίες και συνήθειες, σύμφωνα με τις κατηγοριοποιήσεις του Αίχελά, του Newmark και της Molina Martínez.

Η παρούσα εργασία δομείται από την εισαγωγή, από 4 κεφάλαια που αποτελούν το κύριο σώμα της εργασίας, από τον επίλογο και τη βιβλιογραφία. Στο κεφάλαιο 2 με τίτλο «Βιβλιογραφική επισκόπηση – Θεωρητικό πλαίσιο» θα παρουσιαστούν οι πιο γνωστές θεωρίες για τη σχέση του πολιτισμού με τη μετάφραση και για την πολιτισμική στρόφη της μετάφρασης. Κατόπιν θα αναλυθεί η έννοια των ΙΠΣ και θα παρατεθούν οι ονομασίες που δίνονται από τους μελετητές. Στη συνέχεια θα γίνει αναφορά στις ταξινομήσεις που προτείνονται και θα αναλυθούν οι μεταφραστικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται. Τέλος θα γίνει ειδική αναφορά στα κύρια ονόματα ως ΙΠΣ, αφού αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος του υλικού της

έρευνας. Στο κεφάλαιο 3 θα παρουσιαστεί το ερευνητικό σώμα (corpus) της εργασίας και θα παρατεθούν πληροφορίες για τον Πέτρο Μάρκαρη, για την υπόθεση του βιβλίου και για τις μεταφράσεις που θα χρησιμοποιηθούν. Στο κεφάλαιο 4 θα γίνει περιγραφή της ερευνητικής μεθόδου που χρησιμοποιήθηκε, στο κεφάλαιο 5 θα γίνει η ανάλυση των δεδομένων και η παρουσίαση των αποτελεσμάτων και στο κεφάλαιο 6 θα γίνει η ερμηνεία των αποτελεσμάτων και θα παρατεθούν τα συμπεράσματα. Στον επίλογο θα γίνει μια μικρή σύνοψη και θα κλείσει η εργασία. Στη βιβλιογραφία θα παρατεθούν όλες οι πηγές που αναφέρθηκαν μέσα στην εργασία, χωρισμένες σε πρωτογενείς πηγές (τα βιβλία προς ανάλυση), δευτερογενείς πηγές, ιστογραφία και λεξικά.

2. Βιβλιογραφική επισκόπηση – Θεωρητικό πλαίσιο

2.1 Πολιτισμός, γλώσσα και μετάφραση

Κατά τον 20ό αιώνα εμφανίζεται η έννοια της διεπιστημονικότητας και των διεπιστημονικών κλάδων, που είναι πεδία μελετών που υπερβαίνουν τα παραδοσιακά επιστημονικά όρια, συνδυάζοντας δύο ή και περισσότερους κλάδους επιστημονικής γνώσεως σε μία δραστηριότητα, είτε χρησιμοποιώντας ένα ευρύ φάσμα θεωριών, μεθόδων και φαινομένων είτε εστιάζοντας σε ένα στενό σύνολο αυτών (Repko & Szostak 2017:45). Η ανάπτυξη των μεταφραστικών σπουδών και των πολιτισμικών σπουδών αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα του φαινομένου της διεπιστημονικότητας. Η Susan Bassnett (1998:133) υποστηρίζει ότι τόσο οι μεταφραστικές σπουδές όσο και οι πολιτισμικές σπουδές είναι διεπιστημονικά πεδία, διαλογικής φύσης και περιλαμβάνουν διαδικασίες κωδικοποίησης και αποκωδικοποίησης.

Για πολλά χρόνια φιλόσοφοι, γλωσσολόγοι, ιστορικοί και ανθρωπολόγοι αναλύουν την έννοια του πολιτισμού. Υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία ορισμών της λέξης «πολιτισμός», η οποία αντανακλά τη διαφορετική κατανόηση και τις διαφορετικές προσεγγίσεις απέναντι σε αυτήν την πολύπλοκη έννοια, ωστόσο όλοι τους περιλαμβάνουν έννοιες όπως έθιμα, παραδόσεις, πεποιθήσεις, συνήθειες, περιβάλλον, γεωγραφικά δεδομένα, εθνική λογοτεχνία, λαογραφία και θρησκευτικές πτυχές.

Ένας γενικός ορισμός του πολιτισμού δίνεται από τους Hofstede et al (2010:6), οι οποίοι αντιλαμβάνονται τον πολιτισμό ως «συλλογικό προγραμματισμό του νου που διακρίνει τα μέλη μιας ομάδας ή κατηγορίας ανθρώπων από τους άλλους», διευκρινίζοντας ότι ο όρος «προγραμματισμός», στην προκειμένη περίπτωση, δεν συνδέεται με τις επιστήμες της πληροφορικής αλλά αφορά πρότυπα σκέψης και συναισθήματος, προκαθορισμένα από το κοινωνικό περιβάλλον, στο οποίο ένα άτομο βρίσκεται για το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του, γι' αυτό χαρακτηρίζεται και ως συλλογικός.

Ο David Katan (2009:74) διακρίνει τρεις προσεγγίσεις για την έννοια του πολιτισμού: την ανθρωπιστική, την ανθρωπολογική και την κοινωνιολογική. Η τελευταία προσέγγιση υιοθετείται και από τις πολιτισμικές σπουδές. Για τους

ανθρωπιστές, ο πολιτισμός σχετίζεται με τα καλλιτεχνικά, επιστημονικά και άλλα πνευματικά επιτεύγματα μιας ανεπτυγμένης κοινωνίας. Οι ανθρωπολόγοι θεωρούν τον πολιτισμό ως τρόπο ζωής των απλών ανθρώπων που μαθαίνουν τον πολιτισμό μέσω της κοινωνικοποίησης μέσα στην ομάδα, ενώ στην κοινωνιολογία και τις πολιτισμικές σπουδές, ο πολιτισμός θεωρείται ως δυνάμεις οι οποίες υπαγορεύουν τους κανόνες συμπεριφοράς σε μια κοινωνία (Katan 2009:74-75).

Στις μεταφραστικές σπουδές, οι περισσότεροι θεωρητικοί της μετάφρασης, έχοντας κατά νου τα ζητήματα της επικοινωνίας και της διαπολιτισμικής σχέσης, δίνουν τους δικούς τους ορισμούς για τον πολιτισμό, οι οποίοι είναι αρκετά λακωνικοί. Ο Newmark (1988:94) ορίζει τον πολιτισμό ως «τον τρόπο ζωής και τις εκδηλώσεις του που είναι ιδιότυπες σε μια κοινότητα, η οποία χρησιμοποιεί μια συγκεκριμένη γλώσσα ως μέσο έκφρασης». Με άλλα λόγια, ο πολιτισμός αντανακλά και περιλαμβάνει τις συνήθειες, τις πεποιθήσεις, τα ήθη, τις συμβάσεις συμπεριφοράς, τις αξίες και τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αισθάνονται και ενεργούν σε μια συγκεκριμένη κοινωνία και τα οποία μεταδίδονται από γενιά σε γενιά. Η Larson (1984:431) θεωρεί ότι ο πολιτισμός «είναι ένα σύνολο πεποιθήσεων, στάσεων, αξιών και κανόνων που μοιράζεται μια ομάδα ανθρώπων» ενώ, σύμφωνα με τον Nida (2003:413), ο πολιτισμός «μπορεί να περιγραφεί με κάπως απλοϊκό τρόπο ως το σύνολο των πεποιθήσεων και πρακτικών μιας κοινωνίας».

Ο Vermeer (1986, όπως αναφέρεται στη Nord 1997:33) θεωρεί ότι πολιτισμός είναι οτιδήποτε πρέπει να γνωρίζει ένα άτομο για το πώς να συμπεριφέρεται, να αισθάνεται και να ενεργεί σε μια κοινωνία, ώστε να συμμορφώνεται με τις γενικές προσδοκίες της κοινωνίας αυτής, εκτός αν είναι πρόθυμο να αναλάβει τις συνέπειες της μη αποδεκτής συμπεριφοράς του. Ο Vermeer έχει δώσει έμφαση στην ανθρώπινη δράση και συμπεριφορά ως τις δυναμικές ιδιότητες αυτού του ορισμού, αντιλαμβανόμενος τον πολιτισμό ως ένα σύνθετο σύστημα που καθορίζει κάθε ανθρώπινη δράση ή συμπεριφορά, συμπεριλαμβανομένης της γλώσσας, και θεωρεί ότι η διαπολιτισμική δράση ή η επικοινωνία που υπερβαίνει τα πολιτισμικά όρια θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις πολιτισμικές διαφορές όσον αφορά τη συμπεριφορά, την αξιολόγηση και τις επικοινωνιακές περιστάσεις.

Η Eirlys E. Davies υποστηρίζει ότι για τις μεταφραστικές ανάγκες αρκεί «ένας πρόχειρος χαρακτηρισμός του πολιτισμού ως ένα σύνολο αξιών, στάσεων και

συμπεριφορών που μοιράζεται μια ομάδα και μεταδίδεται μέσω της μάθησης» και ότι μια βαθύτερη ανάλυση αυτής της σύνθετης έννοιας αποτελεί αντικείμενο της ανθρωπολογίας. Διακρίνει επίσης διαφορετικά στρώματα του πολιτισμού τα οποία κυμαίνονται «από τα βαθύτερα ή εσωτερικά στρώματα, που αποτελούνται από τις πεποιθήσεις και τις αξίες που έχει μια ομάδα, μέχρι τα εξωτερικά ή πιο επιφανειακά στρώματα που αντιπροσωπεύονται από τα έθιμα, τους κανόνες συμπεριφοράς, τα αντικείμενα και τα σύμβολα που συνδέονται με την ομάδα» και θεωρεί ότι «οποιοδήποτε ή όλα αυτά τα στρώματα μπορεί να εκδηλωθεί στα κείμενα που καλείται να επεξεργαστεί ένας μεταφραστής» (2003: 68). Η προσέγγιση της Eirlys E. Davies έχει πολλά κοινά σημεία και ενδεχομένως βασίζεται στο ανθρωπολογικό «μοντέλο του παγόβουνου» που προωθεί ο Hall (1990) και επεξηγεί ο Katan (2009), όπου τα ορατά στοιχεία όπως η τέχνη, το φαγητό κ.λπ. αποτελούν μόνο την κορυφή του παγόβουνου, ενώ τα πιο συναρπαστικά και σημαντικά πράγματα βρίσκονται κάτω από την ίσαλο γραμμή, ακριβώς κάτω από την επιφάνεια ή ακόμη και πολύ βαθύτερα.

Σύμφωνα με τις κοινωνιογλωσσολογικές προσεγγίσεις, η γλώσσα θεωρείται ενσωματωμένη στον πολιτισμό, έτσι ώστε η σημασία κάθε γλωσσικού στοιχείου μπορεί να κατανοηθεί σωστά μόνο σε σχέση με το πολιτισμικό πλαίσιο που το περιβάλλει. Δεδομένου ότι στη μετάφραση το νόημα έχει ιδιαίτερη σημασία, προκύπτει ότι η μετάφραση δεν μπορεί να γίνει πλήρως κατανοητή εκτός ενός πολιτισμικού πλαισίου αναφοράς (House 2016:16). Ο Hongwei πιστεύει ότι η γλώσσα εκφράζει άλλα συστατικά του πολιτισμού, τα υποστηρίζει και τα διαδίδει. Μπορεί να ερμηνευτεί και να γίνει κατανοητή μόνο μέσα σε έναν πολιτισμό, στον οποίο είναι ενσωματωμένη και από τον οποίο δεν μπορεί να υπάρξει ξεχωριστά. Αυτή η ιδιαιτερότητα της γλώσσας τη διακρίνει από όλες τις άλλες πτυχές του πολιτισμού και την καθιστά ζωτικής σημασίας για τη μεταφορά του. Υπό αυτό το πρίσμα, η γλώσσα είναι αυτό που δίνει ζωή στον πολιτισμό και ο πολιτισμός είναι η διαδρομή κατά μήκος της οποίας η γλώσσα διαμορφώνεται και αναπτύσσεται (1999:121-122).

Η γλώσσα και ο πολιτισμός είναι δύο έννοιες που έχουν στενή σχέση μεταξύ τους και οι οποίες αφορούν και συνδέονται με την πράξη της μετάφρασης. Ο Toury ορίζει τη μετάφραση ως ένα είδος δραστηριότητας που περιλαμβάνει αναπόφευκτα τουλάχιστον δύο γλώσσες και δύο πολιτισμικές παραδόσεις (2000:200). Ο ορισμός αυτός καθιστά σαφές ότι η εμπλοκή του πολιτισμού στην πράξη της μετάφρασης

είναι αναπόφευκτη. Η μετάφραση και ο πολιτισμός έχουν στενή σχέση μεταξύ τους, καθώς η μετάφραση δεν είναι μόνο μια γλωσσική πράξη αλλά αποτελεί παράλληλα μια πολιτισμική πράξη, μια πράξη επικοινωνίας μεταξύ πολιτισμών, δηλαδή μια μορφή διαπολιτισμικής επικοινωνίας (House ό.π.:14-16). Η αποστολή των μεταφραστών υπερβαίνει τη διαδικασία εναλλαγής κωδικών, καθώς λαμβάνουν υπόψιν τους πολιτισμικούς παράγοντες κατά τη μεταφραστική διαδικασία και συνειδητοποιούν την ανεπάρκεια της εφαρμογής μόνο των γλωσσικών προσεγγίσεων για την αντιμετώπιση ζητημάτων που υπερβαίνουν το κείμενο. Αυτή η μετατόπιση προς τη συνειδητοποίηση της πολιτισμικής διάστασης της μετάφρασης γίνεται από τη θεωρητική κίνηση που είναι γνωστή ως πολιτισμική στροφή στη μετάφραση.

2.1.1 Η πολιτισμική στροφή στη μετάφραση

Η πρώτη που αναφέρθηκε στην πολιτισμική στροφή στη μεταφρασεολογία ήταν η Mary Snell-Hornby αναφερόμενη στις διάφορες «στροφές» που πήρε η μεταφρασεολογία κατά τη διάρκεια της ιστορίας της. Η Snell-Hornby αντιλαμβάνεται την «πολιτισμική στροφή» στη μεταφρασεολογία με πολύ ευρύ τρόπο ως «αλλαγή επιστημονικού παραδείγματος, που πηγάζει από την αποστασιοποίηση της μεταφρασεολογικής σκέψης από αμιγώς γλωσσολογικές προσεγγίσεις και προσανατολίζεται σε προσεγγίσεις που λαμβάνουν υπόψιν τόσο το κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο πραγματοποιείται η μετάφραση, όσο και τους τρόπους με τους οποίους μια μετάφραση λειτουργεί, προσλαμβάνεται ή ερμηνεύεται στο περιβάλλον υποδοχής της» (Γραμμενίδης et al ό.π.:80).

Παρά το γεγονός ότι η πολιτισμική στροφή στη μεταφρασεολογία άρχισε να πραγματοποιείται ως προϊόν σύνθετης θεωρητικής σκέψης ήδη από τη δεκαετία του 1960, ο όρος «πολιτισμική στροφή» εισήχθη επίσημα από τη Susan Bassnett το 1990. Το σημαντικότερο γνώρισμα της πολιτισμικής στροφής κατά τη δεκαετία του 1990 συνοψίζεται στην εγκατάλειψη της γλωσσολογικής προσέγγισης στη μετάφραση και στην απομάκρυνση της μεταφρασεολογίας από την εξερεύνηση καθαρά γλωσσικών ζητημάτων. Η πολιτισμική στροφή κατάφερε να αναδείξει την έννοια του πολιτισμού ως ένα δυναμικό και πολύπλοκο σύνολο παραγόντων που μεταβάλλεται συνεχώς. Η διαδικασία μεταφοράς αποτελεί στην ουσία ένα ενδιάμεσο πεδίο ανάμεσα στους πολιτισμούς, στο οποίο ο μεταφραστής υφίσταται τις πιέσεις των εμπλεκόμενων

πολιτισμών και δεν μεταφέρει απλώς από έναν πολιτισμό σε έναν άλλο, αλλά μπορεί να δημιουργεί ακόμα και μια νέα πολιτισμική οντότητα από τη συγχώνευσή τους (Γραμμενίδης et al ό.π.:83-84).

Στην ουσία η γλωσσολογική και η πολιτισμική προσέγγιση δεν είναι αντίθετες απόψεις αλλά αλληλοσυμπληρούμενες προσεγγίσεις, καθεμία από τις οποίες εστίασε το ενδιαφέρον της σε διαφορετικούς κειμενικούς τύπους: Η πολιτισμική προσέγγιση εστίασε στη μετάφραση λογοτεχνικών κειμένων, όπου αναπόφευκτα εγείρονται θέματα πέρα από το καθαρά γλωσσικό, όπως π.χ. η πρόσληψη του έργου, η ιδεολογία που αντιπροσωπεύεται, οι πολιτισμικές συνθήκες παραγωγής των κειμένων και ο πολιτισμικός διάλογος, ενώ η γλωσσολογική προσέγγιση εστίασε κυρίως στα λεγόμενα χρηστικά κείμενα, όπου τα ζητήματα γλωσσικής πιστότητας και ισοδυναμίας είναι κατ' ανάγκη πιο επιφανή (Γραμμενίδης et al ό.π.:84).

Η πολιτισμική στροφή στη μεταφρασεολογία είναι μια εξέλιξη που βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με παράλληλες εξελίξεις σε όμορες επιστήμες και πεδία, όπως η λογοτεχνία αλλά κυρίως οι πολιτισμικές σπουδές. Η μετάφραση κατέχει σημαντική θέση ανάμεσα στα ερευνητικά ενδιαφέροντα των πολιτισμικών σπουδών, καθώς αποτελεί μια διεργασία που προκαλεί και εκφράζει πολλές από τις δραστηριότητες που ανήκουν στο αντικείμενο της μελέτης τους, είτε πρόκειται για διαγλωσσική μετάφραση, δηλαδή μετάφραση μεταξύ γλωσσών, είτε πρόκειται για διασημειωτική μετάφραση, δηλαδή μετάφραση από γλωσσικά προς μη γλωσσικά σημειωτικά συστήματα, π.χ. κινηματογραφική προσαρμογή βιβλίου (Γραμμενίδης et al ό.π.:84).

2.1.2 Πολιτισμική μετάφραση

Ο όρος «πολιτισμική μετάφραση» χρησιμοποιείται σε πολλά διαφορετικά πλαίσια και με πολλές διαφορετικές έννοιες. Σε ορισμένες από αυτές είναι μια αλληγορία που αμφισβητεί ριζικά τις παραδοσιακές παραμέτρους της μετάφρασης. Σε μια, όμως, κάπως στενότερη χρήση του όρου και ως αποτέλεσμα της πολιτισμικής στροφής, χρησιμοποιείται για να περιγράψει εκείνες τις πρακτικές της λογοτεχνικής μετάφρασης που χρησιμοποιούνται για να διαμεσολαβήσουν όταν υπάρχει πολιτισμική διαφορά ή προσπαθούν να μεταφέρουν ένα εκτεταμένο πολιτισμικό υπόβαθρο ή έχουν ως στόχο να αναπαραστήσουν έναν άλλο πολιτισμό μέσω της μετάφρασης. Με αυτή την έννοια, η πολιτισμική μετάφραση αντιπαράτίθεται στη

«γλωσσολογική» μετάφραση, που περιορίζεται μόνο στις προτάσεις που βρίσκονται σε μια σελίδα.

Κατά τη διαδικασία αναδεικνύονται πολύπλοκα τεχνικά ζητήματα όπως π.χ. το πώς θα αντιμετωπιστούν στοιχεία όπως οι διάλεκτοι, τα ιδιοπολιτισμικά στοιχεία (π.χ. φαγητό) ή περαιτέρω διαφορές στην προϋποτιθέμενη γνώση του πλαισίου που περιβάλλει το κείμενο και του προσδίδει νόημα. Ερωτήματα όπως αυτά τροφοδοτούν μακροχρόνιες διαφωνίες σχετικά με τους πιο αποτελεσματικούς αλλά και πιο ηθικούς τρόπους απόδοσης της πολιτισμικής διαφοράς του κειμένου, που κλίνουν περισσότερο είτε προς τη οικειοποίηση είτε προς την ξενοποίηση, ενώ ελλοχεύουν οι κίνδυνοι είτε της ιδεολογικής οικειοποίησης του πολιτισμού της πηγής (στο εξής ΠΠ) είτε της δημιουργίας μιας ψευδούς αίσθησης απόλυτης απόστασης από αυτόν. Υπό αυτό το πρίσμα, ο όρος «πολιτισμική μετάφραση» συνήθως δεν υποδεικνύει ένα συγκεκριμένο είδος μεταφραστικής στρατηγικής, αλλά μάλλον μια προοπτική για τις μεταφράσεις, η οποία εστιάζει στην ανάδειξη και τον αντίκτυπό τους ως συνιστώσες της ιδεολογικής διακίνησης μεταξύ γλωσσικών ομάδων (Sturge 2009:67).

Η πολιτισμική μετάφραση απαιτεί όχι μόνο προσεκτικές μεταφραστικές στρατηγικές και τεχνικές, αλλά και επαρκή γνώση του ΠΠ και των λεπτών σημείων και λεπτομερειών του και κυρίως την ικανότητα παρατήρησης και εντοπισμού τέτοιων στοιχείων σε ένα ευρύτερο πλαίσιο. Οι μεταφραστές και οι διερμηνείς, ως διαμεσολαβητές μεταξύ πολιτισμών, πρέπει να είναι σε θέση να αντιμετωπίζουν και να διαχειρίζονται τέτοιες διαφορές, λαμβάνοντας υπόψιν τους πολιτισμικούς κανόνες κατά τη μεταφραστική διαδικασία. Ορισμένες φορές οι πολιτισμοί επικαλύπτονται, πράγμα που σημαίνει ότι ο ΠΠ και ο πολιτισμός-στόχος (στο εξής ΠΣ) συνδέονται στενά και δεν έχουν σημαντικές διαφορές, ωστόσο οι πολιτισμοί με μεγαλύτερες διαφορές και πολιτισμικά κενά απειλούνται με παρεξηγήσεις, ενώ λόγω της παγκοσμιοποίησης οι συναντήσεις τέτοιων πολιτισμών θεωρούνται πλέον αναπόφευκτες.

2.2 Ιδιοπολιτισμικά στοιχεία

2.2.1 Όροι και ορισμοί

Μολονότι το ζήτημα της πολιτισμικής μετάφρασης αποτελεί αντικείμενο συζήτησης για πολλούς μελετητές σε διαφορετικά επιστημονικά πεδία, εντούτοις δεν υπάρχει ένας μόνο όρος για να ονομάσει τις αναφορές που έχουν σχέση και συνδέονται με τον εκάστοτε πολιτισμό. Οι μελετητές χρησιμοποιούν διαφορετικά ονόματα ή όρους² για να ονομάσουν τις πολιτισμικές αναφορές, δίνοντας παράλληλα ελαφρώς διαφορετικούς ορισμούς, ωστόσο, ακόμη και το ίδιο το όνομα της έννοιας³ δεν είναι καθορισμένο με σαφήνεια.

Ο Aixelá (1996:57) και η Eirlys E. Davies (2003:68-69) υιοθετούν τον όρο «ειδικό πολιτισμικό στοιχείο» ή «ιδιοπολιτισμικό στοιχείο» (culture-specific item, CSI), ο οποίος χρησιμοποιείται και στην παρούσα εργασία. Η Eirlys E. Davies (2003) χρησιμοποιεί επίσης τους όρους «ειδικές πολιτισμικές αναφορές» (culture-specific references) και «πολιτισμικές έννοιες» (cultural concepts) και μάλιστα στο ίδιο άρθρο. Τον όρο «πολιτισμικές έννοιες» (cultural concepts) χρησιμοποιεί και η Chiaro (2009:155) ενώ η Hagfors (2003) αναφέρεται σε «στοιχεία που συνδέονται με τον πολιτισμό» (culture-bound elements).

Ο Newmark (1988:17) κάνει λόγο για «πολιτισμικές λέξεις» (cultural words), η Baker (1992:21) αναφέρεται σε «ειδικές πολιτισμικές έννοιες» (culture-specific concepts), ο Olk (2013:344) κάνει λόγο για «ιδιοπολιτισμικό λεξιλόγιο ή πολιτισμικές αναφορές» (culture-specific lexis or cultural references) ενώ ο Pedersen (2011:2-3) αναφέρεται σε «πολιτισμικές αναφορές» (cultural references) και δίνει έμφαση στις «εξωγλωσσικές πολιτισμικές αναφορές» (extralinguistic cultural references – ECRs). Η Nord (2014:100) χρησιμοποιεί τον όρο «πολιτισμικοί ενδείκτες» (realia), ενώ τον

2 Ο «όρος» είναι μια κατασήμανση που αποτελείται από μία ή περισσότερες λέξεις που αντιπροσωπεύουν μια γενική έννοια σε μια ειδική γλώσσα σε ένα συγκεκριμένο θεματικό πεδίο (ISO 704:2000, σ.34). Επομένως, ως όροι θεωρούνται οι λεξικές πραγματώσεις των εννοιών ενός επιστημονικού ή τεχνικού τομέα, που μπορεί να είναι μονολεκτικές ή πολυλεκτικές (Κεραμίδας, 2015:23).

3 Ως «έννοια» ορίζεται η μονάδα γνώσης που δημιουργείται στον νου από έναν μοναδικό συνδυασμό χαρακτηριστικών. Οι έννοιες αποτελούν νοητικούς αντιπροσώπους μεμονωμένων αντικειμένων ή συνόλων αντικειμένων που έχουν κοινά χαρακτηριστικά και αποτελούν βασικές μονάδες σκέψης, οι οποίες συγκροτούνται με αφαίρεση, βάσει ορισμένων ιδιοτήτων. Κάθε έννοια μπορεί να περιγραφεί με μια πρόταση, που αποτελεί τον ορισμό της, και να προσδιοριστεί με μια γλωσσική έκφραση, τον αντίστοιχο όρο (Κεραμίδας 2015:22-23).

όρο *realia* χρησιμοποιούν και ο Robinson (2020:211) καθώς και οι Schäffner & Wiesemann (2001). Οι τελευταίοι βέβαια χρησιμοποιούν επίσης και τις ονομασίες «φαινόμενα και όροι που συνδέονται με τον πολιτισμό» (*culture-bound phenomena and terms*) και «ιδιοπολιτισμικά στοιχεία» (*culture-specific items*). Οι θεωρητικοί της λειτουργικής προσέγγισης στη μετάφραση (κυρίως ο Vermeer, από τον οποίο τον υιοθετεί και η Nord) χρησιμοποιούν και τον όρο *cultureme*⁴, ο οποίος έχει υιοθετηθεί από την *Kulturremethorie* του Oksaar (Molina Martínez 2006:66, Hurtado Albir ό.π.:611).

Η πολλαπλότητα των όρων συνεπάγεται το γεγονός ότι δεν υπάρχει ένας ενιαίος ορισμός⁵ για τα ΠΣ. Ο κάθε μελετητής περιγράφει με διαφορετικό τρόπο τη σημασία του όρου που προτείνει και χρησιμοποιεί. Για παράδειγμα, η Baker ορίζει τις ιδιοπολιτισμικές έννοιες ως «λέξεις στη ΓΠ οι οποίες μπορεί να εκφράζουν έννοιες εντελώς άγνωστες στον ΠΣ. Οι έννοιες αυτές μπορεί να είναι συγκεκριμένες ή αφηρημένες και μπορεί να αφορούν θρησκευτικές πεποιθήσεις, κοινωνικά έθιμα ή ακόμα και κάποιο είδος φαγητού» (Baker ό.π.). Η Nord αναφέρει τους πολιτισμικούς ενδείκτες ως «τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ΠΠ» (Nord 2014:100). Ο Olk δίνει τον παρακάτω ορισμό θεωρώντας ότι «πολιτισμικές αναφορές είναι εκείνα τα λεξιλογικά στοιχεία ενός ΚΠ τα οποία, σε μια δεδομένη χρονική στιγμή, αναφέρονται σε αντικείμενα ή έννοιες που δεν υπάρχουν σε έναν συγκεκριμένο ΠΣ ή τα οποία αποκλίνουν σημαντικά στην κειμενική τους λειτουργία ως προς την ονομασία ή τη συνδήλωση από τα λεξιλογικά ισοδύναμα που είναι διαθέσιμα στον ΠΣ» (Olk ό.π.:346).

Ο Pedersen ορίζει την εξωγλωσσική πολιτισμική αναφορά ως «αναφορά που επιχειρείται μέσω οποιασδήποτε πολιτισμικής γλωσσικής έκφρασης, η οποία αναφέρεται σε μια εξωγλωσσική οντότητα ή διαδικασία. Η αναφορά της εν λόγω έκφρασης μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι αναγνωρίσιμη από ένα σχετικό κοινό, καθώς εμπίπτει στις εγκυκλοπαιδικές γνώσεις αυτού του κοινού» (Pedersen ό.π.:43). Πρόκειται για αναφορές σε τόπους, ανθρώπους, θεσμούς, έθιμα, τρόφιμα κ.λπ. που

4 Στην μετάφραση του βιβλίου της Nord στα ελληνικά ο όρος *cultureme* αποδίδεται ως «πολιτίσμημα» (Nord 2014:83, 303). Στην παρούσα εργασία, θα χρησιμοποιηθεί, όπου χρειαστεί, ο αγγλικός όρος ως δάνειο. Το ίδιο θα συμβεί και με τον όρο *realia*.

5 Ο «ορισμός» αποτελεί την παράσταση μιας έννοιας μέσω περιγραφής και εξυπηρετεί τη διαφοροποίησή της από άλλες σχετιζόμενες έννοιες. Περιγράφει δηλαδή την έννοια και τις σχέσεις της μέσα σε ένα σύστημα εννοιών, καθιστώντας δυνατή τη διάκρισή της από άλλες έννοιες μέσα στον ίδιο τομέα (Καραδήμου 2017:13).

μπορεί να μην γνωρίζει κάποιος, ακόμα κι αν ξέρει τη συγκεκριμένη γλώσσα, και τις διαχωρίζει από τις ενδογλωσσικές πολιτισμικές αναφορές, όπως είναι οι παροιμίες, οι ιδιωματικές εκφράσεις, η αργκό και οι διάλεκτοι. Θεωρεί ότι ο όρος που χρησιμοποιεί είναι πιο ακριβής και σαφής από τον όρο *realia* (Pedersen 2005:2).

Η Chiaro (ό.π.:156) θεωρεί τα ΠΣ ως «στοιχεία που χαρακτηρίζουν έναν συγκεκριμένο πολιτισμό, και μόνο αυτόν, και μπορεί να είναι αποκλειστικά ή κυρίως οπτικά (εικόνα μιας τοπικής ή εθνικής μορφής, τοπικός χορός κ.λπ.), αποκλειστικά λεκτικά ή ταυτόχρονα οπτικά και λεκτικά». Ο Florin (1993:123) ορίζει τα *realia* ως «λέξεις και συνδυασμούς λέξεων που δηλώνουν αντικείμενα και έννοιες χαρακτηριστικές του τρόπου ζωής, του πολιτισμού, της κοινωνικής και ιστορικής ανάπτυξης ενός έθνους και ξένες προς ένα άλλο». Η Nord (2014:84, 303) παραθέτει το ορισμό του *cultureme*, αποδίδοντάς τον στον Vermeer, ως «ένα κοινωνικό φαινόμενο ενός πολιτισμού X που θεωρείται ουσιώδες από τα μέλη του και το οποίο, σε σύγκριση με ένα αντίστοιχο κοινωνικό φαινόμενο του πολιτισμού Y, αποδεικνύεται ιδιαιτερότητα του πολιτισμού X».

Οι González Davies και Scott-Tennent (2005:166), προτείνουν τον παρακάτω λειτουργικό ορισμό για την πολιτισμική αναφορά, τον οποίο θεωρούν ότι είναι καλύτερος από παιδαγωγική άποψη και μπορεί να χρησιμοποιηθεί στα πλαίσια της εκπαίδευσης των μεταφραστών. Πολιτισμική αναφορά είναι «κάθε είδους έκφραση (κειμενική, λεκτική, μη λεκτική ή οπτικοακουστική) που υποδηλώνει οποιαδήποτε υλική, οικολογική, κοινωνική, θρησκευτική, γλωσσολογική ή συναισθηματική εκδήλωση, η οποία μπορεί να αποδοθεί σε μια συγκεκριμένη κοινότητα (γεωγραφική, κοινωνικοοικονομική, επαγγελματική, γλωσσική, θρησκευτική, δίγλωσση κ.λπ.) και θα μπορούσε να γίνει δεκτή ως χαρακτηριστικό της κοινότητας αυτής από εκείνους που θεωρούν τους εαυτούς τους μέλη της. Μια τέτοια έκφραση μπορεί, ενίοτε, να δημιουργήσει πρόβλημα κατανόησης ή μετάφρασης».

Κάποιοι μελετητές, μολονότι ασχολήθηκαν με τη μελέτη και μετάφραση των ΠΣ, απέφυγαν να τα προσδιορίσουν δίνοντας κάποιο ορισμό. Ο Newmark, για παράδειγμα, αναφέρει τις πολιτισμικές λέξεις αλλά δεν εξηγεί τι ακριβώς είναι και περιορίζεται στο διαχωρισμό τους σε πέντε κατηγορίες με την ονομασία «πολιτισμικές κατηγορίες» (Newmark ό.π.:95). Το ίδιο περίπου κάνει και η Antonini (2004:154), η οποία αντί να δώσει έναν γενικό ορισμό, αναφέρει ότι οι

ιδιοπολιτισμικές αναφορές «υποδηλώνουν διαφορετικές πτυχές της καθημερινής ζωής, όπως η εκπαίδευση, η πολιτική, η ιστορία, η τέχνη, οι θεσμοί, τα νομικά συστήματα, οι μονάδες μέτρησης, τα τοπωνύμια, τα φαγητά και τα ποτά, τα αθλήματα και οι εθνικές ασχολίες, όπως βιώνονται σε διάφορες χώρες και έθνη του κόσμου».

Ο Aixelá αναφερόμενος στην έλλειψη ορισμού επισημαίνει ότι «γενικά όταν γίνεται λόγος για ιδιοπολιτισμικά στοιχεία και τα συναφή, οι συγγραφείς αποφεύγουν κάθε ορισμό, αποδίδοντας το νόημα της έννοιας σε ένα είδος συλλογικής διαίσθησης» (Aixelá ό.π.:57), υπονοώντας ότι ο μεταφραστής ή ο αναγνώστης γνωρίζουν ενστικτωδώς τα πολιτισμικά στοιχεία. Υποστηρίζει επίσης ότι τα ιδιοπολιτισμικά στοιχεία δεν υφίστανται από μόνα τους αλλά προκύπτουν όταν κάποια πολιτισμική αναφορά στο ΚΠ δεν υπάρχει ή υπάρχει με διαφορετική σημασία στο ΚΣ.

Ο Aixelá (ό.π.:58), λαμβάνοντας υπόψιν τόσο τους γλωσσικούς όσο και τους κειμενικούς περιορισμούς στους οποίους υπόκεινται τα ΠΣ τα ορίζει ως «εκείνα τα στοιχεία που βρίσκονται σε ένα κείμενο των οποίων η λειτουργία και οι συνδηλώσεις σε ένα ΚΠ δημιουργούν μεταφραστικό πρόβλημα κατά τη μεταφορά τους σε ένα ΚΣ, το οποίο προκύπτει κάθε φορά όταν υπάρχει έλλειψη του αναφερόμενου στοιχείου ή όταν βρίσκεται σε διαφορετική διακειμενική θέση στο πολιτισμικό σύστημα των αναγνωστών του ΚΣ». Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, κάθε γλωσσικό στοιχείο μπορεί να είναι ένα ΠΣ «ανάλογα όχι μόνο με το ίδιο, αλλά και με τη λειτουργία του στο κείμενο, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή στον πολιτισμό υποδοχής, δηλαδή στο βαθμό που δημιουργεί πρόβλημα ιδεολογικής ή πολιτισμικής αδιαφάνειας ή αποδοχής για τον μέσο αναγνώστη ή για οποιονδήποτε παράγοντα με εξουσία στον ΠΣ», γεγονός που δίνει στην έννοια ευελιξία και την κάνει ανοιχτή απέναντι στην διαπολιτισμική εξέλιξη μεταξύ των γλωσσολογικών κοινοτήτων (Aixelá ό.π.).

2.2.2 Κατηγοριοποίηση των ΠΣ

Οι διαφορές που υπάρχουν σε σχέση με την ονομασία και τον ορισμό των ΠΣ αντικατοπτρίζονται επίσης και στο γεγονός ότι υπάρχουν διαφορετικά συστήματα κατηγοριοποίησής τους, μολονότι οι θεωρητικοί που προτείνουν την κάθε κατηγοριοποίηση χρησιμοποιούν παρόμοια κριτήρια.

Μια από τις πρώτες και πιο γνωστές κατηγοριοποιήσεις είναι αυτή του Nida (1945:196-203), ο οποίος θεωρεί ότι τα μεταφραστικά προβλήματα τα οποία

προκύπτουν από τις διαφορετικές πολιτισμικές πτυχές της κάθε γλώσσας, και είναι ουσιαστικά προβλήματα ισοδυναμίας, μπορούν να εξεταστούν χωρισμένα σε πέντε ομάδες, με βάση τις πολιτισμικές τους πληροφορίες. Δεν χρησιμοποιεί κάποιο συγκεκριμένο όρο για να αναφερθεί στα ΠΠΣ αλλά τα θεωρεί ως προβλήματα, τα οποία προκύπτουν στους εξής τομείς:

- οικολογία (τα προβλήματα που δημιουργούνται από τις φυσικές, κλιματολογικές κ.ά. διαφορές μεταξύ του φυσικού περιβάλλοντος των δύο πολιτισμών)
- υλικός πολιτισμός (εργαλεία, σκεύη και αντικείμενα που είναι ιδιαίτερα για έναν πολιτισμό)
- κοινωνικός πολιτισμός (εδώ περιλαμβάνει τις διαφορές μεταξύ της κοινωνικής και οικογενειακής οργάνωσης δύο πολιτισμών και την αντανάκλασή τους στη γλώσσα)
- θρησκευτικός πολιτισμός (αναφέρεται στη δυσκολία μετάφρασης από τον έναν πολιτισμό στον άλλο εννοιών όπως η αγιολύπη, η ιεροσύνη, το πνεύμα, η μαντεία ή οι τίτλοι και τα ονόματα των θεοτήτων)
- γλωσσικός πολιτισμός (μεταφραστικές δυσκολίες που προκύπτουν από τα γλωσσολογικά χαρακτηριστικά – φωνολογικά, μορφολογικά, συντακτικά και λεξιλογικά - που σχετίζονται με τη γλώσσα ενός συγκεκριμένου πολιτισμού).

Ανάλογα με την περιοχή από την οποία προέρχεται μια πολιτισμική λέξη⁶, ο Newmark (ό.π.:95), προσαρμόζοντας τον Nida, διακρίνει πέντε κατηγορίες:

- οικολογία (χλωρίδα, πανίδα, κλίμα κ.ά.)
- υλικός πολιτισμός (τρόφιμα, ρουχισμός, σπίτια, πόλεις, μεταφορές)
- κοινωνικός πολιτισμός (εργασία και ελεύθερος χρόνος)
- οργανισμοί, έθιμα, δραστηριότητες, διαδικασίες, έννοιες (πολιτικές, διοικητικές, θρησκευτικές, καλλιτεχνικές)
- χειρονομίες και συνήθειες

6 Στις αναφορές σε κάθε κατηγοριοποίηση χρησιμοποιείται ο όρος που υιοθετεί ο εκάστοτε θεωρητικός

Ο Katan (2021:75-99) παρέχει επίσης μια ολοκληρωμένη εικόνα του τρόπου με τον οποίο ο πολιτισμός αποκαλύπτεται σε καθένα από τα παρακάτω λογικά επίπεδα:

- περιβάλλον (Το *πού* και το *πότε*, δηλαδή φυσικό περιβάλλον, κλίμα, ιδιωτικός και δημόσιος χώρος, κατασκευασμένο περιβάλλον, ενδυμασία, όσφρηση, χρονικό πλαίσιο)
- συμπεριφορά (Το *τι*, δηλαδή οι ενέργειες και τρόποι συμπεριφοράς)
- ικανότητες / στρατηγικές / δεξιότητες (Το *πώς*, δηλαδή το γλωσσικό κανάλι και ο τρόπος, οι τελετουργίες και οι στρατηγικές. Στον τρόπο συμπεριλαμβάνει την προφορική, τη γραπτή και τη μη λεκτική επικοινωνία)
- αξίες της κοινωνίας και η ιεράρχησή τους
- πεποιθήσεις (Το *γιατί*, δηλαδή το ιδεολογικό περιβάλλον, τα ρητά και οι παροιμίες)
- ταυτότητα (αυτά με τα οποία ταυτίζεται ο πολιτισμός)

Οι Vlahov & Florin (όπως αναφέρεται στη Molina Martínez, ό.π.:63-64) κατατάσσουν τα *realia* στις παρακάτω κατηγορίες:

- γεωγραφικά και εθνογραφικά
- λαογραφικά και μυθολογικά
- καθημερινά αντικείμενα
- κοινωνικά και ιστορικά

Η Molina Martínez (ό.π.:80) κατηγοριοποιεί τις πολιτισμικές αναφορές ως εξής:

- φυσικό περιβάλλον (οικολογία, τοπωνύμια κ.ά.)
- πολιτιστική κληρονομιά (θρησκευτικές πεποιθήσεις, ιστορικά γεγονότα, χαρακτήρες, γιορτές, λαογραφία, κατοικίες, αντικείμενα κ.ά.)
- κοινωνικός πολιτισμός (συμβάσεις, πεποιθήσεις, συνήθειες, κοινωνικές δομές κ.ά.)
- γλωσσικός πολιτισμός (πάγιες εκφράσεις, ιδιωτισμοί, προσβολές κ.ά.)

Η Fernández Guerra (2012:123) προσδιορίζει τέσσερις κύριους τύπους πολιτισμικών αναφορών:

- γεωγραφικοί και εθνογραφικοί όροι
- λέξεις ή εκφράσεις που αναφέρονται στη λαογραφία, τις παραδόσεις και τη μυθολογία
- ονόματα καθημερινών αντικειμένων, ενεργειών και γεγονότων (όπως τρόφιμα, ποτά, ενδυμασία, κατοικία, εργαλεία, δημόσια μέσα μεταφοράς, χοροί και παιχνίδια, μονάδες μέτρησης, χρήματα κ.ά.)
- κοινωνικοί και ιστορικοί όροι που αφορούν εδαφικές διοικητικές μονάδες, επαγγέλματα, τίτλους, βαθμούς, χαιρετισμούς συμπεριφορές, ιδρύματα, πατριωτικές και θρησκευτικές οργανώσεις κ.ά.

Ο Aixelá (ό.π.:59-60) προτείνει μια τελείως διαφορετική κατηγοριοποίηση των ΠΠΣ, σε σύγκριση με αυτές που προαναφέρθηκαν, και τα χωρίζει σε δύο βασικές κατηγορίες, στα κύρια ονόματα και στις κοινές εκφράσεις. Η δεύτερη κατηγορία, την οποία ονομάζει έτσι ελλείψει κάποιου καλύτερου όρου, περιλαμβάνει αντικείμενα, θεσμούς, συνήθειες και απόψεις που ανήκουν σε κάθε πολιτισμό και δεν μπορούν να συμπεριληφθούν στο πεδίο των κύριων ονομάτων. Σε σχέση με την μετάφραση, χωρίζει τα κύρια ονόματα σε δύο κατηγορίες, σεβόμενος τον Hermans (2015:13), στα συμβατικά και στα σημασιολογικά φορτισμένα. Τα συμβατικά κύρια ονόματα δεν έχουν κάποια ιδιαίτερη σημασία, εκτός από πιθανές κειμενικές ή διακειμενικές αναλογίες που προσπαθούν να ενεργοποιήσουν οι συγγραφείς. Τα σημασιολογικά φορτισμένα κύρια ονόματα είναι εκείνα τα λογοτεχνικά ονόματα που κρύβουν κάποια άλλη σημασία και περιλαμβάνουν τα μυθοπλαστικά καθώς και τα μη μυθοπλαστικά ονόματα, γύρω από τα οποία έχουν δημιουργηθεί ορισμένοι ιστορικοί ή πολιτισμικοί συνειρμοί, στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου πολιτισμού.

2.2.3 Η μετάφραση των ιδιοπολιτισμικών στοιχείων

2.2.3.1 Τα ΠΠΣ ως μεταφραστικό πρόβλημα

Παρ' όλες τις ασυμφωνίες και τις αναντιστοιχίες στην ορολογία, στις έννοιες και στις κατηγοριοποιήσεις είναι προφανές ότι τα ΠΠΣ στα ΚΠ ίσως αποτελούν τα στοιχεία μιας μετάφρασης που προκαλούν τα περισσότερα και μεγαλύτερα

προβλήματα, θέτοντας όχι μόνο το ζήτημα της ορθής επιλογής μιας συγκεκριμένης λεξιλογικής μονάδας, αλλά και το ζήτημα των πολιτισμικών γνώσεων. Επομένως ως μεταφραστικά προβλήματα κατατάσσονται κυρίως στα πολιτισμικά και στα γλωσσικά⁷. Σύμφωνα με τον Newmark (ό.π.: 94), όπου υπάρχουν πολιτισμικές λέξεις, θα υπάρξει μεταφραστικό πρόβλημα, εκτός αν υπάρχει πολιτισμική επικάλυψη μεταξύ της ΓΠ και της ΓΣ (και του αναγνωστικού της κοινού). Επιπλέον, όταν δεν υπάρχει στη ΓΣ αντίστοιχη λέξη που να εκφράζει την ίδια έννοια με τη λέξη στη ΓΠ, τότε υπάρχει και το πρόβλημα της έλλειψης ισοδυναμίας σε επίπεδο λέξης (Baker ό.π.:20).

Ο Aixelá (ό.π.:52) θεωρεί ότι η μετάφραση είναι μια σύνθετη διαδικασία επαναγραφής, μια διαδικασία που απαιτεί τη λήψη αποφάσεων σε δύσκολες περιπτώσεις. Ο Venuti (2000:468) υποστηρίζει αυτή την ιδέα, αναφέροντας ότι «η μετάφραση δεν επικοινωνεί ποτέ απρόσκοπτα, διότι ο μεταφραστής διαπραγματεύεται τις γλωσσικές και πολιτισμικές διαφορές του ΚΠ, μειώνοντας τις και παρέχοντας ένα άλλο σύνολο διαφορών στο ΚΣ, για να διευκολύνει την αποδοχή του ξένου στοιχείου». Ο Vermes (2004:88-89) ισχυρίζεται ότι η μετάφραση μπορεί να θεωρηθεί ως δείκτης της ύπαρξης πολιτισμικών διαφορών και ότι η πολιτισμική ιδιαιτερότητα είναι μια αντίληψη που εμφανίζεται στο συλλογικό γνωστικό περιβάλλον μιας κοινότητας και δεν υπάρχει στο συλλογικό γνωστικό περιβάλλον μιας άλλης.

Στις μεταφραστικές σπουδές έχουν υιοθετηθεί δύο ειδών προσεγγίσεις για τη μελέτη των πολιτισμικών στοιχείων και παραμέτρων ενός κειμένου: οι μακροδομικές και οι μικροδομικές. Οι μακροδομικές προσεγγίσεις εστιάζουν στην ολότητα του κειμένου και ασχολούνται με τη μορφή που θα λάβει το κάθε κείμενο και τον τρόπο που θα διαμορφωθεί σαν ολότητα ενώ, αντίθετα, οι μικροδομικές προσεγγίσεις εστιάζουν κυρίως στο λεξιλογικό επίπεδο του κειμένου και αφορούν μεμονωμένα λεξιλογικά, εκφραστικά και συντακτικά στοιχεία (Γραμμενίδης et al ό.π.:78). Ο μεταφραστής διαχειρίζεται τα προβλήματα που προκύπτουν από τα ΠΣ κάνοντας επιλογές σε μακροδομικό και μικροδομικό επίπεδο και εφαρμόζοντας κατάλληλες μεταφραστικές στρατηγικές και τεχνικές⁸.

7 Τα πολιτισμικά προβλήματα είναι εκείνα που απορρέουν από το γεγονός ότι ο κάθε πολιτισμός έχει τις δικές του συνήθειες, νόρμες και συμβάσεις. Τα γλωσσικά μεταφραστικά προβλήματα είναι εκείνα που προκύπτουν από τις δομικές διαφορές στο λεξιλόγιο, τη σύνταξη και τα υπερτεμαχικά στοιχεία της ΓΠ και της γλώσσας-στόχου (ΓΣ).(Nord, ό.π.:145-150)

8 Δεν υπάρχει ομοφωνία μεταξύ των ξένων θεωρητικών ως προς το ποια ονομασία θα πρέπει να δοθεί, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιούνται οι ονομασίες *διαδικασία*, *τεχνική*, *στρατηγική* και

2.2.3.2 Μεταφραστικές στρατηγικές

Σε μακροδομικό επίπεδο γίνεται λόγος για μεταφραστικές στρατηγικές, δηλαδή για γενικά και συνολικά πλάνα δράσης που αποφασίζονται από τον μεταφραστή με βάση, μεταξύ άλλων, τον κειμενικό τύπο, το κειμενικό είδος, τις εκτιμώμενες ανάγκες του τελικού κοινού και τις επικρατούσες μεταφραστικές νόρμες ενώ για την αντιμετώπιση των μεταφραστικών προβλημάτων σε επίπεδο μικροδομής γίνεται λόγος για μεταφραστικές τεχνικές ή μεθόδους, από τις οποίες καλείται ο μεταφραστής να επιλέξει την πιο κατάλληλη (Γραμμενίδης et al ό.π.:87).

Η απόδοση και μετάφραση των ΠΠΣ ενός ΚΠ στον πολιτισμό της ΓΣ αποτελεί πρόκληση για τον εκάστοτε μεταφραστή, που καλείται αρχικά να αποφασίσει για το είδος της μεταφραστικής στρατηγικής που θα ακολουθήσει, η επιλογή της οποίας θα καθορίσει και το είδος των μεταφραστικών τεχνικών που θα χρησιμοποιήσει. Η επιλογή της μεταφραστικής στρατηγικής καθορίζεται από τον προσανατολισμό του ΚΣ, δηλαδή αν θα είναι προσανατολισμένο προς τον ΠΠ ή προς τον ΠΣ. Η επιλογή αυτή έχει αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης από τα πρώτα χρόνια της μεταφρασεολογίας και απαντάει με διαφορετικά ονόματα στη βιβλιογραφία: Ο Nida (1964) αναφέρεται σε *μορφική ισοδυναμία* (formal equivalence) και *δυναμική ισοδυναμία* (dynamic equivalence), ο Newmark (1988) κάνει λόγο για *σημασιολογική μετάφραση* (semantic translation) και *επικοινωνιακή μετάφραση* (communicative translation) ενώ η Nord (1991) κάνει διάκριση σε *τεκμηριωτική μετάφραση* (documentary translation) και *εργαλειακή μετάφραση* (instrumental translation) (Γραμμενίδης et al,ό.π.:88).

Ο Venuti (1995) περιέγραψε και ανέλυσε εκτενώς τις μεταφραστικές στρατηγικές της ξενοποίησης (foreignization) και της οικειοποίησης (domestication), που αποτελούν τους όρους που χρησιμοποιούνται πλέον για την ονομασία των μεταφραστικών στρατηγικών. Ξενοποίηση είναι η στρατηγική που αποσκοπεί στο να διατηρήσει την ξενικότητα και τη διαφορετικότητα στη μετάφραση, φέρνοντας το τελικό κοινό πιο κοντά στο ΚΠ. Οικειοποίηση είναι η στρατηγική που αποσκοπεί στο να προσαρμόσει το πρωτότυπο στη ΓΣ, ώστε το κοινό να έχει το αίσθημα του οικείου και όχι της ξενικότητας, όταν διαβάζει τη μετάφραση (Γραμμενίδης et al,ό.π.:87).

μέθοδος συχνά ως συνώνυμες και χωρίς να γίνεται σαφής διάκριση μεταξύ τους. Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιείται η ορολογία των Γραμμενίδη et al.

Είναι γεγονός ότι πολύ σπάνια γίνεται επιλογή μόνο της μίας στρατηγικής έναντι της άλλης. Στην πράξη, σε μια μετάφραση συνυπάρχουν και οι δύο στρατηγικές και το αν υπερισχύει η μία ή η άλλη συμπεραίνεται από τη χρήση των επιμέρους τεχνικών, καθεμιά από τις οποίες είναι περισσότερο ή λιγότερο προσανατολισμένη προς την κάθε στρατηγική. Οι περισσότεροι μελετητές που προτείνουν μεταφραστικές τεχνικές τις τοποθετούν σε μια κλίμακα μεταξύ των δύο άκρων, δηλαδή της ξενοποίησης και της οικειοποίησης, ανάλογα με τον βαθμό τροποποίησης του ΚΠ που επιτρέπουν. Έτσι, για παράδειγμα, ο Aixelá (ό.π.:61) ομαδοποιεί τις μεταφραστικές τεχνικές που προτείνει σε μια «κλίμακα, από έναν μικρότερο σε έναν μεγαλύτερο βαθμό διαπολιτισμικής χειραγώγησης». Άλλοι όμως μελετητές, όπως η Eirlys E. Davies, είτε αποφεύγουν είτε δεν τονίζουν τον προσανατολισμό των τεχνικών. Η Eirlys E. Davies (ό.π.:97) συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι οι διάφορες τεχνικές δεν μπορούν να ταξινομηθούν με ακρίβεια σε μια κλίμακα ανάλογα με τον βαθμό εγγύτητας ή ξενοποίησης σε σχέση με το ΚΠ και ότι δεν υπάρχει κάποια προβλέψιμη συσχέτιση μεταξύ της χρήσης μιας συγκεκριμένης τεχνικής και του βαθμού ξενοποίησης ή οικειοποίησης που επιτυγχάνεται στο ΚΣ, γιατί ακόμα και η πιο ξενοποιητική τεχνική μπορεί να κάνει το ΚΣ πιο οικείο και προσιτό.

2.2.3.3 Μεταφραστικές τεχνικές

Μεταξύ των θεωρητικών δεν υπάρχει συμφωνία σχετικά με τις μεταφραστικές τεχνικές ούτε ως προς την ορολογία που χρησιμοποιείται για να ονομαστεί η κάθε τεχνική αλλά ούτε και ως προς τον τρόπο που η κάθε τεχνική γίνεται αντιληπτή από το άτομο που την ονομάζει και την προτείνει. Επίσης δεν υπάρχει συμφωνία ως προς τη γενική τους ονομασία, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιούνται διαφορετικές ονομασίες (τεχνική, στρατηγική, μέθοδος, διαδικασία) ως συνώνυμα και οι οποίες μπορεί να συγχέονται με άλλες έννοιες. Επιπλέον, προτείνονται διαφορετικοί αριθμοί τεχνικών και διαφορετικές κατατάξεις, με αποτέλεσμα οι όροι συχνά να επικαλύπτονται. Τέλος άλλοι θεωρητικοί προτείνουν γενικές μεταφραστικές τεχνικές, οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν σε όλες τις περιπτώσεις, συμπεριλαμβανομένων των ΙΠΣ, ενώ άλλοι προτείνουν μόνο τεχνικές για τη μετάφραση των ΙΠΣ.

Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν με επιγραμματικό τρόπο και κατά χρονολογική σειρά οι πιο σημαντικές προτάσεις για μεταφραστικές τεχνικές από διάφορους θεωρητικούς και θα ακολουθήσει μια συνολική παρουσίαση και επεξήγηση των τεχνικών, όπως προέκυψε από τη μελέτη του συνόλου της βιβλιογραφίας.

Μια από τις πρώτες και πιο σημαντικές προσπάθειες για την απαρίθμηση των μεταφραστικών τεχνικών και η οποία άσκησε μεγάλη επιρροή είναι αυτή των Jean-Paul Vinay και Jean Darbelnet το 1958, οι οποίοι προτείνουν συνολικά επτά τεχνικές που μπορούν να λειτουργήσουν στα τρία επίπεδα της υφολογίας: αυτό του λεξιλογίου, αυτό της γραμματικής (μορφολογία και σύνταξη) και αυτό του μηνύματος. Αναφέρονται σε δύο γενικές μεταφραστικές τεχνικές, την άμεση μετάφραση και την έμμεση μετάφραση. Οι τεχνικές άμεσης μετάφρασης είναι το δάνειο (αυτούσιο ή προσαρμοσμένο), το έκτυπο και η κυριολεκτική μετάφραση ενώ οι τεχνικές έμμεσης μετάφρασης είναι η μετάταξη, η μετατροπία, η ισοδυναμία και η προσαρμογή (Γραμμενίδης et al,ό.π.:46-49).

Ο Nida (1964:226-239) δεν προτείνει τεχνικές κατανεμημένες σε διακριτές κατηγορίες, όπως οι Vinay και Darbelnet, αλλά διατυπώνει μια σειρά από σκέψεις για τις περιπτώσεις όπου δεν υπάρχει ισοδυναμία στη ΓΣ. Υπό αυτή την έννοια αναφέρεται σε τεχνικές προσαρμογής, οι οποίες περιλαμβάνουν προσθήκες, αφαιρέσεις, τροποποιήσεις και υποσημειώσεις, και μέσα σε αυτές περιέχονται και αρκετές από τις τεχνικές των Vinay και Darbelnet.

Ο Newmark (1988:81-93,103) παραθέτει ένα φάσμα μεταφραστικών τεχνικών στα δύο άκρα του οποίου βρίσκονται το αυτούσιο δάνειο (transference) και η ανάλυση σε συνιστώσες (componential analysis) και ανάμεσα βρίσκονται η κυριολεκτική μετάφραση (literal translation), το προσαρμοσμένο δάνειο (naturalization), η ουδετεροποίηση (neutralization), το πολιτισμικό ισοδύναμο (cultural equivalent), το λειτουργικό ισοδύναμο (functional equivalent), το περιγραφικό ισοδύναμο (descriptive equivalent), η συνωνυμία (synonymy), οι μεταβολές ή μετατάξεις (shifts or transpositions), η μετατροπία (modulation), η επίσημη μετάφραση ή παγιωμένη μετάφραση (recognized translation or accepted standard translation), η επισήμανση (label, translation label), η αντιστάθμιση (compensation), η μείωση και η επέκταση (reduction and expansion), η παράφραση

(paraphrase), οι συνδυασμοί τεχνικών (couplets), οι σημειώσεις, πρόσθετες πληροφορίες και επεξηγήσεις (notes, additions, glosses), η διαγραφή (deletion) και η χρήση ταξινομητή (classifier). Αξίζει επίσης να επισημανθεί ότι χρησιμοποιεί τον όρο through-translation για να αναφερθεί τόσο στο έκτυπο όσο και στο δάνειο (Newmark 1981:76).

Η Baker (ό.π.:26-42) αναφέρεται στις παρακάτω στρατηγικές, όπως τις ονομάζει, που χρησιμοποιούν οι επαγγελματίες μεταφραστές για να αντιμετωπίσουν την έλλειψη ισοδυναμίας σε επίπεδο λέξης: μετάφραση με μια πιο γενική λέξη (υπερώνυμο), μετάφραση με μια πιο ουδέτερη / λιγότερο εκφραστική λέξη, μετάφραση με πολιτισμική αντικατάσταση, μετάφραση με χρήση δανείου ή δανείου με επεξήγηση, μετάφραση με παράφραση με χρήση συναφούς λέξης, μετάφραση με παράφραση με χρήση λέξης που δεν έχει σχέση, μετάφραση με παράλειψη και μετάφραση με εικονογράφηση.

Οι Hervey και Higgins (1992:28-33) χρησιμοποιούν το όρο πολιτισμική μετάταξη (cultural transposition) για να αναφερθούν σε οποιαδήποτε απόκλιση από την κυριολεκτική μετάφραση, την οποία μπορεί να κάνει ο μεταφραστής. Η πολιτισμική μετάταξη είναι διαβαθμισμένη και κάθε βαθμίδα αναφέρεται στην επιλογή στοιχείων εγγενών στον ΠΣ έναντι στοιχείων που έχουν τις ρίζες τους στον ΠΠ. Οι βαθμίδες πολιτισμικής μετάταξης ξεκινώντας από αυτήν που βασίζεται περισσότερο στον ΠΠ μέχρι αυτήν που βασίζεται περισσότερο στον ΠΣ είναι: εξωτισμός (exoticism), πολιτισμικό δάνειο (cultural borrowing), έκτυπο (calque), επικοινωνιακή μετάφραση (communicative translation) και πολιτισμική μεταφύτευση (cultural transplantation).

Ο Aixelá (ό.π.:60-65) χωρίζει τις τεχνικές που εφαρμόζονται για τη μετάφραση των ΠΣ σε δύο μεγάλες ομάδες, τη διατήρηση (conservation) και την αντικατάσταση (substitution), με βάση το βαθμό διαπολιτισμικής χειραγώγησης, θεωρώντας ότι έτσι θα μπορεί να βγει γρήγορα ένα συμπέρασμα σχετικά με τη γενική τάση προς την οικειοποίηση ή την ξενοποίηση που έχει η κάθε μετάφραση. Η διατήρηση, η οποία επιτρέπει την τροποποίηση των ΠΣ σε μικρότερο βαθμό, περιλαμβάνει την επανάληψη (repetition), την ορθογραφική προσαρμογή (orthographic adaptation), τη γλωσσολογική (μη πολιτισμική) μετάφραση (linguistic (non-cultural) translation), την εξωκειμενική επεξήγηση (extratextual gloss) και την

ενδοκειμενική επεξήγηση (intratextual gloss), ενώ η αντικατάσταση, η οποία επιτρέπει μεγαλύτερο βαθμό διαπολιτισμικής χειραγώγησης, περιλαμβάνει τη συνωνυμία (synonymy), την περιορισμένη καθολίκευση (limited universalization), την απόλυτη καθολίκευση (absolute universalization), το προσαρμοσμένο δάνειο (naturalization), τη διαγραφή (deletion) και την αυτόνομη δημιουργία (autonomous creation). Επιπλέον, προτείνει και μερικές πιθανές τεχνικές, όπως η αντιστάθμιση (compensation), η μετατόπιση (dislocation) και η άμβλυνση (attenuation).

Οι Molina και Hurtado Albir (2002:509-511) διακρίνουν δεκαεννέα μεταφραστικές τεχνικές, οι οποίες δοκιμάστηκαν σε μια μελέτη της μετάφρασης ΙΠΣ σε αραβικές μεταφράσεις. Σε αυτές περιλαμβάνονται η προσαρμογή (adaptation), η διεύρυνση (amplification), το αυτούσιο δάνειο (pure borrowing), το προσαρμοσμένο δάνειο (naturalized borrowing), το έκτυπο (calque), η αντιστάθμιση (compensation), η περιγραφή (description), η συλλογιστική δημιουργία (discursive creation), το παγιωμένο ισοδύναμο (established equivalent), η γενίκευση (generalization), η γλωσσολογική διεύρυνση (linguistic amplification), η γλωσσολογική συμπίεση (linguistic compression), η κυριολεκτική μετάφραση (literal translation), η μετατροπία (modulation), η συγκεκριμενοποίηση (particularization), η μείωση (reduction), η γλωσσική, παραγλωσσική αντικατάσταση (linguistic, paralinguistic substitution), η μετάταξη (transposition) και η παραλλαγή (variation).

Η Eirlys E. Davies (ό.π.:72-89), με βάση την έρευνα που έκανε στα βιβλία του Χάρι Πότερ, αναγνωρίζει τις εξής επτά τεχνικές για τη μετάφραση των ΙΠΣ: διατήρηση (preservation), πρόσθετη πληροφορία (addition), παράλειψη (omission), παγκοσμιοποίηση (globalization), τοπική προσαρμογή (localization), μετασχηματισμοί (transformations) και δημιουργία (creation). Σύμφωνα με τη Danyté (2006:204), οι τεχνικές που προτείνει η Davies προέκυψαν από την μελέτη και ανασκόπηση των όρων που χρησιμοποιούνται από μεγάλο αριθμό θεωρητικών και «έχουν το πλεονέκτημα ότι είναι αφηρημένες και απλές στη διατύπωση».

Με βάση τα παραπάνω, για τη μετάφραση των ΙΠΣ (και όχι μόνο βέβαια) ο μεταφραστής έχει στη διάθεσή του τις εξής τεχνικές:

Δάνειο: Είναι η χρήση μιας λέξης ή έκφρασης από το ΚΠ είτε ακριβώς ως έχει, χωρίς καμία αλλαγή, οπότε ονομάζεται *αυτόσυιο δάνειο* (pure borrowing) είτε προσαρμοσμένης στην ορθογραφία και στη μορφολογία της ΓΣ, οπότε ονομάζεται

προσαρμοσμένο δάνειο (naturalized borrowing). Αυτό συμβαίνει είτε επειδή η ΓΣ δεν διαθέτει αντίστοιχα λεξιλογικά στοιχεία είτε για ρητορικούς ή υφολογικούς λόγους (Γραμμενίδης et al, ό.π.:47). Ο όρος αυτός για τη συγκεκριμένη τεχνική χρησιμοποιείται από τους Vinay και Darbelnet και από τις Molina και Hurtado Albir, οι οποίοι/ες κάνουν τη διάκριση μεταξύ αυτούσιου και προσαρμοσμένου δανείου. Ο Newmark χρησιμοποιεί τις ονομασίες *αυτόσιο δάνειο* (transference) και *προσαρμοσμένο δάνειο* (naturalization) ενώ ο Aixelá κάνει λόγο για *επανάληψη* (repetition) και για *ορθογραφική προσαρμογή* (orthographic adaptation), όταν γίνεται μεταγραφή σε άλλο αλφάβητο. Η ίδια τεχνική ονομάζεται *μετάφραση με χρήση δανείου* από τη Baker και *διατήρηση* (preservation) από την Eirlys E. Davies, ονομασίες οι οποίες περιλαμβάνουν και τα δύο είδη δανείου. Οι Hervey & Higgins αναφέρονται σε *εξωτισμό* (exoticism) και σε *πολιτισμικό δάνειο* (cultural borrowing).

Η τεχνική αυτή χρησιμοποιείται συχνά σε λογοτεχνικά κείμενα, επειδή δίνει ένα ιδιαίτερο τοπικό χρώμα, δημιουργώντας τοπική πολιτισμική ατμόσφαιρα και αυξάνοντας τα εξωτικά χαρακτηριστικά των ΙΠΣ. Αυτό συμβαίνει συνήθως όταν υπάρχει πολιτισμική επικάλυψη μεταξύ της ΓΠ και της ΓΣ λόγω γεωγραφικής εγγύτητας, κοινού ιστορικού παρελθόντος κ.λπ. Εφαρμόζεται συχνά για τη μεταφορά κυρίων ονομάτων, τοπωνυμίων, ονομάτων εταιρειών και οργανισμών, εμπορικών σημάτων, ονομάτων μοναδικών αντικειμένων και έργων τέχνης και λογοτεχνίας, όταν δεν υπάρχει κάποια επίσημη ή παγιωμένη μετάφραση (Newmark 1988:82, Aixelá 1996:61).

Έκτυπο (calque): Είναι ένα ιδιαίτερο είδος δανεισμού κατά το οποίο μια γλώσσα δανείζεται μια μορφή έκφρασης από μια άλλη, αλλά στη συνέχεια μεταφράζει κατά λέξη κάθε στοιχείο της. Το αποτέλεσμα είναι είτε ένα φραστικό έκτυπο, το οποίο σέβεται τη συντακτική δομή της ΓΣ, ενώ εισάγει έναν νέο τρόπο έκφρασης, είτε ένα δομικό έκτυπο, το οποίο εισάγει μια νέα δομή στη ΓΣ (Vinay & Darbelnet 1995:32). Η ονομασία αυτή χρησιμοποιείται επίσης από τις Molina & Hurtado Albir και από τους Hervey & Higgins. Οι τελευταίοι υποστηρίζουν ότι το έκτυπο είναι μια έκφραση που αποτελείται από λέξεις της ΓΣ και σέβεται τη σύνταξή της, αλλά δεν είναι φυσική στη ΓΣ, επειδή διαμορφώνεται με βάση τη δομή μιας έκφρασης της ΓΠ. Στην ουσία, το έκτυπο είναι μια μορφή κυριολεκτικής μετάφρασης. Ένα κακό έκτυπο μιμείται τη δομή της ΓΠ σε σημείο που να μην

ταιριάζει στη γραμματική της ΓΣ, ενώ ένα καλό έκτυπο καταφέρνει να συμβιβάσει τη μίμηση της δομής της ΓΠ με τη σωστή γραμματική της ΓΣ (Hervey & Higgins ό.π.:33) .

Ο Newmark (1988:84) προτιμά τον «πιο διαφανή όρο *through-translation*» για να αναφερθεί στο έκτυπο ενώ ο Aixelá (ό.π.:61-62) χρησιμοποιεί τον όρο *γλωσσολογική (μη πολιτισμική) μετάφραση* (linguistic (non-cultural) translation), που γίνεται όταν ο μεταφραστής «θέλει να κάνει μια πολύ κοντινή αναφορά στο ΚΠ αυξάνοντας παράλληλα τον βαθμό κατανόησης στο ΚΣ και για τον λόγο αυτό προσφέρει μια εκδοχή στη ΓΣ, η οποία μπορεί ακόμη να αναγνωριστεί ότι ανήκει στο πολιτισμικό σύστημα του ΚΠ». Η Eirlys E. Davies συμπεριλαμβάνει το έκτυπο στην τεχνική της *διατήρησης* (preservation), χωρίς να το ξεχωρίζει.

Κυριολεκτική μετάφραση (literal translation): Η κυριολεκτική, ή κατά λέξη, μετάφραση είναι η άμεση μεταφορά ενός ΚΠ σε ένα γραμματικά και ιδιωματικά ορθό ΚΣ, στο οποίο το έργο των μεταφραστών περιορίζεται στην τήρηση της προσήλωσης στους γλωσσικούς περιορισμούς του ΚΣ (Vinay & Darbelnet ό.π.:33-34). Στην ουσία η κυριολεκτική μετάφραση συμβαίνει όταν μια λέξη ή φράση της ΓΠ μεταφράζεται σε μια λέξη ή φράση της ΓΣ, χωρίς να υπάρχει ανησυχία για το ύφος. Ο μεταφραστής παράγει ένα μετάφρασμα που διατηρεί τα μορφοσυντακτικά χαρακτηριστικά του ΚΠ, ακολουθώντας ως επί το πλείστον τις γραμματικές απαιτήσεις της ΓΣ (Γραμμενίδης et al, ό.π.:47). Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται επίσης από τον Newmark και τις Molina & Hurtado Albir ενώ η τεχνική της κυριολεκτικής μετάφρασης συμπεριλαμβάνεται στο *έκτυπο* (calque) των Hervey & Higgins, στη *γλωσσολογική (μη πολιτισμική) μετάφραση* του Aixelá και στην τεχνική της *διατήρησης* της Eirlys E. Davies.

Μετάταξη (transposition): Περιλαμβάνει την αντικατάσταση μιας κατηγορίας λέξεων με μια άλλη, δηλαδή την αλλαγή μιας γραμματικής κατηγορίας ή την αντικατάσταση ενός μέρους του λόγου με ένα άλλο, χωρίς να αλλάζει το νόημα και η σημασία του μηνύματος, περνώντας από τη ΓΠ στη ΓΣ. Υπάρχουν δύο διαφορετικοί τύποι μετατάξεων, η υποχρεωτική και η προαιρετική (Vinay & Darbelnet ό.π.:36). Οι γραμματικές μετατάξεις, με τις κατάλληλες μορφολογικές και συντακτικές προσαρμογές, είναι αρκετά συχνές, προκειμένου να επιτευχθεί το ΚΣ να ακούγεται σαν να είχε γραφτεί αρχικά στη ΓΣ. Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται επίσης από τον Newmark και τις Molina & Hurtado Albir.

Μετατροπία (modulation): Είναι μια παραλλαγή της μορφής του μηνύματος, που επιτυγχάνεται με την αλλαγή της οπτικής γωνίας και με τη χρήση μιας φράσης που είναι διαφορετική στη ΓΠ και στη ΓΣ για να μεταφέρει την ίδια ιδέα. Η αλλαγή αυτή μπορεί να δικαιολογηθεί όταν η κυριολεκτική μετάφραση ή η χρήση της μετάταξης οδηγούν σε ένα γραμματικά σωστό εκφώνημα, το οποίο όμως θεωρείται ακατάλληλο, και αδέξιο στη ΓΣ (Vinay & Darbelnet ό.π.:36-37). Υπάρχουν οι προαιρετικές μετατροπίες, οι οποίες χρησιμοποιούνται από τους μεταφραστές όταν «η ΓΣ απορρίπτει την κυριολεκτική μετάφραση», και οι υποχρεωτικές μετατροπίες, οι οποίες είναι καταγεγραμμένες στα δίγλωσσα λεξικά (Newmark 1988:88). Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται εκτός από τον Newmark και από τις Molina & Hurtado Albir.

Ισοδυναμία (equivalence): Σύμφωνα με την τεχνική αυτή, μια παγιωμένη έκφραση της ΓΠ αποδίδεται στο ΚΣ με μια παγιωμένη έκφραση της ΓΣ, η οποία εκφράζει την ίδια ακριβώς ιδέα ή κατάσταση με διαφορετικά υφολογικά και δομικά μέσα. Εφαρμόζεται στη μετάφραση των ιδιωτισμών, των παροιμιών, των ρητών, και των επιφωνημάτων (Vinay & Darbelnet ό.π.:38-39). Ο Newmark (1988:90-91) περιλαμβάνει τη τεχνική αυτή στο *Άλλες διαδικασίες* θεωρώντας ότι είναι «ένας όρος που δυστυχώς ονομάστηκε έτσι», ότι «αναφέρεται απλώς σε παροιμίες, φράσεις και ιδιωτισμούς δηλαδή σε διαφορετικούς τρόπους απόδοσης των κλισέ και των τυποποιημένων πτυχών της γλώσσας» και ότι «εξηγεί τι συμβαίνει μερικές φορές κατά τη διαδικασία της μετάφρασης, χωρίς όμως να αποτελεί χρήσιμη διαδικασία». Οι Hervey & Higgins (ό.π.:31-33) τοποθετούν την τεχνική αυτή στη βαθμίδα της *επικοινωνιακής μετάφρασης* για ιδιωτισμούς και παροιμίες της πολιτισμικής μετάταξης ενώ οι Molina & Hurtado Albir (ό.π.:510) την ονομάζουν *παγιωμένο ισοδύναμο* (established equivalent).

Διαπολιτισμική προσαρμογή (intercultural adaptation): Η ονομασία αυτή υιοθετείται από τον Josep Marco (2018:5) και αντιστοιχεί στην ονομασία *προσαρμογή* (adaptation) που χρησιμοποιούν οι Vinay & Darbelnet και οι Molina & Hurtado Albir για να περιγράψουν την τεχνική που εφαρμόζεται στις περιπτώσεις όπου ο τύπος της κατάστασης στην οποία αναφέρεται το μήνυμα της ΓΠ είναι άγνωστος στον ΠΣ, δηλαδή όταν μια κατάσταση που εντάσσεται στο πολιτισμικό πλαίσιο της ΓΠ δεν υφίσταται στο αντίστοιχο πλαίσιο της ΓΣ. Σε τέτοιες περιπτώσεις οι μεταφραστές πρέπει να δημιουργήσουν μια νέα κατάσταση που μπορεί να θεωρηθεί ισοδύναμη,

δηλαδή να αναπλάσουν την εν λόγω κατάσταση προσαρμοσμένη στον πολιτισμό της ΓΣ (Vinay & Darbelnet ό.π.:39-40). Στην ουσία αναφέρεται στην αντικατάσταση ενός πολιτισμικού στοιχείου της ΓΠ με ένα άλλο πολιτισμικό στοιχείο της ΓΣ. Αυτό συμβαίνει, μεταξύ άλλων, για τα μέτρα και τα σταθμά, για τη μουσική σημειογραφία, για τους γενικά αποδεκτούς τίτλους λογοτεχνικών έργων ή τα γεωγραφικά ονόματα κ.λπ.

Ο Newmark (1988:82-83) ονομάζει την τεχνική αυτή *πολιτισμικό ισοδύναμο* (cultural equivalent) και θεωρεί ότι έχει περιορισμένη μεταφραστική χρήση γιατί τα πολιτισμικά ισοδύναμα δεν είναι ακριβή. Παρόλα αυτά πιστεύει ότι έχουν μεγαλύτερο πραγματολογικό αποτέλεσμα σε σχέση με όρους που είναι πολιτισμικά ουδέτεροι. Η Baker (ό.π.:31-32) χρησιμοποιεί τον όρο *μετάφραση με πολιτισμική αντικατάσταση* (cultural substitution) και ισχυρίζεται ότι στην περίπτωση αυτή το στοιχείο που χρησιμοποιείται στο ΚΣ δεν έχει την ίδια σημασία αλλά γίνεται κατανοητό από το κοινό της ΓΣ. Οι Hervey & Higgins (ό.π.:30-31) τοποθετούν την τεχνική αυτή στη βαθμίδα της *πολιτισμικής μεταφύτευσης* (cultural transplantation) ενώ η Eirlys E. Davies (ό.π.:83-84) την εντάσσει στην *τοπική προσαρμογή* (localization).

Ενδοπολιτισμική προσαρμογή (intracultural adaptation): Η ονομασία αυτή υιοθετείται από τον Josep Marco (ό.π.) για να περιγράψει την τεχνική κατά την οποία το πολιτισμικό στοιχείο του ΚΠ αντικαθίσταται από ένα άλλο στοιχείο που ανήκει επίσης στον πολιτισμό της ΓΠ αλλά είναι πιο οικείο στους αναγνώστες του κειμένου στη ΓΣ. Ο Aixelá ονομάζει την τεχνική αυτή *περιορισμένη καθολίκευση* (limited universalization).

Ενδοκειμενική διεύρυνση⁹: Πρόκειται για την εισαγωγή λεπτομερειών στο ΚΣ που δεν διατυπώνονται στο ΚΠ, δηλαδή ο μεταφραστής χρησιμοποιεί περισσότερες λέξεις στο ΚΣ σε σχέση με το ΚΠ για να εκφράσει την ίδια ιδέα, δίνοντας περισσότερες πληροφορίες ή επεξηγήσεις (Molina & Hurtado Albir ό.π.:510). Ο Newmark (1988:90-92) αναφέρει δύο τεχνικές, όπου γίνεται ενδοκειμενική διεύρυνση: (α) την *παράφραση*, που την περιγράφει ως «διεύρυνση ή επεξήγηση του νοήματος ενός τμήματος του κειμένου, όταν είναι κακογραμμένο ή έχει σημαντικές προεκτάσεις και παραλείψεις» και (β) τις *ενδοκειμενικές πρόσθετες*

9 Η ονομασία προτείνεται στην παρούσα εργασία για τη συγκεκριμένη τεχνική γιατί η ονομασία *διεύρυνση* (amplification), χωρίς τον επιθετικό προσδιορισμό, δεν καθιστά σαφή την εφαρμογή της μόνο ενδοκειμενικά. Κατ' αντιστοιχία προτείνεται και η ονομασία *εξωκειμενική διεύρυνση*.

πληροφορίες, όπου παραθέτει μια σειρά μορφών που μπορούν να λάβουν. Η τεχνική της ενδοκειμενικής διεύρυνσης αντιστοιχεί περίπου στη *μετάφραση με χρήση δανείου με επεξήγηση* της Baker, στην *ενδοκειμενική επεξήγηση* (intratextual gloss) του Aixelá (ό.π.:62) ενώ συμπεριλαμβάνεται στην τεχνική *πρόσθετη πληροφορία* (addition) της Eirlys E. Davies (ό.π.:77).

Οι μεταφραστές προτιμούν τη συγκεκριμένη τεχνική όταν θεωρούν ότι μπορούν ή πρέπει να συμπεριλάβουν περισσότερες πληροφορίες αλλά με ανεπαίσθητο τρόπο, ώστε να μην αποσπούν την προσοχή του αναγνώστη (Aixelá ό.π.). Την ίδια άποψη συμμερίζεται και ο Newmark (1988:92), ο οποίος θεωρεί ότι οι ενδοκειμενικές πληροφορίες δεν διαταράσσουν τη ροή της ανάγνωσης και τη συγκέντρωση του αναγνώστη. Την αναγκαιότητα της χρήσης της τεχνικής με μέτρο επισημαίνει η Eirlys E. Davies (ό.π.), η οποία θεωρεί ότι ελλοχεύει ο κίνδυνος τέτοιες προσθήκες να καθυστερήσουν την αφήγηση ή να επιβαρύνουν τον αναγνώστη με ενοχλητικές λεπτομέρειες.

Εξωκειμενική διεύρυνση: Πρόκειται για προσθήκη πληροφοριών όταν οι μεταφραστές θεωρούν ότι είναι απαραίτητο να προσφέρουν κάποια εξήγηση για τη σημασία ή τις προεκτάσεις ενός ΙΠΣ ενώ ταυτόχρονα δεν φαίνεται θεμιτό ή βολικό να αναμειγνύεται αυτή η εξήγηση με το κείμενο. Η προσθήκη αυτή μπορεί να γίνει ως υποσημείωση, τελική σημείωση, γλωσσάριο, σχόλιο του μεταφραστή κ.ά. (Aixelá ό.π.:62).

Ο Aixelá (ό.π.) ονομάζει την τεχνική αυτή *εξωκειμενική επεξήγηση* (extratextual gloss) ενώ ο Newmark αναφέρεται σε αυτή την τεχνική ως *σημειώσεις* (notes) και την ορίζει ως οποιαδήποτε πρόσθετη πληροφορία στις μεταφραστικές διαδικασίες, κάνοντας διάκριση σε υποσημειώσεις, σημειώσεις στο τέλος κεφαλαίου και σε σημειώσεις ή γλωσσάρια στο τέλος του βιβλίου (1988:91-93). Η τεχνική της εξωκειμενικής διεύρυνσης αντιστοιχεί περίπου στη *μετάφραση με χρήση δανείου με επεξήγηση* της Baker και συμπεριλαμβάνεται στην τεχνική *πρόσθετη πληροφορία* (addition) της Eirlys E. Davies (ό.π.:77), όπως συμβαίνει και με την τεχνική της ενδοκειμενικής διεύρυνσης.

Παράλειψη (omission): Πρόκειται για την ανασύνθεση ή παράλειψη πληροφοριών στο ΚΠ σε σχέση με το ΚΣ, όταν η πληροφορία θεωρείται περιττή ή μπορεί να παραπλανήσει τον αναγνώστη (Baker ό.π.:40). Χρησιμοποιείται για να

αποφευχθούν οι επαναλήψεις και η έλλειψη φυσικότητας του λόγου. Η Eirlys E. Davies χρησιμοποιεί επίσης την ονομασία *παράλειψη* (omission), ο Newmark και ο Aixelá την ονομάζουν *διαγραφή* (deletion), ενώ οι Molina & Hurtado Albir (ό.π.:510-511) κάνουν λόγο για *μείωση* (reduction). Η τεχνική αυτή αποτελεί το αντίθετο της διεύρυνσης και συνήθως δεν χρησιμοποιείται κατά τη μετάφραση των ΙΠΣ.

Η Davies (ό.π.:80) υποστηρίζει ότι μπορεί να υπάρχουν πολλά κίνητρα για τη χρήση της και συγκεκριμένα θεωρεί ότι μπορεί να είναι ή μια πράξη απελπισίας από έναν μεταφραστή που για διάφορους λόγους δεν μπορεί να αποδώσει το ΙΠΣ με ικανοποιητικό τρόπο ή μια συνειδητή απόφαση, όταν ο μεταφραστής θεωρεί ότι δεν αξίζει τον κόπο και τον χρόνο η προσπάθεια μετάφρασής του.

Ουδετεροποίηση με περιγραφή: Πρόκειται για την αντικατάσταση του στοιχείου από το ΚΠ στο ΚΣ με μια περισσότερο ή λιγότερο εκτενή ή λεπτομερή εξήγηση της σημασίας του. Το ΙΠΣ ουδετεροποιείται, δηλαδή παύει να έχει αυτή την ιδιότητα στο ΚΣ (Newmark 1988:83-84, 52). Ο Newmark ονομάζει την τεχνική αυτή *περιγραφικό ισοδύναμο* (descriptive equivalent), οι Molina & Hurtado Albir *περιγραφή* (ό.π.:510-511) ενώ η Eirlys E. Davies (ό.π.:78) τη συμπεριλαμβάνεται στην τεχνική *πρόσθετη πληροφορία* (addition).

Γενίκευση (generalization): Πρόκειται για την αντικατάσταση ενός στοιχείου από το ΚΠ στο ΚΣ με ένα πιο γενικό στοιχείο, το οποίο επιτελεί την ίδια λειτουργία. Ο μεταφραστής χρησιμοποιεί υπερώνυμους ή γενικότερους όρους, συνήθως για υφολογικούς λόγους ή για να αποφύγει περιττές επαναλήψεις ή ασάφειες (Molina & Hurtado Albir, ό.π.:510). Η Baker (ό.π.:26) ονομάζει αυτή την τεχνική ως *μετάφραση με μια πιο γενική λέξη* και ισχυρίζεται ότι «πρόκειται για μια από τις συνηθισμένες τεχνικές για την αντιμετώπιση πολλών τύπων έλλειψης ισοδυναμίας» και ότι «λειτουργεί εξίσου καλά στις περισσότερες, αν όχι σε όλες τις γλώσσες, καθώς η ιεραρχική δομή των σημασιολογικών πεδίων δεν είναι ειδική για κάθε γλώσσα». Ο Newmark (1988:83) αναφέρεται σε αυτή την τεχνική ως *λειτουργικό ισοδύναμο* (functional equivalent) και δηλώνει ότι απαιτεί τη χρήση μιας ουδέτερης ως προς τον πολιτισμό λέξης. Θεωρεί ότι η τεχνική αυτή, που ουσιαστικά είναι μια πολιτισμική ανάλυση σε συνιστώσες η οποία αφαιρεί από την πολιτισμική λέξη το πολιτισμικό της υπόβαθρο, είναι ο πιο ορθός τρόπος μετάφρασης.

Ο Aixelá χρησιμοποιεί τον όρο *απόλυτη καθολίκευση* (absolute universalization) ενώ η Eirlys E. Davies (ό.π.:82-83) ονομάζει την τεχνική ως *παγκοσμιοποίηση* (globalization) και θεωρεί ότι, από τη μια μεριά, η αντικατάσταση των ΠΠΣ του ΚΠ με άλλα που είναι πιο γενικά ή πιο ουδέτερα τα καθιστά πιο προσιτά σε ακροατήρια που προέρχονται από πολλά και διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα. Από την άλλη, όμως, η επαναλαμβανόμενη χρήση της τεχνικής αυτής μπορεί να προκαλέσει τον κίνδυνο υπερβολικής μεταφραστικής απώλειας. Έτσι, όταν ένα ΠΠΣ διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο λογοτεχνικό έργο, θα πρέπει να εξεταστούν οι άλλες μεταφραστικές τεχνικές πριν από την εφαρμογή της συγκεκριμένης.

Συγκεκριμενοποίηση (particularization): Πρόκειται για την αντικατάσταση ενός στοιχείου από το ΚΠ στο ΚΣ με ένα υπώνυμο, έναν πιο ακριβή ή συγκεκριμένο όρο, που επιτελεί την ίδια λειτουργία. Η τεχνική αυτή αποτελεί το αντίθετο της γενίκευσης (Molina & Hurtado Albir, ό.π.).

Αντιστάθμιση (compensation). Συμβαίνει όταν η απώλεια νοήματος, ένα ηχητικό αποτέλεσμα, μια μεταφορά ή ένα πραγματολογικό αποτέλεσμα σε ένα μέρος της πρότασης αντισταθμίζεται σε ένα άλλο μέρος ή σε μια συνεχόμενη πρόταση (Newmark 1988:90). Έχει ως σκοπό να αντισταθμίσει τις σημασιολογικές απώλειες που συνεπάγεται η μετάφραση (είτε στο περιεχόμενο του μηνύματος είτε στα υφολογικά αποτελέσματά του). Η αντιστάθμιση εισάγει ένα πληροφοριακό στοιχείο ή ένα υφολογικό φαινόμενο της ΓΠ σε άλλο σημείο του ΚΣ, επειδή δεν μπορεί να λειτουργήσει στο ίδια θέση όπως στη ΓΠ (Fernández Guerra 2012:9). Η τεχνική αυτή προτείνεται επίσης από τον Aixelá (ό.π.:64) και τις Molina & Hurtado Albir (ό.π.).

Δημιουργία (creation): Πρόκειται για την τεχνική όπου οι μεταφραστές δημιουργούν στο ΚΣ ένα στοιχείο που δεν υπάρχει καθόλου στο ΚΠ (Eirlys E. Davies ό.π.: 88). Ο Aixelá (ό.π.64) αναφέρεται σε αυτή την τεχνική ως *αυτόνομη δημιουργία* (autonomous creation) και υποστηρίζει ότι πρόκειται για μια τεχνική που χρησιμοποιείται σπάνια και κατά την οποία οι μεταφραστές ή συνήθως οι εντολείς τους θεωρούν ως ενδιαφέρον για τους αναγνώστες τους να βάλουν κάποια ανύπαρκτη πολιτισμική αναφορά στο ΚΠ. Οι Molina & Hurtado Albir (ό.π.) την ονομάζουν *συλλογιστική δημιουργία* (discursive creation). Η τεχνική αυτή χρησιμοποιείται συνήθως στη μετάφραση των σημασιολογικά φορτισμένων κυρίων ονομάτων και των τίτλων ταινιών και βιβλίων.

Παραλλαγή (variation): Πρόκειται για την αλλαγή γλωσσικών ή παραγλωσσικών στοιχείων (επιτονισμός, χειρονομίες) που επηρεάζουν πτυχές της γλωσσικής παραλλαγής: αλλαγές του τόνου του κειμένου, του ύφους, της κοινωνιόλεκτου, της γεωγραφικής διαλέκτου κ.λπ. Παραδείγματα εφαρμογής της τεχνικής αυτής είναι η εισαγωγή ή αλλαγή του τρόπου ομιλίας κάποιων χαρακτήρων στη θεατρική μετάφραση, αλλαγές στο τόνο κατά την προσαρμογή μυθιστορημάτων για παιδιά κ.ά (Molina & Hurtado Albir ό.π.:511).

Γλωσσολογική διεύρυνση (linguistic amplification): Είναι η προσθήκη γλωσσικών στοιχείων και χρησιμοποιείται συχνά στη διαδοχική διερμηνεία και στη μεταγλώττιση (Molina Martínez ό.π.101).

Γλωσσολογική συμπίεση (linguistic compression): Είναι το αντίθετο της γλωσσολογικής διεύρυνσης και πρόκειται για τη σύνθεση γλωσσικών στοιχείων στο ΚΣ. Η τεχνική αυτή χρησιμοποιείται συχνά στην ταυτόχρονη διερμηνεία και στον υποτιτλισμό (Molina Martínez ό.π.102).

Γλωσσική, παραγλωσσική αντικατάσταση (linguistic, paralinguistic substitution): Είναι η τεχνική κατά την οποία τα γλωσσικά στοιχεία αντικαθίστανται από παραγλωσσικά στοιχεία (τονισμός, χειρονομίες κ.λπ.) ή το αντίστροφο και χρησιμοποιείται κυρίως στη διερμηνεία (Molina Martínez ό.π.103).

Οι παραπάνω τεχνικές δεν χρησιμοποιούνται μόνο μεμονωμένα αλλά πολλές φορές συνδυάζονται μεταξύ τους. Ο Newmark (1988:91) κάνει λόγο για συνδυασμό δύο, τριών μέχρι και τεσσάρων τεχνικών, προκειμένου να αντιμετωπιστεί ένα μεταφραστικό πρόβλημα. Επιπλέον η επιλογή κάποιας συγκεκριμένης τεχνικής ή τεχνικών έναντι μιας άλλης ή άλλων για τη μετάφραση των ΠΣ εξαρτάται, σύμφωνα με τον Ivir (2003) από τους εξής παράγοντες:

- Τη σωστή αναγνώριση, κατανόηση και ερμηνεία από πλευράς του μεταφραστή της επικοινωνιακής λειτουργίας ενός ΠΣ στο ΚΠ, δηλαδή πόση επικοινωνιακή βαρύτητα έχει μέσα στη συγκεκριμένη κατάσταση, στην οποία γίνεται η μετάφραση.
- Την κατανόηση από τον μεταφραστή της θέσης και της αξίας που έχει ένα ΠΣ στον ΠΠ και ποια θα είναι η πιθανή αντίστοιχη θέση και αξία του κατά τη μεταφορά στον ΠΣ.

- Τις αντιθετικές σχέσεις μεταξύ της ΓΠ και της ΓΣ, γιατί η ύπαρξη συγκεκριμένων σχέσεων μεταξύ των δύο γλωσσών μπορεί να ευνοεί κάποιες τεχνικές και να αποτελεί εμπόδιο για άλλες.
- Τις μεταφραστικές παραδόσεις του ΠΣ, γιατί κάποιες γλώσσες δέχονται πιο εύκολα τα ξένα στοιχεία σε σχέση με κάποιες άλλες και κάθε πολιτισμός εμφανίζει διαφορετική ετοιμότητα και βαθμό αποδοχής των ξένων πολιτισμικών στοιχείων.

Σε αυτούς ο Newmark (1988:103) προσθέτει:

- τον σκοπό του κειμένου
- τα κίνητρα και το πολιτισμικό, γλωσσολογικό επίπεδο του αναγνωστικού κοινού
- το πλαίσιο, δηλαδή αν υπάρχει κάποια επίσημη, παγιωμένη μετάφραση
- το πόσο καινούριο είναι το ΠΣ
- το μέλλον του ΠΣ

2.2.4 Τα κύρια ονόματα ως ΠΣ και η μετάφρασή τους

Το τμήμα αυτό θα ασχοληθεί με τα κύρια ονόματα¹⁰, τα οποία αποτελούν, σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση του Αixelά, μια ξεχωριστή κατηγορία ΠΣ και προσεγγίζονται από την σκοπιά της πολυπλοκότητας της μετάφρασης των πολιτισμικών μορφών. Τα κύρια ονόματα έχουν όχι μόνο λεξιλογική σημασία αλλά είναι πλούσια σημασιολογικά και σημειωτικά, λειτουργώντας ως δείκτες της δομής των ανθρωπίνων κοινωνιών. Για τον λόγο αυτό δεν είναι εύκολο να μεταφραστούν γιατί η σημασία τους είναι πολιτισμικά συγκεκριμένη και εξαρτάται από πολιτισμικά πρότυπα (Tymoczko 2014:223-224). Τα κύρια ονόματα υπάρχουν εκτός της γλώσσας και δεν περιλαμβάνονται στα λεξικά, γιατί δεν έχουν κάποια εσωτερική σημασία ή συσχέτιση, εκτός από πιθανές κειμενικές ή διακειμενικές αναλογίες που προσπαθούν να ενεργοποιήσουν οι συγγραφείς (Newmark 1981:70).

Υπάρχουν πολλές κατηγοριοποιήσεις των κύριων ονομάτων που διαφέρουν αλλά και αλληλοσυμπληρώνονται, καθώς καμία κατηγορία δεν περιλαμβάνει όλα τις

10 Τα κύρια ονόματα, με την έννοια του κύριου ουσιαστικού, δηλώνουν υποκείμενα ή αντικείμενα που είναι μοναδικά, διαχωρίζονται από τα κοινά ουσιαστικά, γράφονται με κεφαλαία και συνήθως δεν έχουν πληθυντικό αριθμό και δεν χρησιμοποιούνται με προσδιορισμούς (Κλαίρης & Μπαμπινιώτης 2004:3-7).

πιθανές ομάδες ονομάτων αλλά και οι κατηγορίες μπορεί να μην ξεχωρίζουν καθαρά η μία από την άλλη. Σύμφωνα με την Parianou (2007) σε συνδυασμό με τον Newmark (1981) τα κύρια ονόματα διακρίνονται στις παρακάτω κατηγορίες:

- ανθρωπωνύμια και ονόματα προσωποποιήσεων: βαφτιστικά ονόματα, επώνυμα, χαϊδευτικά και ψευδώνυμα, ονόματα φανταστικών και υπερφυσικών χαρακτήρων, ονόματα από ιδιαίτερα ζώα και από κούκλες όπως πχ. Βουκεφάλας, Μπάρμπι, ονόματα ιστορικών προσώπων, λογοτεχνικά κύρια ονόματα κ.ά.
- τοπωνύμια: πόλεις, χωριά, κράτη, λίμνες, οδοί, συνοικίες κ.ά.
- ονόματα από ιδρύματα, οργανισμούς και θεσμούς: νοσοκομεία, ξενοδοχεία, σχολεία, δημόσιες αρχές, σινεμά, μουσεία, βαθμούς, μετάλλια και τίτλους, έθιμα, θρησκευτικοί περίοδοι κ.ά.
- ονόματα μοναδικών αντικειμένων και έργων τέχνης: μνημεία, κτήρια, βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες κ.ά.
- εμπορικά σήματα: επωνυμίες, ονόματα από μάρκες
- ονόματα μοναδικών γεγονότων: ιστορικές, προϊστορικές και γεωλογικές περίοδοι, ιστορικά γεγονότα κ.ά.

Η μετάφραση των κυρίων ονομάτων ακολουθεί παρόμοιες αρχές με τη μετάφραση άλλων ΠΣ και οι μεταφραστικές τεχνικές που αναφέρθηκαν παραπάνω εφαρμόζονται συνήθως από τους μεταφραστές και για την κατηγορία αυτή. Συχνά έχει θεωρηθεί ως μια απλή αυτόματη διαδικασία μεταφοράς από μια γλώσσα σε μια άλλη, λόγω της άποψης ότι τα κύρια ονόματα είναι απλές ετικέτες που χρησιμοποιούνται για την αναγνώριση ενός προσώπου ή ενός πράγματος. Σε αντίθεση, όμως, με αυτές τις απόψεις, η μετάφραση των κυρίων ονομάτων είναι ένα πολύ σημαντικό ζήτημα, στενά συνδεδεμένο με το πρόβλημα της σημασίας του κυρίου ονόματος (Vermees 2003:89). Αυτό είναι ιδιαίτερα έντονο στην περίπτωση της μετάφρασης των σημασιολογικά φορτισμένων κυρίων ονομάτων, που αποτελούν ένα από τα πιο δύσκολα προβλήματα στη μετάφραση της λογοτεχνίας.

Όσον αφορά τη μετάφραση των συμβατικών κυρίων ονομάτων, η διαδικασία ρυθμίζεται συνήθως από ορισμένους κανόνες που θεσπίζονται από κυβερνητικά ή επιστημονικά όργανα που είναι υπεύθυνα και ενδιαφέρονται για την ορθή χρήση της

κάθε γλώσσας¹¹. Όπως επισημαίνει και ο Αixelά (ό.π.:59), τα περισσότερα κύρια ονόματα φαίνεται να παρουσιάζουν το βασικό χαρακτηριστικό της προσαρμογής με συγκεκριμένο τρόπο σε προκαθορισμένους μεταφραστικούς κανόνες, γεγονός βέβαια που δεν συνεπάγεται ότι το κάθε ένα από αυτά υπόκειται πάντα στην ίδια μεταφραστική τεχνική, χωρίς να εξαρτάται από το πλαίσιο ή το αναγνωστικό κοινό.

11 Στην Ελλάδα η μεταγραφή των ονομάτων από ελληνικούς σε λατινικούς χαρακτήρες και αντίστροφα ακολουθεί το πρότυπο ΕΛΟΤ 743

3. Το ερευνητικό σώμα

Το ερευνητικό σώμα της εργασίας αποτελείται από το βιβλίο *Νυχτερινό Δελτίο* του Πέτρου Μάρκαρη και τις μεταφράσεις του στα αγγλικά (Ηνωμένου Βασιλείου και ΗΠΑ), στα γερμανικά, στα ισπανικά και στα ιταλικά. Πριν γίνει αναφορά στις μεταφράσεις, θα αναφερθούν λίγα λόγια για τον συγγραφέα και την υπόθεση του βιβλίου.

3.1 Πέτρος Μάρκαρης

Ο Πέτρος Μάρκαρης είναι μυθιστοριογράφος, θεατρικός συγγραφέας, σεναριογράφος και μεταφραστής. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1937, σπούδασε οικονομικές επιστήμες και από το 1976 εργάζεται ως ελεύθερος συγγραφέας. Έχει γράψει 15 αστυνομικά μυθιστορήματα, έχει συμμετάσχει σε συλλογές αστυνομικών διηγημάτων και έχει συνεργαστεί με τον Θόδωρο Αγγελόπουλο σε πολλά σενάρια ταινιών του. Μεταφράζει από τα γερμανικά και τα τούρκικα στα ελληνικά, κυρίως θεατρικά έργα και ποίηση των Μπρεχτ, Χικμέτ και Γκαίτε. Τα βιβλία του μεταφράζονται σε 20 γλώσσες και στη Γερμανία καταλαμβάνουν σταθερά τις πρώτες θέσεις των best-sellers. Ιδιαίτερα τα χρόνια της κρίσης τον καλούσαν συχνά από τα γερμανόφωνα MME προκειμένου να διαμεσολαβήσει στην αλληλοκατανόηση των δυο λαών.

Έχει διατελέσει πρόεδρος του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου. Το 2013 τιμήθηκε με το *Μετάλλιο Goethe* από το γερμανικό κράτος «για την εξαιρετική προσφορά του στη γερμανική γλώσσα και τις διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις» και το 2014 με το Σταυρό του Τάγματος της Αξίας της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Το 2016 αναγορεύτηκε σε Επίτιμο Διδάκτορα του Τμήματος Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΑΠΘ.

Στα μυθιστορήματά του κεντρικός ήρωας είναι ο αστυνόμος Κώστας Χαρίτος, ένας συντηρητικός ως προς τις ιδέες και τις συνήθειες αλλά συνεπής επαγγελματίας διώκτης του εγκλήματος, που έχει ως χόμπι την ανάγνωση λεξικών και λατρεύει τα γεμιστά που μαγειρεύει η γυναίκα του. Θυμίζει αμυδρά τον αστυνόμο Μαιγκρέ του Ζορζ Σιμενόν και είναι κατά κάποιον τρόπο ο διάδοχος του αστυνόμου Μπέκα, ήρωα του Γιάννη Μαρή, του εισηγητή της αστυνομικής λογοτεχνίας στην Ελλάδα τη

δεκαετία του 1950. Ο Μάρκαρης μέσω της αστυνομικής πλοκής θίγει καίρια ζητήματα της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας χωρίς να λείπουν και οι αναφορές σε πτυχές της πολεμικής και μεταπολεμικής ελληνικής ιστορίας ενώ η δράση εκτυλίσσεται σχεδόν με κινηματογραφικό τρόπο μέσα στους δρόμους της Αθήνας.

3.2 *Νυχτερινό Δελτίο*

3.2.1 Η υπόθεση του βιβλίου

Όταν ένα ζευγάρι Αλβανών βρίσκεται άγρια δολοφονημένο, φαίνεται ότι πρόκειται για ένα έγκλημα πάθους και η υπόθεση κλείνει γρήγορα με την ομολογία ενός συμπατριώτη τους. Όλα όμως περιπλέκονται όταν η Γιάννα Καραγιώργη, μια δημοσιογράφος της τηλεόρασης που ερευνά την ίδια υπόθεση, βρίσκεται δολοφονημένη λίγα λεπτά πριν από το νυχτερινό δελτίο ειδήσεων στο Χέλας Τσάνελ, ένα από τα μεγαλύτερα τηλεοπτικά κανάλια της χώρας. Ο αστυνόμος Κώστας Χαρίτος του Τμήματος Ανθρωποκτονιών αρχίζει να πιστεύει ότι του διαφεύγει κάτι κρίσιμο σε αυτή τη φαινομενικά απλή υπόθεση. Όταν δολοφονείται και η διάδοχος της Καραγιώργη στον τηλεοπτικό σταθμό, ο Χαρίτος θα χρησιμοποιήσει τη διαίσθηση και την πείρα του για να διαλευκάνει μια πολύ σκοτεινή υπόθεση με πλοκάμια που απλώνονται σε διεθνή κυκλώματα εμπορίας οργάνων και παράνομων υιοθεσιών.

3.2.2 Το ελληνικό κείμενο και οι μεταφράσεις του

Το *Νυχτερινό Δελτίο* κυκλοφόρησε το 1995 και για την παρούσα εργασία χρησιμοποιήθηκε η δωδέκατη έκδοση του βιβλίου, που έγινε το 2007 από τις εκδόσεις Γαβριηλίδη (στο εξής ΚΠ1¹²). Μεταφράστηκε στα αγγλικά από τον David Connolly και κυκλοφόρησε στις ΗΠΑ το 2005 με τον τίτλο *Deadline in Athens* (στο εξής ΚΣ1) ενώ ταυτόχρονα κυκλοφόρησε και στο Ηνωμένο Βασίλειο με τον τίτλο *The late-night news* (στο εξής ΚΣ1Α), χωρίς να αλλάζει καθόλου το περιεχόμενο. Κυκλοφόρησε στα γερμανικά το 2001 με τίτλο *Hellas Channel. Ein Fall Für Kostas Charitos* (στο εξής ΚΣ2), σε μετάφραση της Michaela Prinzinger. Στην Ισπανία

12 Χρησιμοποιείται η συντομογραφία ΚΠ1 για το πρωτότυπο ελληνικό κείμενο προς αποφυγή σύγχυσης με τη συντομογραφία ΚΠ (κείμενο-πηγή) που χρησιμοποιείται στο θεωρητικό μέρος.

κυκλοφόρησε το 2008 με τίτλο *Noticias de la noche* (στο εξής ΚΣ3) σε μετάφραση της Ersi Marina Samará Spiliotopulu ενώ στην Ιταλία κυκλοφόρησε το 2004 με τίτλο *Ultime della notte* (στο εξής ΚΣ4) σε μετάφραση της Grazia Loria.

4. Μεθοδολογία

Η παρούσα εργασία ασχολήθηκε με την ανάλυση του τρόπου μετάφρασης των ελληνικών ΙΠΣ του ΚΠ1 στα ΚΣ1, ΚΣ1Α, ΚΣ2, ΚΣ3 και ΚΣ4. Πριν τη συλλογή του υλικού αποφασίστηκε κατά πρώτον να αναλυθεί η μετάφραση του τίτλου και κατά δεύτερον ποια ΙΠΣ θα αναζητηθούν και θα αναλυθούν. Στη δεύτερη απόφαση συνέβαλαν δύο παράγοντες:

- το λογοτεχνικό είδος στο οποίο ανήκει το ΚΠ1
- τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου βιβλίου.

Το γεγονός ότι το ΚΠ1 ανήκει στην αστυνομική λογοτεχνία σημαίνει ότι υπάρχει πληθώρα προσώπων και πολλές αναφορές σε τοπωνύμια. Αυτό οδήγησε στην απόφαση να γίνει συλλογή και ανάλυση των κυρίων ονομάτων που υπάρχουν σε όλα τα ΚΣ, επιπρόσθετα στα υπόλοιπα ΙΠΣ. Ως κριτήριο για την ένταξη στην κατηγορία αυτή χρησιμοποιήθηκε η θεωρία για τα κύρια ονόματα των Κλαίρη και Μπαμπινιώτη (βλ. υποσημείωση 9).

Στο πρώτο στάδιο έγινε η διαδικασία συλλογής των δεδομένων της έρευνας με παράλληλη ανάγνωση ανά κεφάλαιο του ΚΠ1 και των ΚΣ¹³. Στο δεύτερο στάδιο έγινε ο διαχωρισμός των ΙΠΣ σε κατηγορίες. Συγκεκριμένα και αφού είχε προηγηθεί η αναλυτική μελέτη της θεωρίας, διαπιστώθηκε ότι για τον χωρισμό σε κατηγορίες θα έπρεπε να γίνει ένας συνδυασμός τριών κατηγοριοποιήσεων: του Aixelá, ο οποίος είναι ο μόνος που βάζει τα κύρια ονόματα σε ξεχωριστή κατηγορία ως ΙΠΣ, και του Newmark συμπληρωματικά με της Molina Martínez, γιατί θεωρήθηκε ότι ανταποκρίνονται καλύτερα στα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν στην παρούσα εργασία και καλύπτουν καλύτερα την κατηγορία *κοινές εκφράσεις* του Aixelá.

Στο τρίτο στάδιο τα ΙΠΣ χωρίστηκαν αρχικά σε δύο μεγάλες κατηγορίες, στα κύρια ονόματα και στα υπόλοιπα ΙΠΣ. Τα κύρια ονόματα χωρίστηκαν σε κατηγορίες, σύμφωνα με την Parianou και τον Newmark, όπως αναφέρεται παραπάνω (βλ. 2.2.4), και τα υπόλοιπα ΙΠΣ σε κατηγορίες σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση του Newmark και της Molina Martínez (βλ. 2.2.2).

Τα κύρια ονόματα χωρίστηκαν ως εξής:

¹³ Δεδομένου του γεγονότος ότι το ΚΣ1 και ΚΣ1Α, πέραν του τίτλου, ταυτίζονται απόλυτα, αναγνώστηκε και χρησιμοποιήθηκε μόνο το ΚΣ1.

- Ανθρωπωνύμια όπου κατανεμήθηκαν τα βαφτιστικά ονόματα, τα επώνυμα και τα ονοματεπώνυμα, τα ιστορικά πρόσωπα (Ελλήνων και ξένων), τα χαϊδευτικά και τα υποκοριστικά, τα ψευδώνυμα και τα λογοτεχνικά κύρια ονόματα.
- Τοπωνύμια όπου κατανεμήθηκαν οι χώρες, οι πόλεις, τα χωριά, τα γεωγραφικά διαμερίσματα, τα νησιά, τα ποτάμια, τα βουνά, οι οδοί, οι πλατείες, τα πάρκα και τα ονόματα των συνοικιών των πόλεων.
- Ιδρύματα, οργανισμοί, θεσμοί όπου κατανεμήθηκαν τα νοσοκομεία, τα ξενοδοχεία, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, οι ποδοσφαιρικές ομάδες, οι φυλακές, τα αεροδρόμια, διάφοροι οργανισμοί κοινής ωφέλειας, τα ασφαλιστικά ταμεία, διάφορες δημόσιες αρχές (υπουργεία, τμήματα υπουργείων, άλλες αρχές και υπηρεσίες), οι θρησκευτικές περίοδοι, τα έθιμα, οι κρατικοί τηλεοπτικοί σταθμοί, οι τράπεζες, τα πολιτικά κόμματα και οι τίτλοι θέσεως.
- Μοναδικά αντικείμενα και έργα τέχνης όπου κατανεμήθηκαν τα μνημεία, τα ονόματα κτιρίων (συμπεριλαμβανομένων των γηπέδων) και τα βιβλία (λογοτεχνικά, λεξικά και θρησκευτικά βιβλία).
- Εμπορικά σήματα όπου κατανεμήθηκαν οι ξένες και ελληνικές επωνυμίες, τα ονόματα από μάρκες προϊόντων και τα ονόματα των επιχειρήσεων.

Τα υπόλοιπα ΠΠΣ διαχωρίστηκαν ως εξής:

- Υλικός πολιτισμός όπου κατανεμήθηκαν οι αναφορές σε φαγητά και ποτά, ρούχα και κατοικίες.
- Κοινωνική, πολιτική, διοικητική οργάνωση όπου κατανεμήθηκαν οι αναφορές στην ελληνική αστυνομία, στο δικαστικό σύστημα, στο εκπαιδευτικό σύστημα, στα μέτρα και τα σταθμά και στις ημερομηνίες.
- Κοινωνικός πολιτισμός όπου κατανεμήθηκαν οι αναφορές στα δελτία ειδήσεων, στα είδη μαγαζιών, στα παιχνίδια και στα τραγούδια.
- Γλωσσικός πολιτισμός όπου κατανεμήθηκαν οι ιδιωματικές εκφράσεις, οι προσβολές, οι χαρακτηρισμοί και τα λήμματα των λεξικών.
- Πολιτιστική κληρονομιά όπου κατανεμήθηκαν οι αναφορές σε ιστορικά πρόσωπα και γεγονότα καθώς επίσης και σε Έλληνες καλλιτέχνες (σε συνδυασμό με τα ανθρωπωνύμια).

- Χειρονομίες και συνήθειες όπου αναλύθηκαν οι τρόποι συνομιλίας μεταξύ των προσώπων του βιβλίου στους διαλόγους.

Ο χωρισμός των ΙΠΣ για τις ανάγκες της εργασίας φαίνεται συνοπτικά στον παρακάτω πίνακα:

Ιδιοπολιτισμικά στοιχεία	Κύρια ονόματα	1) Ανθρωπώνυμα 2) Τοπωνύμια 3) Ιδρύματα, οργανισμοί, θεσμοί κ.ά. 4) Μοναδικά αντικείμενα και έργα τέχνης 5) Εμπορικά σήματα
	Άλλα ΙΠΣ	1) Υλικός πολιτισμός 2) Κοινωνική, πολιτική και διοικητική οργάνωση 3) Κοινωνικός πολιτισμός 4) Γλωσσικός πολιτισμός 5) Πολιτιστική κληρονομιά 6) Χειρονομίες και συνήθειες

Πίνακας 1: Χωρισμός των ιδιοπολιτισμικών στοιχείων σε κατηγορίες

Στο τέταρτο στάδιο καταγράφηκε η τεχνική ή οι τεχνικές που ακολούθησε ο κάθε μεταφραστής για το κάθε στοιχείο. Στο πέμπτο στάδιο μετρήθηκε η συχνότητα χρήσης της κάθε τεχνικής. Οι εργασίες που αφορούσαν κάθε στάδιο πραγματοποιούνταν παράλληλα σε όλα τα ΚΣ. Μετά την ολοκλήρωση του πέμπτου σταδίου ακολούθησε η ανάλυση των αποτελεσμάτων.

Κατά την ανάλυση των αποτελεσμάτων ελήφθη υπόψιν η φύση του κάθε ΙΠΣ, η οποία σε κάποιες περιπτώσεις δεν επέτρεπε ακριβή καταμέτρηση. Συγκεκριμένα, όσον αφορά στα κύρια ονόματα έγινε αριθμητική καταμέτρηση και ήταν δυνατός ο υπολογισμός ποσοστών για τη χρήση της κάθε τεχνικής. Στις περιπτώσεις των υπολοίπων ΙΠΣ, με εξαίρεση αυτά που ανήκουν στον υλικό πολιτισμό, τα συμπεράσματα ήταν πιο μαζικά, δεν ήταν δυνατή η εξαγωγή ποσοστών και η ανάλυση έγινε με περιγραφικό τρόπο.

5. Ανάλυση των δεδομένων – Παρουσίαση των αποτελεσμάτων

5.1 Ο τίτλος του βιβλίου

Στον πίνακα 2 φαίνονται οι τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν για τη μετάφραση του τίτλου.

Κείμενο Στόχος	Τεχνική
ΚΣ1	δημιουργία
ΚΣ1Α	κυριολεκτική μετάφραση
ΚΣ2	δημιουργία
ΚΣ3	κυριολεκτική μετάφραση
ΚΣ4	διαπολιτισμική προσαρμογή

Πίνακας 2: Τεχνικές μετάφρασης τίτλου

Στις ΗΠΑ και στη Γερμανία προτίμησαν τη δημιουργία ενός νέου τίτλου και μάλιστα ο τίτλος του ΚΣ1 δεν έχει κάποια σχέση με το περιεχόμενο του βιβλίου, ενώ ο τίτλος του ΚΣ2 προέρχεται μέσα από το βιβλίο, όντας το όνομα του τηλεοπτικού σταθμού στον οποίο γίνεται η βασική δολοφονία της υπόθεσης αλλά και αναφορά στον βασικό ήρωα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Ισπανία έκαναν κυριολεκτική μετάφραση, ενώ στην Ιταλία προτίμησαν να μεταφράσουν το «νυχτερινό δελτίο» με τον τρόπο που θα το έλεγαν στην Ιταλία, κάνοντάς το πιο «ιταλικό».

5.2 Κύρια ονόματα

5.2.1 ΚΣ1

5.2.1.1 Ανθρωπωνύμια

Σε σύνολο 102¹⁴ ανθρωπωνυμίων, στα 85 χρησιμοποιήθηκε η τεχνική του προσαρμοσμένου δανείου (Νικόλαος Γκίκας = Nikolaos Ghikas), σε 6 χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή (Ροβεσπιέρος = Robespierre), σε 1 η διαπολιτισμική προσαρμογή μαζί με ενδοκειμενική διεύρυνση (Όθωνας = King Otto), σε 2 η ισοδυναμία (Ο Καλογιάννης και ο Κακογιάννης = Good cop, bad cop), σε 1 το έκτυπο (Αννούλα = little Anna), σε 1 η ενδοπολιτισμική προσαρμογή

¹⁴ Στο ΚΣ1 υπάρχουν 102 ανθρωπωνύμια έναντι 100 που υπάρχουν στα άλλα γιατί σε ένα ανθρωπωνύμιο εφαρμόστηκαν 3 διαφορετικές τεχνικές στις 3 φορές που εμφανίστηκε, οι οποίες υπολογίστηκαν ξεχωριστά.

(Ελενίτσα = Eleni), σε 1 η ουδετεροποίηση με περιγραφή (Ψωροκώσταινα = Greek village) και σε 5 η παράλειψη (Βέμπο, Τσιτσάνης).

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των δεδομένων, για τη μετάφραση των ελληνικών ονομάτων η πιο δημοφιλής τεχνική είναι το προσαρμοσμένο δάνειο. Για τα ιστορικά πρόσωπα χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή, δηλαδή το όνομα αντικαταστάθηκε με το αντίστοιχο στη ΓΣ, ενώ σε μία περίπτωση χρησιμοποιήθηκε και η ενδοκειμενική διεύρυνση για τον τίτλο του ιστορικού προσώπου. Η τεχνική της ισοδυναμίας χρησιμοποιείται στις περιπτώσεις που υπάρχει ένα είδος ιδιοματικής χρήσης (Ο Καλογιάννης και ο Κακογιάννης) ενώ η ουδετεροποίηση με περιγραφή χρησιμοποιείται προκειμένου να αποδοθεί η σημασία και το τι εννοεί ο συγγραφέας (Ψωροκώσταινα). Είναι άξιο παρατήρησης το γεγονός ότι η χρήση των τεχνικών της ισοδυναμίας και της ουδετεροποίησης με περιγραφή γίνεται στις περιπτώσεις σημασιολογικά φορτισμένων ονομάτων, είτε μυθοπλαστικών (Καλογιάννης, Κακογιάννης) είτε μη μυθοπλαστικών (Ψωροκώσταινα). Ο μεταφραστής χρησιμοποιεί την τεχνική της παράλειψης όταν γίνεται αναφορά σε πρόσωπα που έχουν σημασία για τον ελληνικό πολιτισμό αλλά θα χρειαζόταν ιδιαίτερες επεξηγήσεις κατά τη μετάφραση, όπως η Βέμπο, ο Τσιτσάνης, ο Νταβέλης και ο μπάρμπα-Μυτούσης.

5.2.1.2 Τοπωνύμια

Σε σύνολο 120 τοπωνυμίων, στα 89 εφαρμόστηκε η τεχνική του προσαρμοσμένου δανείου (Αγία Παρασκευή = Aghia Paraskevi), σε 1 το προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση (Μπουμπουλίνας = at security headquarters on Bouboulinas Street), σε 26 η διαπολιτισμική προσαρμογή (Θράκη = Thrace), σε 1 η διαπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση (Μακρόνησος = the detention camp on the island of Makronissos), σε 1 η γενίκευση (Κουφονήσια = the islands), σε 1 η κυριολεκτική μετάφραση (Σταθμός Λαρίσης = Larissa Railway Station) και σε 1 η παράλειψη (Πετράλωνα).

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η πιο δημοφιλής τεχνική είναι το προσαρμοσμένο δάνειο, το οποίο δικαιολογείται γιατί υπάρχει μεγάλος αριθμός τοπωνυμίων που δεν έχουν κάποια επίσημη μετάφραση στα αγγλικά. Στις περιπτώσεις που υπάρχει όνομα στα αγγλικά, τότε χρησιμοποιείται η διαπολιτισμική προσαρμογή.

Επίσης ο μεταφραστής φροντίζει να προσθέτει τους χαρακτηρισμούς street, square, avenue, mount όταν δεν υπάρχουν στο ΚΠΙ, προς διευκόλυνση του αναγνώστη. Χρησιμοποιεί ενδοκειμενική διεύρυνση σε συνδυασμό με το προσαρμοσμένο δάνειο και τη διαπολιτισμική προσαρμογή στις περιπτώσεις που θέλει να εξηγήσει τη σημασία των συγκεκριμένων τοπωνυμίων. Σε δύο περιπτώσεις δεν χρησιμοποιεί σωστό χαρακτηρισμό και συγκεκριμένα αναφέρεται σε Kolonaki square, ενώ είναι φανερό ότι η αναφορά είναι για την περιοχή και προσδιορίζει το Χαϊδάρι ως prison, ενώ επρόκειτο για στρατόπεδο συγκέντρωσης. Επίσης άξιο επισημάνσης είναι το γεγονός ότι ενώ για όλα τα ονόματα των οδών χρησιμοποιεί το προσαρμοσμένο δάνειο, στην περίπτωση της οδού Ούλοφ Πάλμε χρησιμοποιεί διαπολιτισμική προσαρμογή (Ούλοφ Πάλμε = Olof Palme Street), πιθανόν γιατί πρόκειται για ιστορικό πρόσωπο.

5.2.1.3 Ιδρύματα, οργανισμοί, θεσμοί κ.ά.

Σε σύνολο 53 ονομάτων, σε 35 εφαρμόστηκε η κυριολεκτική μετάφραση (Υπουργείο Δημοσίας Τάξεως = the Ministry of Public Order), σε 11 η διαπολιτισμική προσαρμογή (Εφετείο = appeals court, κούλουμα = Shrove Tuesday), σε 3 το προσαρμοσμένο δάνειο (Πάντειος = the Panteion School), σε 2 το προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση (Αβέρωφ = Averof prison) και σε 2 η γενίκευση (ΙΚΑ = doctors' waiting rooms).

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η πιο δημοφιλής τεχνική είναι η κυριολεκτική μετάφραση του ονόματος ενώ η διαπολιτισμική προσαρμογή χρησιμοποιείται στις περιπτώσεις που υπάρχει κάτι αντίστοιχο ή παρόμοιο στη ΓΣ.

5.2.1.4 Μοναδικά αντικείμενα και έργα τέχνης

Σε σύνολο 21 ονομάτων, σε 8 χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της διαπολιτισμικής προσαρμογής (Ακρόπολη = Acropolis, Μπεν Χουρ = Ben Hur), σε 7 η κυριολεκτική μετάφραση (Ενας ήσυχος άνθρωπος = A Quiet Man), σε 3 το προσαρμοσμένο δάνειο (γήπεδο της ΑΕΚ = AEK stadium) και σε 3 η γλωσσολογική συμπίεση (Αντιλεξικόν ή Ονομαστικόν της Νεοελληνικής Γλώσσης του Βοσταντζόγλου = Vostantzoglou's Thesaurus).

Από την ανάλυση προκύπτει ότι η πιο δημοφιλής τεχνική είναι η διαπολιτισμική προσαρμογή με μικρή διαφορά και κυρίως επειδή στην πλειοψηφία πρόκειται για γενικά αποδεκτούς τίτλους λογοτεχνικών έργων ενώ σε μία περίπτωση ο τίτλος είναι ήδη στα αγγλικά (ως αυτούσιο δάνειο στο ΚΠ1). Η τεχνική της κυριολεκτικής μετάφρασης χρησιμοποιείται κυρίως για τους άλλους τίτλους βιβλίων. Χρησιμοποιείται για πρώτη φορά η τεχνική της γλωσσολογικής συμπίεσης για τη μετάφραση των τίτλων των λεξικών που διαβάζει ο αστυνόμος Χαρίτος και τα οποία βέβαια αποτελούν σήμα κατατεθέν της προσωπικότητάς του, όπως προαναφέρθηκε.

5.2.1.5 Εμπορικά σήματα

Σε σύνολο 33 εμπορικών σημάτων (15 ελληνικών και 18 ξένων), σε 11 χρησιμοποιήθηκε το προσαρμοσμένο δάνειο (Σκλαβενίτης = Sklavenitis), σε 14 η διαπολιτισμική προσαρμογή (Χιουντάι Εξέλ = Hyundai Excel), σε 3 η γενίκευση (μπικ = Biro), σε 2 η κυριολεκτική μετάφραση (Τα Αλεπουδάκια = The Foxes), σε 2 η παράλειψη (Μπράβο, Κόστα Μπόντα) και σε 1 το προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση (Καρέλια = old Greek Karelia).

Από την ανάλυση προκύπτει ότι η πιο δημοφιλής τεχνική είναι η διαπολιτισμική προσαρμογή, με δεύτερη το προσαρμοσμένο δάνειο. Πρέπει όμως να επισημανθεί ότι η χρήση της διαπολιτισμικής προσαρμογής έγινε σε ξένες γνωστές επωνυμίες (14 από τις 18), οι οποίες είχαν ήδη χρησιμοποιηθεί ως προϊόντα διαπολιτισμικής προσαρμογής στο ΚΠ1, ενώ το προσαρμοσμένο δάνειο χρησιμοποιήθηκε για τη μετάφραση των ελληνικών επωνυμιών. Η γενίκευση χρησιμοποιήθηκε μόνο για ξένες επωνυμίες ενώ η παράλειψη μόνο για ελληνικές.

5.2.2 ΚΣ2

5.2.2.1 Ανθρωπωνύμια

Σε σύνολο 100 ανθρωπωνυμίων, σε 82 χρησιμοποιήθηκε το προσαρμοσμένο δάνειο (Κώστας Χαρίτος = Kostas Charitos), σε 2 το προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση (Μάρκος = Partisanenführer Markos), σε 5 η διαπολιτισμική προσαρμογή (Ροβεσπιέρος = Robespierre), σε 1 η διαπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση (Όθωνας = König Otto 1), σε 2 η γενίκευση (Κονταξή =

Mitarbeiterin), σε 2 η ουδετεροποίηση με περιγραφή (Ψωροκώσταινα = hinterwäldlerisches Haus Griechenland), σε 1 η ενδοπολιτισμική προσαρμογή (Ελενίτσα = Tantchen), σε 1 η ενδοπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση (Κωστάκη μου = Mein süßer kleiner Kostas), σε 2 η ισοδυναμία (Καλογιάννης = der gute Bube), σε 1 η παράλειψη (Βέμπο) και σε 1 το έκτυπο (Αννούλα = die kleine Anna).

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των δεδομένων, για τη μετάφραση των ελληνικών ονομάτων η πιο δημοφιλής τεχνική είναι το προσαρμοσμένο δάνειο. Για τα ιστορικά πρόσωπα χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή, ενώ σε μία περίπτωση χρησιμοποιήθηκε και η ενδοκειμενική διεύρυνση για τον τίτλο του ιστορικού προσώπου. Η τεχνική της ισοδυναμίας χρησιμοποιείται στις περιπτώσεις που υπάρχει ένα είδος ιδιωματικής χρήσης (Ο Καλογιάννης και ο Κακογιάννης = Der gute Bube und der böse Bube) ενώ η ουδετεροποίηση με περιγραφή χρησιμοποιείται προκειμένου να αποδοθεί η σημασία και το τι εννοεί ο συγγραφέας (Ψωροκώσταινα) και όταν πρόκειται για λογοτεχνικό πρόσωπο με σημασία για τον ελληνικό πολιτισμό (Μάρμπα-Μυτούσης = die Kulisse eines Kindermärchens). Η μεταφράστρια χρησιμοποιεί την παράλειψη μόνο μία φορά και δεν διστάζει να χρησιμοποιήσει ενδοκειμενικές διευρύνσεις αλλά και άλλες τεχνικές προκειμένου να εξηγήσει τις ιδιότητες προσώπων που έχουν σημασία για τον ελληνικό πολιτισμό.

5.2.2.2 Τοπωνύμια

Σε σύνολο 120 τοπωνυμίων, στα 78 εφαρμόστηκε η τεχνική του προσαρμοσμένου δανείου (Αγία Παρασκευή = Stadtteil Ajia Paraskevi), σε 3 το προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση (Χαϊδάρι = in den für die griechische Linke reservierten Konzentrationslagern im Athener Stadtteil Chaidari), σε 30 η διαπολιτισμική προσαρμογή (Θράκη = Thrakien), σε 2 η διαπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση (Μακρόνησος = in den für die griechische Linke reservierten Konzentrationslagern auf der Insel Makronissos), σε 2 η γενίκευση (Πλατεία Αγίων Αναργύρων = auf einem Platz in der Nähe), σε 1 η κυριολεκτική μετάφραση (Τρεις Γέφυρες = Drei Brücke) και σε 4 η παράλειψη (Βασιλίσσης Σοφίας, Αθηνάς).

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η πιο δημοφιλής τεχνική είναι το προσαρμοσμένο δάνειο, το οποίο δικαιολογείται γιατί υπάρχει μεγάλος αριθμός τοπωνυμίων που δεν έχουν κάποια επίσημη μετάφραση στα γερμανικά. Στις περιπτώσεις που υπάρχει όνομα στα γερμανικά, τότε χρησιμοποιείται η διαπολιτισμική προσαρμογή, ακόμα και όταν πρόκειται για ονομασία οδού. Επίσης η μεταφράστρια φροντίζει να προσθέτει τους χαρακτηρισμούς *Straße*, *Stadtteil* κ.ά. όταν δεν υπάρχουν στο ΚΠΙ, προς διευκόλυνση του αναγνώστη. Χρησιμοποιεί ενδοκειμενική διεύρυνση σε συνδυασμό με το προσαρμοσμένο δάνειο και την διαπολιτισμική προσαρμογή στις περιπτώσεις που θέλει να εξηγήσει τη σημασία των συγκεκριμένων τοπωνυμίων. Άξιο προσοχής είναι το γεγονός ότι κάθε φορά που γίνεται αναφορά στην Τσεχοσλοβακία, η μετάφραση είναι *die damalige Tschechoslowakei*. Επίσης σε τρεις περιπτώσεις το προσαρμοσμένο δάνειο είναι ελλιπές και δεν περιλαμβάνει όλη την ονομασία (Σπύρου Μερκούρη = *Merkouri-Straße*) και σε μία περίπτωση προσαρμοσμένου δανείου μπερδεύει την Πάρνηθα με τον Παρνασσό (Πάρνηθα = *Parnas*).

5.2.2.3 Ιδρύματα, οργανισμοί, θεσμοί κ.α.

Σε σύνολο 53 ονομάτων, σε 18 εφαρμόστηκε η κυριολεκτική μετάφραση (Υπουργείο Δημοσίας Τάξεως = *Ministerium für Öffentliche Ordnung*), σε 24 η διαπολιτισμική προσαρμογή (Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών = *Sozialamt*, Πάντειος = *Athener Verwaltungsakademie*), σε 2 το προσαρμοσμένο δάνειο (ΕΡΤ = *ERT*), σε 2 το προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση (Κορυδαλλός = *die Haftanstalt nach Korydallos*), σε 2 το αυτούσιο δάνειο από τα αγγλικά (Εθνική = *Greek National Bank*), σε 2 η παράλειψη (κούλουμα), σε 1 η γενίκευση (Ελληνικό = *Flughafen*), σε 1 η ουδετεροποίηση με περιγραφή (ΑΕΚ = *Sportverein der Istanbuler Griechen*) και σε 1 η κυριολεκτική μετάφραση με ενδοκειμενική διεύρυνση (ΚΚ της Τσεχοσλοβακίας = *Die Kommunistische Partei der damaligen Tschechoslowakei*).

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η πιο δημοφιλής τεχνική είναι η διαπολιτισμική προσαρμογή, ενώ χρησιμοποιείται εκτεταμένα και η κυριολεκτική μετάφραση στις περιπτώσεις που δεν υπάρχει κάτι αντίστοιχο ή παρόμοιο στη ΓΣ. Επίσης χρησιμοποιούνται και άλλες τεχνικές σε μικρότερο βαθμό.

5.2.2.4 Μοναδικά αντικείμενα και έργα τέχνης

Σε σύνολο 21 ονομάτων, σε 6 χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της διαπολιτισμικής προσαρμογής (Ακρόπολη = Akropolis, Μπεν Χουρ = Ben Hur), σε 5 η κυριολεκτική μετάφραση (Ένας ήσυχος άνθρωπος = Ein unauffälliger Mensch), σε 5 η γενίκευση (Βίπερ, Νόρα, Μπελ, Αρλεκιν, Μπιάνκα = Schundromane und Billigdrucke, Dreigroschenroman), σε 2 το προσαρμοσμένο δάνειο (του Δοξιάδη = Doxiadis-Hause), σε 1 η παράλειψη (γήπεδο της ΑΕΚ), σε 1 το αυτούσιο δάνειο από τα αγγλικά (Oxford English-Greek Learner's Dictionary) και σε 1 η ουδετεροποίηση με περιγραφή (Κλασσικά Εικονογραφημένα = die auf griechisch erschienene Serie der Classic Comics).

Από την ανάλυση προκύπτει ότι η πιο δημοφιλής τεχνική είναι η διαπολιτισμική προσαρμογή με μικρή διαφορά και κυρίως επειδή στην πλειοψηφία πρόκειται για γενικά αποδεκτούς τίτλους λογοτεχνικών έργων ενώ σε μία περίπτωση ο τίτλος είναι ήδη στα αγγλικά (ως αυτούσιο δάνειο στο ΚΠ1). Η τεχνική της κυριολεκτικής μετάφρασης χρησιμοποιείται κυρίως για τους άλλους τίτλους βιβλίων και λεξικών, ενώ γίνεται χρήση και άλλων τεχνικών σε μικρότερο βαθμό. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι ο τίτλος *Oxford English-Greek Learner's Dictionary*, στην αρχή μεταφράζεται με χρήση αυτούσιου δανείου ενώ στη συνέχεια μεταφράζεται κυριολεκτικά (Englisch-Griechisch-Wörterbuch).

5.2.2.5 Εμπορικά σήματα

Σε σύνολο 33 εμπορικών σημάτων (15 ελληνικών και 18 ξένων), σε 7 χρησιμοποιήθηκε το προσαρμοσμένο δάνειο (Πετρίδης = Petridis), σε 13 η διαπολιτισμική προσαρμογή (Χιουντάι Εξέλ = Hyundai Excel), σε 6 η γενίκευση (Καρέλια = eine griechische Marke), σε 2 η κυριολεκτική μετάφραση (Τα Αλεπουδάκια = Die kleinen Füchse, Χαρά = Zur fröhlichen Einkehr), σε 4 η παράλειψη (Μπράβο, Κόστα Μπόντα) και σε 1 η ουδετεροποίηση με περιγραφή (μπικ = Kugelschreiber von der billigen Sorte).

Από την ανάλυση προκύπτει ότι η πιο δημοφιλής τεχνική είναι η διαπολιτισμική προσαρμογή, με δεύτερες το προσαρμοσμένο δάνειο και τη γενίκευση με μικρή διαφορά μεταξύ τους. Η διαπολιτισμική προσαρμογή εφαρμόστηκε μόνο σε ξένες επωνυμίες, η παράλειψη μόνο σε ελληνικές ενώ η γενίκευση και στα δύο είδη.

5.2.3 ΚΣ3

5.2.3.1 Ανθρωπωνύμια

Σε σύνολο 100 ανθρωπωνυμίων, σε 87 χρησιμοποιήθηκε το προσαρμοσμένο δάνειο (Κώστας Χαρίτος = Kostas Jaritos), σε 1 το προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση (Κωστάκη μου = Kostaki, amor), σε 7 η διαπολιτισμική προσαρμογή (Ροβεσπιέρος = Robespierre), σε 2 η ισοδυναμία (Καλογιάννης = el papel de Bueno), σε 1 η γενίκευση (Νταβέλης = el enemigo público número uno), σε 1 η ουδετεροποίηση με περιγραφή (Ψωροκώσταινα = deslucida Grecia) και σε 1 η παράλειψη (Τσιτσάνης).

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των δεδομένων, για τη μετάφραση των ελληνικών ονομάτων η πιο δημοφιλής τεχνική είναι το προσαρμοσμένο δάνειο. Σε μία περίπτωση γίνεται διαπολιτισμική προσαρμογή (Παύλος = Pablo), ενώ υπάρχουν και άλλα ονόματα χαρακτήρων που θα μπορούσε να εφαρμοστεί η τεχνική αυτή. Για τα ιστορικά πρόσωπα χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή, ενώ η ίδια τεχνική χρησιμοποιήθηκε και για τη μετάφραση λογοτεχνικού προσώπου (Μπάρμπα-Μυτούσης = Blancanieves). Η τεχνική της ισοδυναμίας χρησιμοποιείται στις περιπτώσεις που υπάρχει ένα είδος ιδιωματικής χρήσης (Ο Καλογιάννης και ο Κακογιάννης = el papel de Bueno y el papel del Malo) ενώ η ουδετεροποίηση με περιγραφή χρησιμοποιείται προκειμένου να αποδοθεί η σημασία και το τι εννοεί ο συγγραφέας (Ψωροκώσταινα).

5.2.3.2 Τοπωνύμια

Σε σύνολο 120 τοπωνυμίων, στα 78 εφαρμόστηκε η τεχνική του προσαρμοσμένου δανείου (Ιουλιανού = Iulianú), σε 2 το προσαρμοσμένο δάνειο με εξωκειμενική διεύρυνση (Μπουμπουλίνας = Bubulinas* με σημείωση τέλους: *En la calle Bubulinas estaba la sede de la jefatura de policía en la época de la dictadura, donde se interrogaba y torturaba a los detenidos.), σε 32 η διαπολιτισμική προσαρμογή (Θράκη = Tracia), σε 1 η διαπολιτισμική προσαρμογή με εξωκειμενική διεύρυνση (Μακρόνησος = Makrónisos* με σημείωση τέλους: *Los nombres corresponden a lugares famosos de detención y tortura, primero bajo la ocupación

nazi y después bajo los regímenes represores griegos, η οποία αντιστοιχεί και στο τοπωνύμιο Χαϊδάρι), σε 1 η γενίκευση (Υμηττός = una montaña), σε 1 η κυριολεκτική μετάφραση (Σταθμός Λαρίσης = la estación de Lárisa) και σε 5 η παράλειψη (Πετράλωνα, Κυψέλη).

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η πιο δημοφιλής τεχνική είναι το προσαρμοσμένο δάνειο, το οποίο δικαιολογείται γιατί υπάρχει μεγάλος αριθμός τοπωνυμίων που δεν έχουν κάποια επίσημη μετάφραση στα ισπανικά. Στις περιπτώσεις που υπάρχει όνομα στα ισπανικά, τότε χρησιμοποιείται η διαπολιτισμική προσαρμογή, ακόμα και όταν πρόκειται για ονομασία οδού. Επίσης η μεταφράστρια φροντίζει να προσθέτει τους χαρακτηρισμούς calle, plaza, avenida κ.ά. όταν δεν υπάρχουν στο ΚΠ1, προς διευκόλυνση του αναγνώστη. Χρησιμοποιεί εξωκειμενική διεύρυνση σε συνδυασμό με το προσαρμοσμένο δάνειο και την διαπολιτισμική προσαρμογή, με μορφή σημειώσεων τέλους, στις περιπτώσεις που θέλει να εξηγήσει τη σημασία των συγκεκριμένων τοπωνυμίων.

5.2.3.3 Ιδρύματα, οργανισμοί, θεσμοί κ.ά.

Σε σύνολο 53 ονομάτων, σε 14 εφαρμόστηκε η κυριολεκτική μετάφραση (Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών = Ministerio de Asuntos Sociales), σε 28 η διαπολιτισμική προσαρμογή (Υπουργείο Δημοσίας Τάξεως = el Ministerio del Interior), σε 2 το προσαρμοσμένο δάνειο (Παναθηναϊκός = Panathinaikos), σε 2 το προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση (Κορυδαλλός = la cárcel de Koridalós), σε 1 το αυτούσιο δάνειο από τα αγγλικά (ξενοδοχείο Σίτυ = City hotel), σε 1 η παράλειψη (κούλουμα), σε 2 η γενίκευση (Ελληνικό = aeropuerto), σε 1 η ουδετεροποίηση με περιγραφή (Πάντειος = la Facultad de Ciencias Políticas) και σε 2 η κυριολεκτική μετάφραση με εξωκειμενική διεύρυνση (ΚΥΠ = SEL*).

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η πιο δημοφιλής τεχνική είναι η διαπολιτισμική προσαρμογή, ενώ χρησιμοποιείται εκτεταμένα και η κυριολεκτική μετάφραση στις περιπτώσεις που δεν υπάρχει κάτι αντίστοιχο ή παρόμοιο στη ΓΣ. Επίσης χρησιμοποιούνται και άλλες τεχνικές σε μικρότερο βαθμό. Εδώ άξιο παρατήρησης είναι το γεγονός ότι σε μια περίπτωση χρησιμοποιείται η κυριολεκτική μετάφραση με εξωκειμενική διεύρυνση με μορφή σημείωσης τέλους αφού η μεταφράστρια έχει δημιουργήσει και ακρωνύμιο στη μετάφραση, αντικαθιστώντας το

ακρωνύμιο του ΚΠΙ [ΚΥΠ, ΕΥΠ = SEL, SNI* με σημείωση του μεταφραστή: *El SEI (Servicio Estatal de Inteligencia) fue rebautizado SNI (Servicio Nacional de Inteligencia) después de la caída de la dictadura, para borrar el siniestro recuerdo de su actuación como cuerpo de represión.].

5.2.3.4 Μοναδικά αντικείμενα και έργα τέχνης

Σε σύνολο 21 ονομάτων, σε 7 χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της διαπολιτισμικής προσαρμογής (Ακρόπολη = Acrópolis, Μπεν Χουρ = Ben Hur), σε 9 η κυριολεκτική μετάφραση (Ένας ήσυχος άνθρωπος = Un hombre tranquilo), σε 2 το προσαρμοσμένο δάνειο (γήπεδο της ΑΕΚ = el campo del AEK), σε 1 το προσαρμοσμένο δάνειο με εξωκειμενική διεύρυνση με μορφή σημείωσης τέλους (του Δοξιάδη = Doxiadis* με σημείωση του μεταφραστή: *Famosa escuela de arquitectura), σε 1 η παράλειψη (Ετυμολογικό Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής του Ν.Π. Ανδριώτη) και σε 1 το αυτούσιο δάνειο από τα αγγλικά (Oxford English-Greek Learner's Dictionary).

Από την ανάλυση προκύπτει ότι η πιο δημοφιλής τεχνική είναι η κυριολεκτική μετάφραση που χρησιμοποιείται για τους τίτλους βιβλίων και λεξικών με δεύτερη τη διαπολιτισμική προσαρμογή που χρησιμοποιείται για τους γενικά αποδεκτούς τίτλους λογοτεχνικών έργων. Σε μικρότερο βαθμό χρησιμοποιούνται και άλλες τεχνικές, ενώ η μεταφράστρια χρησιμοποιεί ξανά σημείωση τέλους.

5.2.3.5 Εμπορικά σήματα

Σε σύνολο 33 εμπορικών σημάτων (15 ελληνικών και 18 ξένων), σε 13 χρησιμοποιήθηκε το προσαρμοσμένο δάνειο (Κάπα Μαρούσης = Kapa Marusis), σε 14 η διαπολιτισμική προσαρμογή (Χιουντάι Εξέλ = Hyundai Excel), σε 3 η γενίκευση (Πάμπερς = caja de pañales), σε 1 η κυριολεκτική μετάφραση (Τα Αλεπουδάκια = Los Zorritos), σε 1 η παράλειψη (Κόστα Μπόντα) και σε 1 η ουδετεροποίηση με περιγραφή (Μπικ = bolígrafos baratos).

Από την ανάλυση προκύπτει ότι η πιο δημοφιλής τεχνική είναι η διαπολιτισμική προσαρμογή, με δεύτερη το προσαρμοσμένο δάνειο. Η διαπολιτισμική προσαρμογή και η γενίκευση εφαρμόστηκαν μόνο στις ξένες επωνυμίες, ενώ το προσαρμοσμένο δάνειο και η παράλειψη μόνο στις ελληνικές.

5.2.4 ΚΣ4

5.2.4.1 Ανθρωπωνύμια

Σε σύνολο 100 ανθρωπωνυμίων, σε 79 χρησιμοποιήθηκε το προσαρμοσμένο δάνειο (Κώστας Χαρίτος = Kostas Charitos), σε 2 το προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση (Ζαχαριάδης = Zachariadis e il suo partito comunista), σε 8 η διαπολιτισμική προσαρμογή (Ροβεσπιέρος = Robespierre, Ανδριανή = Andriana), σε 2 η ισοδυναμία (Καλογιάννης = Gianni il Buono), σε 2 η ουδετεροποίηση με περιγραφή (Ψωροκώσταινα = le buone vecchie abitudini greche), σε 3 η ενδοπολιτισμική προσαρμογή (Ελενίτσα = Mia cara Eleni), σε 3 η παράλειψη (Γίτσα, Μπάρμπα-Μντούσης) και σε 1 η δημιουργία (Γιάννα = Chiarina).

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των δεδομένων, για τη μετάφραση των ελληνικών ονομάτων η πιο δημοφιλής τεχνική είναι το προσαρμοσμένο δάνειο. Για τα ιστορικά πρόσωπα χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή, καθώς και για ορισμένα από τα ονόματα των χαρακτήρων του βιβλίου. Άξιο προσοχής είναι ότι η μεταφράστρια χρησιμοποιεί την τεχνική της δημιουργίας για το όνομα ενός βασικού προσώπου του βιβλίου, για το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τη διαπολιτισμική προσαρμογή. Η τεχνική της ισοδυναμίας χρησιμοποιείται στις περιπτώσεις που υπάρχει ένα είδος ιδιοματικής χρήσης (Ο Καλογιάννης και ο Κακογιάννης = Gianni il Buono e Gianni il Cattivo). Η ουδετεροποίηση με περιγραφή χρησιμοποιείται προκειμένου να αποδοθεί η σημασία και το τι εννοεί ο συγγραφέας (Ψωροκώσταινα) αλλά και σε ένα σημείο όπου προφανώς δεν έγινε αντιληπτό ότι πρόκειται για κύριο όνομα (Χαρμάνης = un fumatore accanito di erba).

5.2.4.2 Τοπωνύμια

Σε σύνολο 120 τοπωνυμίων, στα 79 εφαρμόστηκε η τεχνική του προσαρμοσμένου δανείου (Ιουλιανού = Iulianú), σε 33 η διαπολιτισμική προσαρμογή (Λυκαβηττός = Licabetto), σε 1 η διαπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση (Μακρόνησος = il campo di deportazione di Macronissos), σε 1 το προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση (Χαϊδάρι = il campo di concentramento di Chaidari), σε 3 η κυριολεκτική μετάφραση (Τρεις Γέφυρες = tre ponti), σε 2 η παράλειψη (Κηφισίας) και σε 1 η ουδετεροποίηση με περιγραφή (Μπουμπουλίνας = la caserna della polizia militare).

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η πιο δημοφιλής τεχνική είναι το προσαρμοσμένο δάνειο, το οποίο δικαιολογείται γιατί υπάρχει μεγάλος αριθμός τοπωνυμίων που δεν έχουν κάποια επίσημη μετάφραση στα ιταλικά. Στις περιπτώσεις που υπάρχει όνομα στα ιταλικά, τότε χρησιμοποιείται η διαπολιτισμική προσαρμογή, ακόμα και όταν πρόκειται για ονομασία οδού. Επίσης η μεταφράστρια φροντίζει να προσθέτει τους χαρακτηρισμούς *via*, *piazza*, *viale* κ.ά. όταν δεν υπάρχουν στο ΚΠΙ, προς διευκόλυνση του αναγνώστη. Χρησιμοποιεί ενδοκειμενική διεύρυνση σε συνδυασμό με το προσαρμοσμένο δάνειο και την διαπολιτισμική προσαρμογή, στις περιπτώσεις που θέλει να εξηγήσει τη σημασία των συγκεκριμένων τοπωνυμίων. Κάνει επίσης κυριολεκτική μετάφραση τοπωνυμίων ενώ δε λείπουν και ορισμένες παρανοήσεις, όταν μπερδεύει την οδό Αθηνάς με την Αθήνα, τη λεωφόρο Θησέως με το Θησείο και τη λεωφόρο Κηφισού με την Κηφισιά.

5.2.4.3 Ιδρύματα, οργανισμοί, θεσμοί κ.ά.

Σε σύνολο 53 ονομάτων, σε 13 εφαρμόστηκε η κυριολεκτική μετάφραση (Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών = *ministero degli affari sociali*), σε 26 η διαπολιτισμική προσαρμογή (ΕΚΑΜ = *squadra speciale*), σε 5 το προσαρμοσμένο δάνειο (Αβέρωφ = *Averoff*), σε 2 το προσαρμοσμένο δάνειο με εξωκειμενική διεύρυνση με μορφή υποσημείωσης (ΟΤΕ = ΟΤΕ - *Nota: ΟΤΕ: Compagnia telefonica di Stato.*), σε 2 η παράλειψη (ΕΤ2), σε 3 η γενίκευση (Ελληνικό = *aeroporto*) και σε 2 η ουδετεροποίηση με περιγραφή (ΥΕΝΕΔ = *un canale militare che oggi non esiste più*).

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η πιο δημοφιλής τεχνική είναι η διαπολιτισμική προσαρμογή, ενώ χρησιμοποιείται εκτεταμένα και η κυριολεκτική μετάφραση στις περιπτώσεις που δεν υπάρχει κάτι αντίστοιχο ή παρόμοιο στη ΓΣ. Επίσης χρησιμοποιούνται και άλλες τεχνικές σε μικρότερο βαθμό.

5.2.4.4 Μοναδικά αντικείμενα και έργα τέχνης

Σε σύνολο 21 ονομάτων, σε 7 χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της διαπολιτισμικής προσαρμογής (Ακρόπολη = *Acropoli*, Μπεν Χουρ = *Ben Hur*), σε 10 η κυριολεκτική μετάφραση (Ένας ήσυχος άνθρωπος = *Un uomo tranquillo*), σε 1 το προσαρμοσμένο δάνειο (γήπεδο του Παναθηναϊκού = *lo stadio del Panathinaikos*), σε 1 το

προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση (του Δοξιάδη = la celebre scuola d'architettura Doxiadis), σε 1 η γενίκευση (γήπεδο της ΑΕΚ = lo stadio) και σε 1 το αυτούσιο δάνειο από τα αγγλικά (Oxford English-Greek Learner's Dictionary).

Από την ανάλυση προκύπτει ότι η πιο δημοφιλής τεχνική είναι η κυριολεκτική μετάφραση που χρησιμοποιείται για τους τίτλους βιβλίων και λεξικών με δεύτερη τη διαπολιτισμική προσαρμογή που χρησιμοποιείται για τους γενικά αποδεκτούς τίτλους λογοτεχνικών έργων. Σε μικρότερο βαθμό χρησιμοποιούνται και άλλες τεχνικές.

5.2.4.5 Εμπορικά σήματα

Σε σύνολο 33 εμπορικών σημάτων (15 ελληνικών και 18 ξένων), σε 14 χρησιμοποιήθηκε το προσαρμοσμένο δάνειο (Καρέλια = Karélia), σε 14 η διαπολιτισμική προσαρμογή (Χιουντάι Εξέλ = Hyundai Excel), σε 3 η γενίκευση (Φάιλοφαξ = agenda) και σε 2 η κυριολεκτική μετάφραση (Χαρά = Gioia).

Από την ανάλυση προκύπτει ότι οι πιο δημοφιλείς τεχνικές είναι η διαπολιτισμική προσαρμογή και το προσαρμοσμένο δάνειο. Η διαπολιτισμική προσαρμογή και η γενίκευση χρησιμοποιήθηκαν για της ξένες επωνυμίες ενώ το προσαρμοσμένο δάνειο και η κυριολεκτική μετάφραση για τις ελληνικές.

5.3 Άλλα ΙΠΣ

5.3.1 ΚΣ1

5.3.1.1 Υλικός πολιτισμός

Σε σύνολο 71 στοιχείων που έχουν σχέση με αναφορές στο φαγητό, ποτό, ρουχισμό και κατοικίες, σε 10 περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή (κουλούρι = biscuit), σε 6 η γενίκευση (φασολάδα = a packet of beans), σε 5 το προσαρμοσμένο δάνειο (σουβλάκι = souvlaki, φουστανέλλα = fustanella), σε 4 η ενδοπολιτισμική προσαρμογή (παστίτσιο = moussaka), σε 4 η παράλειψη (γύρος, βυσσινάδα) και σε 2 η κυριολεκτική μετάφραση (σπανακόρυζο = spinach and rice, γεμιστά = stuffed tomatoes), ενώ τα υπόλοιπα απλά μεταφράστηκαν με βάση τις καταχωρήσεις στα λεξικά, χωρίς τη χρήση κάποιας συγκεκριμένης τεχνικής.

5.3.1.2 Κοινωνική, πολιτική και διοικητική οργάνωση

Η ανάλυση των ΠΠΣ που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία έδειξε ότι χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της διαπολιτισμικής προσαρμογής στις αναφορές στους βαθμούς και στα τμήματα της ελληνικής αστυνομίας (αρχιφύλακας = sergeant, φρουρά επισήμων προσώπων = the VIP guard) καθώς και στις αναφορές στο δικαστικό σύστημα (εισαγγελέας = public prosecutor). Εξαίρεση αποτελούν η αναφορά στο *Εκατό*, όπου το μεταφράζει κυριολεκτικά *100*, η αναφορά στην *τροχαία* όπου κάνει γενίκευση μεταφράζοντάς την ως *police station* ενώ τη *σήμανση* τη μεταφράζει ως *records*.

Στις αναφορές στο εκπαιδευτικό σύστημα (βαθμίδες σχολείων και τρόπος βαθμολόγησης) γίνεται επίσης διαπολιτισμική προσαρμογή (λύκειο = high school, κι όμως έπαιρνα οχτάρια κι εννιάρια = all I ever got were fours and fives) όπως επίσης και στις αναφορές στο μετρικό σύστημα (ένα και εβδομήντα πέντε = five ten). Σε κάποιες περιπτώσεις χρησιμοποιεί την παράλειψη (σε κάποιους σχολικούς βαθμούς) αλλά και τη γενίκευση (φροντιστήριο = lessons on the side). Στην αναγραφή των ημερομηνιών, στην αρχή κάνει διαπολιτισμική προσαρμογή ενώ στη συνέχεια τις γράφει με λέξεις (14/11/1990 = 11/ 14/1990, 25/11= November 25). Σε μία αναφορά σε αριθμό κυκλοφορίας αυτοκινήτου χρησιμοποιεί προσαρμοσμένο δάνειο (ΧΡΑ-4318 = XRA 4318).

5.3.1.3 Κοινωνικός πολιτισμός

Η ανάλυση των 21 ΠΠΣ που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία έδειξε ότι στις 3 αναφορές στα δελτία ειδήσεων χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή (δελτίο των οχτώμιση = the nine o'clock news), η γενίκευση (δελτίο των δώδεκα = the late-night news) αλλά και η κυριολεκτική μετάφραση (δελτίο των έξι = the six o'clock news). Στις 9 αναφορές σε είδη μαγαζιών, σε 7 χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή (μπουζούκια = nightclub, περίπτερο = kiosk) και σε 2 η παράλειψη (λαϊκή). Στις 6 αναφορές σε παιχνίδια (τυχερά παιχνίδια με ζάρια και χαρτιά) χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή (μπιρίμπα = gin rummy). Στις 3 αναφορές σε τραγούδια (ελληνικά) χρησιμοποιήθηκαν η διαπολιτισμική προσαρμογή (Εθνικός Ύμνος = national anthem), η κυριολεκτική μετάφραση (Πέφτουν της βροχής οι στάλες = Raindrops Keep Falling on My Head) και η παράλειψη (Χειμώνας).

5.3.1.4 Γλωσσικός πολιτισμός

Σε όλες τις περιπτώσεις όπου υπάρχουν προσβολές και άλλοι χαρακτηρισμοί ο μεταφραστής χρησιμοποιεί τη διαπολιτισμική προσαρμογή (ρεμπεςκές = lowlife). Για τη μετάφραση των ιδιωματισμών χρησιμοποιεί την τεχνική της ισοδυναμίας (Θα με κουρέψει με την ψιλή = I'd be in the doghouse). Για τη μετάφραση των 7 λημμάτων από τα λεξικά χρησιμοποιεί την τεχνική της διαπολιτισμικής προσαρμογής, αντικαθιστώντας το λήμμα λεξικού με ένα άλλο λήμμα λεξικού, ενώ σε 3 περιπτώσεις χρησιμοποιεί ταυτόχρονα και την τεχνική της μετάταξης, αλλάζοντας γραμματική κατηγορία (μουντζούρα = deface – ουσιαστικό → ρήμα).

5.3.1.5 Πολιτιστική κληρονομιά

Αυτή η κατηγορία αναλύεται σε συνδυασμό με τα ανθρωπωνύμια και τα τοπωνύμια. Για τις αναφορές σε ιστορικά ελληνικά πρόσωπα χρησιμοποιείται το προσαρμοσμένο δάνειο και η παράλειψη. Για τις αναφορές στα τοπωνύμια ιστορικής σημασίας, σε κάποιες περιπτώσεις, ταυτόχρονα με τις άλλες τεχνικές, γίνεται ενδοκειμενική διεύρυνση, μικρής ή μεγαλύτερης έκτασης (Μακρόνησος = the detention camp on the island of Makronissos). Στα σημεία που γίνεται αναφορά «στο βουνό», την πρώτη φορά κάνει ουδετεροποίηση με περιγραφή (είχε βγει στο βουνό = had fought in the resistance), ενώ στη δεύτερη κάνει κυριολεκτική μετάφραση (πήγε να βρει τον πατέρα μου στο βουνό = when she went to find my father up in the hills). Κυριολεκτική μετάφραση κάνει επίσης στην αναφορά στην «υποχώρηση» (the defeat). Στις αναφορές στο Πολυτεχνείο κάνει ενδοκειμενική διεύρυνση (Πολυτεχνείο = the events at the Politechnic).

5.3.1.6 Χειρονομίες και συνήθειες

Η αγγλική γλώσσα δεν έχει πληθυντικό ευγενείας, οπότε, στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν είναι φανερό αν οι διάλογοι γίνονται στον ενικό ή στον πληθυντικό. Παρ' όλα αυτά, ο μεταφραστής χρησιμοποιεί προσφωνήσεις (sir, inspector, Mr, Mrs) για να αντισταθμίσει την απουσία αυτή.

5.3.2 ΚΣ2

5.3.2.1 Υλικός πολιτισμός

Σε σύνολο 71 στοιχείων που έχουν σχέση με αναφορές στο φαγητό, ποτό, ρουχισμό και κατοικίες, σε 11 περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή (παστίτσιο = Nudelauflauf), σε 5 το προσαρμοσμένο δάνειο (τζατζίκι = Tzatziki), σε 4 η γενίκευση (κεφαλογραβιέρα = Hartkäse), σε 2 η κυριολεκτική μετάφραση (σπανακόρυζο = Reispfanne mit Spinat, γεμιστά = gefüllten Tomaten), σε 2 η παράλειψη (βυσσινάδα), σε 2 η μετατροπία (κρέπα = in eine Crêperie gehen) και σε 1 το προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση (φουστανέλλα = die Foustanella, die griechische Nationaltracht), ενώ τα υπόλοιπα απλά μεταφράστηκαν με βάση τις καταχωρήσεις στα λεξικά, χωρίς τη χρήση κάποιας συγκεκριμένης τεχνικής.

5.3.2.2 Κοινωνική, πολιτική και διοικητική οργάνωση

Η ανάλυση των ΠΠΣ που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία έδειξε ότι χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της διαπολιτισμικής προσαρμογής στις αναφορές στους βαθμούς και στα τμήματα της ελληνικής αστυνομίας (αρχιφύλακας = Kriminalhauptwachtmeister, φρουρά επισήμων προσώπων = Leibwächter) καθώς και στις αναφορές στο δικαστικό σύστημα (εισαγγελέας = Staatsanwalt, Staatsanwältin). Εξάιρεση αποτελούν η αναφορά στην *τροχαία* όπου κάνει γενίκευση μεταφράζοντάς την ως *Polizeistation*.

Στις αναφορές στο εκπαιδευτικό σύστημα (βαθμίδες σχολείων και τρόπος βαθμολόγησης) γίνεται επίσης διαπολιτισμική προσαρμογή (λύκειο = Gymnasium, κι όμως έπαιρνα οχτάρια κι εννιάρια = nur ein knappes »mangelhaft« oder gar ein »ungenügend« einheimste). Σε κάποιες περιπτώσεις χρησιμοποιεί τη γενίκευση (έκθεση πρώτης λυκείου = Schulaufsatz) αλλά και την ενδοπολιτισμική προσαρμογή (φροντιστήριο = externe Sprachkurse). Σε μία αναφορά σε αριθμό κυκλοφορίας αυτοκινήτου χρησιμοποιεί προσαρμοσμένο δάνειο (XPA-4318 = CHRA-4318). Το μετρικό σύστημα και η αναγραφή των ημερομηνιών δεν διαφέρει σε σχέση με την Ελλάδα, οπότε δεν γίνονται αλλαγές.

5.3.2.3 Κοινωνικός πολιτισμός

Η ανάλυση των 21 ΠΠΣ που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία έδειξε ότι στις 3 αναφορές στα δελτία ειδήσεων χρησιμοποιήθηκε η κυριολεκτική μετάφραση (δελτίο των οχτώμισι = Abendnachrichten um acht Uhr dreißig). Στις 9 αναφορές σε είδη μαγαζιών, σε όλες χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή (μπουζούκια = Nachtklokal, περίπτερο = Kiosk). Στις 6 αναφορές σε παιχνίδια (τυχερά παιχνίδια με ζάρια και χαρτιά), σε 3 χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή (μπαρμπούτι = Poker) και σε 3 το προσαρμοσμένο δάνειο (μπιρίμπα = Birimba). Στις 3 αναφορές σε τραγούδια (ελληνικά) χρησιμοποιήθηκαν η διαπολιτισμική προσαρμογή (Εθνικός Ύμνος = Nationalhymne), η γενίκευση (Πέφτουν της βροχής οι στάλες = ein Schlummerliedchen) και η παράλειψη (Χειμώνας).

5.3.2.4 Γλωσσικός πολιτισμός

Σε όλες τις περιπτώσεις όπου υπάρχουν προσβολές και άλλοι χαρακτηρισμοί η μεταφράστρια χρησιμοποιεί τη διαπολιτισμική προσαρμογή (ρεμπεσκές = Penner) και σε μία περίπτωση την ουδετεροποίηση με περιγραφή (δεν είμαι δηλωσίας = noch habe ich jemals eine Reueerklärung bezüglich meiner politischen Überzeugungen abgegeben). Για τη μετάφραση των 4 ιδιωτισμών, σε 2 χρησιμοποιεί την τεχνική της ισοδυναμίας (Θα με κουρέψει με την ψιλή = Er wird mich gehörig in die Mangel nehmen) και στις άλλες 2 την κυριολεκτική μετάφραση (Νους ορά και νους ακούει = Der menschliche Geist sieht und hört alles). Για τη μετάφραση των 7 λημμάτων από τα λεξικά χρησιμοποιεί την τεχνική της διαπολιτισμικής προσαρμογής, αντικαθιστώντας το λήμμα λεξικού με ένα άλλο λήμμα λεξικού, ενώ σε 1 περίπτωση χρησιμοποιεί ταυτόχρονα και την τεχνική της μετάταξης, αλλάζοντας γραμματική κατηγορία (ελίσσω = das Manöver – ρήμα → ουσιαστικό).

5.3.2.5 Πολιτιστική κληρονομιά

Αυτή η κατηγορία αναλύεται σε συνδυασμό με τα ανθρωπωνύμια και τα τοπωνύμια. Για τις αναφορές σε ιστορικά ελληνικά πρόσωπα και σε τοπωνύμια ιστορικής σημασίας γενικά κάνει ενδοκειμενική διεύρυνση δίνοντας εξηγήσεις (Ζαχαριάδης = der KP-Führer Sachariadis). Το ίδιο κάνει και στα σημεία που γίνεται αναφορά «στο βουνό» (είχε βγει στο βουνό = war er während des griechischen

Bürgerkriegs in die Berge gegangen, πήγε να βρει τον πατέρα μου στο βουνό = als sie zu meinem Vater bei den Partisanen in die Berge zog) αλλά και στην αναφορά στην «υποχώρηση» (die Niederlage der Linken) και στην αναφορά στους «οπλαρχηγούς»¹⁵ (Anführer von Freischärlerverbänden aus dem griechischen Befreiungskrieg). Στις αναφορές στο Πολυτεχνείο είτε το παραλείπει είτε κάνει ουδετεροποίηση με περιγραφή (Πολυτεχνείο = Studentenaufstand). Για την αναφορά στην περίοδο της χούντας χρησιμοποιεί το προσαρμοσμένο δάνειο (χούντα = Juntazeiten).

5.3.2.6 Χειρονομίες και συνήθειες

Η ύπαρξη πληθυντικού ευγενείας στη γερμανική γλώσσα κάνει δυνατή τη μεταφορά των διαλόγων με ακρίβεια από το ΚΠ1 στο ΚΣ2. Εν τούτοις παρατηρούνται αποκλίσεις: ο αστυνόμος Χαρίτος στις ανεπίσημες ανακρίσεις που κάνει συνηθίζει να μιλάει στον ενικό αριθμό στα άλλα πρόσωπα, εκτός κι αν πρόκειται για υψηλά ιστάμενα πρόσωπα, όπου και τηρεί διαφορετική στάση. Στο ΚΣ2, όλοι οι διάλογοι μεταφράζονται με χρήση πληθυντικού ευγενείας, με μόνες εξαιρέσεις τους διαλόγους του Χαρίτου με τα συγγενικά και φιλικά του πρόσωπα και με τους υφισταμένους του.

5.3.3 ΚΣ3

5.3.3.1 Υλικός πολιτισμός

Σε σύνολο 71 στοιχείων που έχουν σχέση με αναφορές στο φαγητό, ποτό, ρουχισμό και κατοικίες, σε 12 περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή (κουλούρι = rosquilla de pan), σε 5 το προσαρμοσμένο δάνειο (παστίτσιο = pasticho), σε 2 η γενίκευση (παγωτό καϊμάκι = helado), σε 2 η κυριολεκτική μετάφραση (γεμιστά = tomates rellenos), σε 2 η παράλειψη (γύρος) ενώ τα υπόλοιπα απλά μεταφράστηκαν με βάση τις καταχωρήσεις στα λεξικά, χωρίς τη χρήση κάποιας συγκεκριμένης τεχνικής.

15 Πρόκειται για αναφορά στους οπλαρχηγούς της Ελληνικής Επανάστασης του 1821.

5.3.3.2 Κοινωνική, πολιτική και διοικητική οργάνωση

Η ανάλυση των ΙΠΣ που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία έδειξε ότι χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της διαπολιτισμικής προσαρμογής στις αναφορές στους βαθμούς και στα τμήματα της ελληνικής αστυνομίας (αρχιφύλακας = cabo, φρουρά επισήμων προσώπων = el servicio de protección oficial) καθώς και στις αναφορές στο δικαστικό σύστημα (εισαγγελέας = el fiscal). Εξάιρεση αποτελούν η αναφορά στο *Εκατό* όπου κάνει γενίκευση μεταφράζοντάς το ως *la policía*.

Στις αναφορές στο εκπαιδευτικό σύστημα (βαθμίδες σχολείων και τρόπος βαθμολόγησης) γίνεται επίσης διαπολιτισμική προσαρμογή (λύκειο = instituto, είκοσι με τόνο = sobresaliente). Σε μία αναφορά σε αριθμό κυκλοφορίας αυτοκινήτου χρησιμοποιεί αυτούσιο δάνειο (ΧΡΑ-4318 = ΧΡΑ-4318). Το μετρικό σύστημα και η αναγραφή των ημερομηνιών δεν διαφέρει σε σχέση με την Ελλάδα, οπότε δεν γίνονται αλλαγές.

5.3.3.3 Κοινωνικός πολιτισμός

Η ανάλυση των 21 ΙΠΣ που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία έδειξε ότι στις 3 αναφορές στα δελτία ειδήσεων χρησιμοποιήθηκε η κυριολεκτική μετάφραση (δελτίο των οχτώμισι = el informativo de las ocho y media). Στις 9 αναφορές σε είδη μαγαζιών, σε 8 χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή (μπουζούκια = el club nocturno, περίπτερο = quiosco) και σε 1 η παράλειψη (έκθεση παιχνιδιών). Στις 6 αναφορές σε παιχνίδια (τυχερά παιχνίδια με ζάρια και χαρτιά) χρησιμοποιήθηκε σε όλες η διαπολιτισμική προσαρμογή (μπιρίμπα = la canasta). Στις 3 αναφορές σε τραγούδια (ελληνικά), σε 2 χρησιμοποιήθηκε η γενίκευση (Εθνικός Ύμνος = fiestas nacionales, Πέφτουν της βροχής οι στάλες = cantando algo) και σε 1 η κυριολεκτική μετάφραση (Χειμώνας = Invierno).

5.3.3.4 Γλωσσικός πολιτισμός

Σε όλες τις περιπτώσεις όπου υπάρχουν προσβολές και άλλοι χαρακτηρισμοί η μεταφράστρια χρησιμοποιεί τη διαπολιτισμική προσαρμογή (ρεμπεσκές = asqueroso) και σε μία περίπτωση την παράλειψη (μωρή). Για τη μετάφραση των 4 ιδιωτισμών, σε 2 χρησιμοποιεί την τεχνική της ισοδυναμίας (κάνω τον τζόρα = hacer el sordo) και στις άλλες 2 την κυριολεκτική μετάφραση (Νους ορά και νους ακούει = Es la mente

la que ve y la mente la que oye). Για τη μετάφραση των 7 λημμάτων από τα λεξικά, σε 5 χρησιμοποιεί την τεχνική της διαπολιτισμικής προσαρμογής, αντικαθιστώντας το λήμμα λεξικού με ένα άλλο λήμμα λεξικού, χρησιμοποιώντας ταυτόχρονα και την τεχνική της μετάταξης σε 2 από αυτά, αλλάζοντας γραμματική κατηγορία (ελίσσω = flexible – ρήμα → επίθετο). Στις άλλες 2 περιπτώσεις κάνει κυριολεκτική μετάφραση του λήμματος του ΚΠ1 χωρίς να το αντικαθιστά με κάποιο άλλο λήμμα (αδιέξοδον = Impás).

5.3.3.5 Πολιτιστική κληρονομιά

Αυτή η κατηγορία αναλύεται σε συνδυασμό με τα ανθρωπωνύμια και τα τοπωνύμια. Για τις αναφορές σε ιστορικά ελληνικά πρόσωπα χρησιμοποιεί το προσαρμοσμένο δάνειο και την παράλειψη. Στις αναφορές σε τοπωνύμια ιστορικής σημασίας (Πολυτεχνείο, Χαϊδάρι, Μακρόνησος, οδός Μπουμπουλίνας) κάνει εξωκειμενική διεύρυνση βάζοντας σημειώσεις στο τέλος του βιβλίου. Στα σημεία που γίνεται αναφορά «στο βουνό», την πρώτη φορά κάνει διαπολιτισμική προσαρμογή (είχε βγει στο βουνό = estuvo en el maquis), ενώ στη δεύτερη κάνει κυριολεκτική μετάφραση (πήγε να βρει τον πατέρα μου στο βουνό = cuando subió a la montaña para reunirse con mi padre). Κυριολεκτική μετάφραση κάνει επίσης στην αναφορά στην «υποχώρηση» (la retirada).

5.3.3.6 Χειρονομίες και συνήθειες

Η ύπαρξη πληθυντικού ευγενείας στην ισπανική γλώσσα κάνει δυνατή τη μεταφορά των διαλόγων με ακρίβεια από το ΚΠ1 στο ΚΣ3. Η μεταφράστρια ακολουθεί πιστά το ΚΠ1 ως προς τη χρήση ενικού και πληθυντικού αριθμού, με ελάχιστες εξαιρέσεις πχ στους διαλόγους Χαρίτος - μπακάλης, Χαρίτος - γριά, Χαρίτος - Καραγιώργη χρησιμοποιεί πληθυντικό ευγενείας, ενώ γίνονται στον ενικό.

5.3.4 ΚΣ4

5.3.4.1 Υλικός πολιτισμός

Σε σύνολο 71 στοιχείων που έχουν σχέση με αναφορές στο φαγητό, ποτό, ρουχισμό και κατοικίες, σε 9 περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή (παστίτσιο = spaghetti), σε 5 το προσαρμοσμένο δάνειο με εξωκειμενική διεύρυνση με μορφή υποσημείωσης (σπανακόρυζο = spanakòriso - Nota: Spanakòriso: spinaci con riso), σε 4 η παράλειψη (γύρος), σε 3 η γενίκευση (γλυκό του κουταλιού = tipo di dolce) και σε 1 η κυριολεκτική μετάφραση (πολίτικο παγωτό = gelato 'alla Costantinopolitana'), ενώ τα υπόλοιπα απλά μεταφράστηκαν με βάση τις καταχωρήσεις στα λεξικά, χωρίς τη χρήση κάποιας συγκεκριμένης τεχνικής.

5.3.4.2 Κοινωνική, πολιτική και διοικητική οργάνωση

Η ανάλυση των ΠΠΣ που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία έδειξε ότι χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της διαπολιτισμικής προσαρμογής στις αναφορές στους βαθμούς και στα τμήματα της ελληνικής αστυνομίας (αρχιφύλακας = brigadiere, φρουρά επισήμων προσώπων = il servizio di scorta dei parlamentari) καθώς και στις αναφορές στο δικαστικό σύστημα (εισαγγελέας = pubblico ministero, procuratore). Εξαίρεση αποτελούν η αναφορά στους *εκαμίτες* όπου κάνει γενίκευση μεταφράζοντάς την ως *gli agenti*.

Στις αναφορές στο εκπαιδευτικό σύστημα (βαθμίδες σχολείων και τρόπος βαθμολόγησης) γίνεται επίσης διαπολιτισμική προσαρμογή (λύκειο = il liceo, κι όμως έπαιρνα οχτάρια κι εννιάρια = e tuttavia prendevo tre o quattro). Σε κάποιες περιπτώσεις χρησιμοποιεί τη γενίκευση (φροντιστήριο = corso particolare). Σε μία αναφορά σε αριθμό κυκλοφορίας αυτοκινήτου χρησιμοποιεί προσαρμοσμένο δάνειο (ΧΡΑ-4318 = CHRA-4318). Το μετρικό σύστημα και η αναγραφή των ημερομηνιών δεν διαφέρει σε σχέση με την Ελλάδα, οπότε δεν γίνονται αλλαγές.

5.3.4.3 Κοινωνικός πολιτισμός

Η ανάλυση των 21 ΠΠΣ που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία έδειξε ότι στις 3 αναφορές στα δελτία ειδήσεων χρησιμοποιήθηκε η κυριολεκτική μετάφραση (δελτίο των οχτώμιση = il TG delle otto e mezzo). Στις 9 αναφορές σε είδη μαγαζιών, σε 5

χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή (ψιλικατζίδικο = merceria), σε 2 η παράλειψη (καντίνα) και σε 2 το προσαρμοσμένο δάνειο με εξωκειμενική διεύρυνση με μορφή υποσημείωσης (μπουζούκια = al buzuki - Nota: Buzuki: tipico locale di musica frequentato dai greci, περίπτερο = periptero - Nota: Periptero: piccolo bazar tipicamente greco). Στις 6 αναφορές σε παιχνίδια (τυχερά παιχνίδια με ζάρια και χαρτιά), σε όλες χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή (μπιρίμπα = canasta). Στις 3 αναφορές σε τραγούδια (ελληνικά), σε 1 χρησιμοποιήθηκε η διαπολιτισμική προσαρμογή (Εθνικός Ύμνος = inno nazionale), και σε 2 η κυριολεκτική μετάφραση (Πέφτουν της βροχής οι στάλες = Cade la pioggia, Χειμώνας = L'inverno).

5.3.4.4 Γλωσσικός πολιτισμός

Σε όλες τις περιπτώσεις όπου υπάρχουν προσβολές και άλλοι χαρακτηρισμοί η μεταφράστρια χρησιμοποιεί τη διαπολιτισμική προσαρμογή (μωρή = cretina), σε 1 περίπτωση την παράλειψη (ρεμπεσκές) και σε 1 την ουδετεροποίηση με περιγραφή (δεν είμαι δηλωσίας = non ho firmato nessun pezzo di carta che mi obblighi a darvi delle informazioni). Για τη μετάφραση των 4 ιδιωτισμών χρησιμοποιεί την τεχνική της ισοδυναμίας (κάνω τον τζόρα = dare quell'orecchio). Για τη μετάφραση των 7 λημμάτων από τα λεξικά, σε 2 χρησιμοποιεί την τεχνική της διαπολιτισμικής προσαρμογής, αντικαθιστώντας το λήμμα λεξικού με ένα άλλο λήμμα λεξικού. Στις άλλες 5 περιπτώσεις κάνει κυριολεκτική μετάφραση του λήμματος του ΚΠ1 χωρίς να το αντικαθιστά με κάποιο άλλο λήμμα, ενώ στις 2 από αυτές κάνει ταυτόχρονα και μετάταξη.

5.3.4.5 Πολιτιστική κληρονομιά

Αυτή η κατηγορία αναλύεται σε συνδυασμό με τα ανθρωπώνυμα και τα τοπωνύμια. Για τις αναφορές σε ιστορικά ελληνικά πρόσωπα χρησιμοποιεί το προσαρμοσμένο δάνειο και μόνο σε 1 περίπτωση κάνει ενδοκειμενική διεύρυνση (Ζαχαριάδης = Zachariadis e del suo partito comunista). Στις αναφορές σε τοπωνύμια ιστορικής σημασίας, κάνει είτε ενδοκειμενική διεύρυνση (Πολυτεχνείο = i fatti del Politecnico) είτε ουδετεροποίηση με περιγραφή (οδός Μπουμπουλίνας = la caserna della polizia militare). Στα σημεία που γίνεται αναφορά «στο βουνό», την πρώτη

φορά κάνει διαπολιτισμική προσαρμογή (είχε βγει στο βουνό = ha partecipato alla resistenza) και τη δεύτερη ενδοκειμενική διεύρυνση (πήγε να βρει τον πατέρα μου στο βουνό = quando ha raggiunto mio padre che, durante la guerra civile, stava tra le montagne). Στην αναφορά στην «υποχώρηση» κάνει μετάταξη (quando si sono arresi).

5.3.4.6 Χειρονομίες και συνήθειες

Η ύπαρξη πληθυντικού ευγενείας στην ιταλική γλώσσα κάνει δυνατή τη μεταφορά των διαλόγων με ακρίβεια από το ΚΠ1 στο ΚΣ3. Η μεταφράστρια ακολουθεί πιστά το ΚΠ1 ως προς τη χρήση ενικού και πληθυντικού αριθμού, χωρίς εξαιρέσεις.

6. Ερμηνεία αποτελεσμάτων – Συμπεράσματα

Η ερμηνεία των αποτελεσμάτων γίνεται ανά ΚΣ και στη συνέχεια ακολουθεί η σύγκριση.

6.1 ΚΣ1

Όσον αφορά στα κύρια ονόματα, ο πίνακας 3 δείχνει τη συχνότητα εμφάνισης της κάθε τεχνικής ανά είδος κυρίου ονόματος και τα ποσοστά της συχνότητας εμφάνισης επί του συνόλου των κυρίων ονομάτων. Τα ποσοστά υπολογίζονται μέχρι 1 δεκαδικό ψηφίο.

ΚΣ1 Κύρια ονόματα							
	Ανθρωπωνύμια	Τοπωνύμια	Ιδρύματα κ.ά.	Μοναδικά αντ.	Εμπορικά σήματα	Σύνολο	Ποσοστό
προσαρμοσμένο δάνειο	85	89	5	3	11	193	58,7
διαπολιτισμική προσαρμογή	6	26	11	8	14	65	19,8
κυριολεκτική μετάφραση		1	35	7	2	45	13,7
παράλειψη	5	1			2	8	2,4
γενίκευση		1	2		3	6	1,8
γλωσσολογική συμπίεση				3		3	0,9
διαπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση	1	1				2	0,6
ισοδυναμία	2					2	0,6
προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση		1			1	2	0,6
έκτυπο	1					1	0,3
ενδοπολιτισμική προσαρμογή	1					1	0,3
ουδετεροποίηση με περιγραφή	1					1	0,3
ενδοπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση						0	0,0
αυτούσιο δάνειο						0	0,0
κυριολεκτική μετάφραση με ενδοκειμενική διεύρυνση						0	0,0
προσαρμοσμένο δάνειο με εξωκειμενική διεύρυνση						0	0,0
διαπολιτισμική προσαρμογή με εξωκειμενική διεύρυνση						0	0,0
κυριολεκτική μετάφραση με εξωκειμενική διεύρυνση						0	0,0
δημιουργία						0	0,0
Σύνολο	102	120	53	21	33	329	100

Πίνακας 3: ΚΣ1 - Συχνότητα και ποσοστό συχνότητας εμφάνισης τεχνικών για κύρια ονόματα

Όπως προκύπτει, η μεταφραστική τεχνική που χρησιμοποιείται περισσότερο στο σύνολο των κυρίων ονομάτων είναι το προσαρμοσμένο δάνειο (58,7%) και

ακολουθούν η διαπολιτισμική προσαρμογή (19,8%) και η κυριολεκτική μετάφραση (13,7%). Σε μικρότερα ποσοστά ακολουθούν η παράλειψη (2,4%), η γενίκευση (1,8%) και η γλωσσολογική συμπίεση (0,9%). Χρησιμοποιούνται επίσης η διαπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση (0,6%), η ισοδυναμία (0,6%) και το προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση (0,6%) καθώς και το έκτυπο (0,3%), η ενδοπολιτισμική προσαρμογή (0,3%) και η ουδετεροποίηση με περιγραφή (0,3%). Στις επιμέρους κατηγορίες των κυρίων ονομάτων, το προσαρμοσμένο δάνειο χρησιμοποιείται περισσότερο στα ανθρωπωνύμια και στα τοπωνύμια, η διαπολιτισμική προσαρμογή στα μοναδικά αντικείμενα και στα εμπορικά σήματα, ενώ στα ιδρύματα κ.ά. χρησιμοποιείται περισσότερο η κυριολεκτική μετάφραση.

Όσον αφορά στα υπόλοιπα ΠΠΣ, ο μεταφραστής χρησιμοποιεί ως επί το πλείστον τη διαπολιτισμική προσαρμογή, όταν υπάρχει κάτι αντίστοιχο στον ΠΣ, ακόμα και όταν δεν υπάρχει πλήρης αντιστοιχία με τον ΠΠ¹⁶. Σε αυτά που δεν υπάρχει κάτι ισοδύναμο χρησιμοποιεί την κυριολεκτική μετάφραση. Επίσης χρησιμοποιεί τη γενίκευση, το προσαρμοσμένο δάνειο, την ενδοπολιτισμική προσαρμογή, την παράλειψη, την μετάταξη και την ουδετεροποίηση με περιγραφή, σε μεμονωμένες περιπτώσεις. Για τη μετάφραση των ιδιωματισμών χρησιμοποιεί την ισοδυναμία, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις (κυρίως τοπωνύμια με ιστορικό ενδιαφέρον) κάνει χρήση της ενδοκειμενικής διεύρυνσης, δίνοντας περισσότερες πληροφορίες. Γενικά αποφεύγει να δώσει περισσότερες πληροφορίες στο αναγνωστικό κοινό, πέραν εκείνων που κρίνει ως απολύτως απαραίτητες.

6.2 ΚΣ2

Όσον αφορά στα κύρια ονόματα, ο πίνακας 4 δείχνει τη συχνότητα εμφάνισης της κάθε τεχνικής ανά είδος κυρίου ονόματος και τα ποσοστά της συχνότητας εμφάνισης επί του συνόλου των κυρίων ονομάτων.

16 Είναι γεγονός ότι υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ Ευρώπης και Αμερικής αλλά και μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και υπόλοιπης Ευρώπης ως προς τη διοίκηση, το εκπαιδευτικό και δικαστικό σύστημα και το μετρικό σύστημα.

ΚΣ2 Κόρια ονόματα							
	Ανθρωπωνύμια	Τοπωνύμια	Ιδρύματα κ.ά.	Μοναδικά αντ.	Εμπορικά σήματα	Σύνολο	Ποσοστό
προσαρμοσμένο δάνειο	82	78	2	2	7	171	52,3
διαπολιτισμική προσαρμογή	5	30	24	6	13	78	23,9
κυριολεκτική μετάφραση		1	18	5	2	26	8,0
γενίκευση	2	2	1	5	6	16	4,9
παράλειψη	1	4	2	1	4	12	3,7
προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση	2	3	2		1	8	2,4
ουδετεροποίηση με περιγραφή	2		1	1		4	1,2
διαπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση	1	2				3	0,9
αυτούσιο δάνειο			2	1		3	0,9
ισοδυναμία	2					2	0,6
έκτυπο	1					1	0,3
ενδοπολιτισμική προσαρμογή	1					1	0,3
ενδοπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση	1					1	0,3
κυριολεκτική μετάφραση με ενδοκειμενική διεύρυνση			1			1	0,3
γλωσσολογική συμπίεση						0	0,0
προσαρμοσμένο δάνειο με εξωκειμενική διεύρυνση						0	0,0
διαπολιτισμική προσαρμογή με εξωκειμενική διεύρυνση						0	0,0
κυριολεκτική μετάφραση με εξωκειμενική διεύρυνση						0	0,0
δημιουργία						0	0,0
Σύνολο	100	120	53	21	33	327	100,0

Πίνακας 4: ΚΣ2 - Συχνότητα και ποσοστό συχνότητας εμφάνισης τεχνικών για κύρια ονόματα

Όπως προκύπτει, η μεταφραστική τεχνική που χρησιμοποιείται περισσότερο στο σύνολο των κυρίων ονομάτων είναι το προσαρμοσμένο δάνειο (52,3%) και

ακολουθούν η διαπολιτισμική προσαρμογή (23,9%) και η κυριολεκτική μετάφραση (8%). Σε μικρότερα ποσοστά ακολουθούν η γενίκευση (4,9%), η παράλειψη (3,7%), το προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση (2,4%) και η ουδετεροποίηση με περιγραφή (1,2%). Χρησιμοποιούνται επίσης η διαπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση (0,9%), το αυτούσιο δάνειο (0,9%), η ισοδυναμία (0,6%) καθώς και το έκτυπο (0,3%), η ενδοπολιτισμική προσαρμογή (0,3%), η ενδοπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση (0,3%) και η κυριολεκτική μετάφραση με ενδοκειμενική διεύρυνση (0,3%). Στις επιμέρους κατηγορίες των κυρίων ονομάτων, το προσαρμοσμένο δάνειο χρησιμοποιείται περισσότερο στα ανθρωπωνύμια και στα τοπωνύμια και η διαπολιτισμική προσαρμογή στα ιδρύματα, στα μοναδικά αντικείμενα (με μικρή διαφορά) και στα εμπορικά σήματα. Αξίζει να αναφερθεί το γεγονός ότι η μεταφράστρια χρησιμοποιεί σε πολλές περιπτώσεις την ενδοκειμενική διεύρυνση σε συνδυασμό με άλλες τεχνικές.

Όσον αφορά στα υπόλοιπα ΠΣ, η μεταφράστρια χρησιμοποιεί ως επί το πλείστον τη διαπολιτισμική προσαρμογή, όταν υπάρχει κάτι αντίστοιχο στον ΠΣ, ακόμα και όταν δεν υπάρχει πλήρης αντιστοιχία με τον ΠΠ. Σε αυτά που δεν υπάρχει κάτι ισοδύναμο χρησιμοποιεί την κυριολεκτική μετάφραση. Επίσης χρησιμοποιεί τη γενίκευση, το προσαρμοσμένο δάνειο, την παράλειψη, τη μετατροπία και την ουδετεροποίηση με περιγραφή, σε μεμονωμένες περιπτώσεις. Για τη μετάφραση των ιδιωματισμών χρησιμοποιεί την ισοδυναμία αλλά και την κυριολεκτική μετάφραση. Σε πολλές περιπτώσεις (φαγητά, τοπωνύμια με ιστορικό ενδιαφέρον και σε άλλα στοιχεία του ελληνικού πολιτισμού π.χ. φουστανέλλα) κάνει χρήση της ενδοκειμενικής διεύρυνσης, δίνοντας περισσότερες πληροφορίες. Είναι γεγονός ότι η μεταφράστρια τόσο στα κύρια ονόματα όσο και στα υπόλοιπα ΠΣ δε διστάζει να κάνει χρήση της ενδοκειμενικής διεύρυνσης, παρέχοντας επιπλέον πληροφορίες και διευκρινίσεις στο αναγνωστικό κοινό του ΠΣ.

6.3 ΚΣ3

Όσον αφορά στα κύρια ονόματα, ο πίνακας 5 δείχνει τη συχνότητα εμφάνισης της κάθε τεχνικής ανά είδος κυρίου ονόματος και τα ποσοστά της συχνότητας εμφάνισης επί του συνόλου των κυρίων ονομάτων.

ΚΣ3 Κύρια ονόματα							
	Ανθρωπωνύμια	Τοπωνύμια	Ιδρύματα κ.ά.	Μοναδικά αντ.	Εμπορικά σήματα	Σύνολο	Ποσοστό
προσαρμοσμένο δάνειο	87	78	2	2	13	182	55,7
διαπολιτισμική προσαρμογή	7	32	28	7	14	88	26,9
κυριολεκτική μετάφραση		1	14	9	1	25	7,6
παράλειψη	1	5	1	1	1	9	2,8
γενίκευση	1	1	2		3	7	2,1
ουδετεροποίηση με περιγραφή	1		1		1	3	0,9
προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση	1		2			3	0,9
προσαρμοσμένο δάνειο με εξωκειμενική διεύρυνση		2		1		3	0,9
ισοδυναμία	2					2	0,6
αυτούσιο δάνειο			1	1		2	0,6
κυριολεκτική μετάφραση με εξωκειμενική διεύρυνση			2			2	0,6
διαπολιτισμική προσαρμογή με εξωκειμενική διεύρυνση		1				1	0,3
διαπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση						0	0,0
έκτυπο						0	0,0
ενδοπολιτισμική προσαρμογή						0	0,0
γλωσσολογική συμπίεση						0	0,0
ενδοπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση						0	0,0
κυριολεκτική μετάφραση με ενδοκειμενική διεύρυνση						0	0,0
δημιουργία						0	0,0
Σύνολο	100	120	53	21	33	327	100

Πίνακας 5: ΚΣ3 - Συχνότητα και ποσοστό συχνότητας εμφάνισης τεχνικών για κύρια ονόματα

Όπως προκύπτει, η μεταφραστική τεχνική που χρησιμοποιείται περισσότερο στο σύνολο των κυρίων ονομάτων είναι το προσαρμοσμένο δάνειο (55,7%) και ακολουθούν η διαπολιτισμική προσαρμογή (26,9%) και η κυριολεκτική μετάφραση (7,6%). Σε μικρότερα ποσοστά ακολουθούν η παράλειψη (2,8%), η γενίκευση (2,1%),

η ουδετεροποίηση με περιγραφή (0,9%), το προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση (0,9%) και το προσαρμοσμένο δάνειο με εξωκειμενική διεύρυνση (0,9%). Χρησιμοποιούνται επίσης η ισοδυναμία (0,6%), το αυτούσιο δάνειο (0,6%), η κυριολεκτική μετάφραση με εξωκειμενική διεύρυνση (0,6%) καθώς και η διαπολιτισμική προσαρμογή με εξωκειμενική διεύρυνση (0,3%). Στις επιμέρους κατηγορίες των κυρίων ονομάτων, το προσαρμοσμένο δάνειο χρησιμοποιείται περισσότερο στα ανθρωπωνύμια και στα τοπωνύμια, η διαπολιτισμική προσαρμογή στα ιδρύματα και στα εμπορικά σήματα (με μικρή διαφορά) και η κυριολεκτική μετάφραση στα μοναδικά αντικείμενα. Αξίζει να αναφερθεί το γεγονός ότι η μεταφράστρια χρησιμοποιεί σε πολλές περιπτώσεις την εξωκειμενική διεύρυνση με μορφή σημειώσεων τέλους, σε συνδυασμό με άλλες τεχνικές.

Όσον αφορά στα υπόλοιπα ΠΣ, η μεταφράστρια χρησιμοποιεί ως επί το πλείστον τη διαπολιτισμική προσαρμογή, όταν υπάρχει κάτι αντίστοιχο στον ΠΣ, ακόμα και όταν δεν υπάρχει πλήρης αντιστοιχία με τον ΠΠ. Επίσης χρησιμοποιεί τη γενίκευση, το προσαρμοσμένο δάνειο, την παράλειψη και το αυτούσιο δάνειο, σε μεμονωμένες περιπτώσεις. Για τη μετάφραση των ιδιωματισμών χρησιμοποιεί την ισοδυναμία. Σε κάποιες περιπτώσεις (τοπωνύμια με ιστορικό ενδιαφέρον) κάνει χρήση της εξωκειμενικής διεύρυνσης, δίνοντας περισσότερες πληροφορίες. Είναι γεγονός ότι η μεταφράστρια τόσο στα κύρια ονόματα όσο και στα υπόλοιπα ΠΣ δε διστάζει να κάνει χρήση της εξωκειμενικής διεύρυνσης, βάζοντας σημειώσεις του μεταφραστή στο τέλος του βιβλίου.

6.4 ΚΣ4

Όσον αφορά στα κύρια ονόματα, ο πίνακας 6 δείχνει τη συχνότητα εμφάνισης της κάθε τεχνικής ανά είδος κυρίου ονόματος και τα ποσοστά της συχνότητας εμφάνισης επί του συνόλου των κυρίων ονομάτων.

ΚΣ4 Κύρια ονόματα							
	Ανθρωπωνύμια	Τοπωνύμια	Ιδρύματα κ.ά.	Μοναδικά αντ.	Εμπορικά σήματα	Σύνολο	Ποσοστό
προσαρμοσμένο δάνειο	79	79	5	1	14	178	54,4
διαπολιτισμική προσαρμογή	8	33	26	7	14	88	26,9
κυριολεκτική μετάφραση		3	13	10	2	28	8,6
παράλειψη	3	2	2			7	2,1
γενίκευση			3	1	3	7	2,1
ουδετεροποίηση με περιγραφή	2	1	2			5	1,5
προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση	2	1		1		4	1,2
ενδοπολιτισμική προσαρμογή	3					3	0,9
ισοδυναμία	2					2	0,6
προσαρμοσμένο δάνειο με εξωκειμενική διεύρυνση			2			2	0,6
διαπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση		1				1	0,3
αυτούσιο δάνειο				1		1	0,3
δημιουργία	1					1	0,3
έκτυπο						0	0,0
γλωσσολογική συμπίεση						0	0,0
ενδοπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση						0	0,0
κυριολεκτική μετάφραση με ενδοκειμενική διεύρυνση						0	0,0
διαπολιτισμική προσαρμογή με εξωκειμενική διεύρυνση						0	0,0
κυριολεκτική μετάφραση με εξωκειμενική διεύρυνση						0	0,0
Σύνολο	100	120	53	21	33	327	100

Πίνακας 6: ΚΣ4 - Συχνότητα και ποσοστό συχνότητας εμφάνισης τεχνικών για κύρια ονόματα

Όπως προκύπτει, η μεταφραστική τεχνική που χρησιμοποιείται περισσότερο στο σύνολο των κυρίων ονομάτων είναι το προσαρμοσμένο δάνειο (54,4%) και ακολουθούν η διαπολιτισμική προσαρμογή (26,9%) και η κυριολεκτική μετάφραση (8,6%). Σε μικρότερα ποσοστά ακολουθούν η παράλειψη (2,1%), η γενίκευση (2,1%), η ουδετεροποίηση με περιγραφή (1,5%), το προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση (1,2%), η ενδοπολιτισμική προσαρμογή (0,9%), η ισοδυναμία (0,6%), το προσαρμοσμένο δάνειο με εξωκειμενική διεύρυνση (0,6%), η διαπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση (0,3%), το αυτούσιο δάνειο (0,3%) και η δημιουργία (0,3%). Στις επιμέρους κατηγορίες των κυρίων ονομάτων, το προσαρμοσμένο δάνειο χρησιμοποιείται περισσότερο στα ανθρωπωνύμια και στα τοπωνύμια, η διαπολιτισμική προσαρμογή στα ιδρύματα, η κυριολεκτική μετάφραση στα μοναδικά αντικείμενα, ενώ στα εμπορικά σήματα η διαπολιτισμική προσαρμογή και η κυριολεκτική μετάφραση βρίσκονται στην ίδια θέση. Αξίζει να αναφερθεί το γεγονός ότι η μεταφράστρια χρησιμοποιεί και την ενδοκειμενική διεύρυνση αλλά και την εξωκειμενική διεύρυνση με μορφή υποσημειώσεων, σε συνδυασμό με άλλες τεχνικές.

Όσον αφορά στα υπόλοιπα ΠΠΣ, η μεταφράστρια χρησιμοποιεί ως επί το πλείστον τη διαπολιτισμική προσαρμογή, όταν υπάρχει κάτι αντίστοιχο στον ΠΣ, ακόμα και όταν δεν υπάρχει πλήρης αντιστοιχία με τον ΠΠ. Επίσης χρησιμοποιεί τη γενίκευση, το προσαρμοσμένο δάνειο, την παράλειψη και την κυριολεκτική μετάφραση, σε μεμονωμένες περιπτώσεις. Για τη μετάφραση των κάποιων ελληνικών φαγητών και κάποιων μαγαζιών χρησιμοποιεί προσαρμοσμένο δάνειο με εξωκειμενική διεύρυνση (υποσημείωση). Για τη μετάφραση των ιδιωματισμών χρησιμοποιεί την ισοδυναμία. Σε κάποιες περιπτώσεις (τοπωνύμια με ιστορικό ενδιαφέρον) κάνει χρήση της ενδοκειμενικής διεύρυνσης, δίνοντας περισσότερες πληροφορίες. Είναι γεγονός ότι η μεταφράστρια τόσο στα κύρια ονόματα όσο και στα υπόλοιπα ΠΠΣ δε διστάζει να κάνει χρήση τόσο της ενδοκειμενικής όσο και της εξωκειμενικής διεύρυνσης, παρέχοντας επιπλέον πληροφορίες και διευκρινίσεις.

6.5 Συγκριτικά συμπεράσματα για τα ΚΣ1, ΚΣ2, ΚΣ3 και ΚΣ4

Όσον αφορά στα κύρια ονόματα, ο πίνακας 7 δείχνει τη συχνότητα εμφάνισης της κάθε τεχνικής και τα ποσοστά της συχνότητας εμφάνισης επί του συνόλου των κυρίων ονομάτων, δίπλα δίπλα συγκριτικά σε όλα τα κείμενα προς μελέτη και ανάλυση.

Κύρια ονόματα								
	ΚΣ1	ΚΣ1	ΚΣ2	ΚΣ2	ΚΣ3	ΚΣ3	ΚΣ4	ΚΣ4
προσαρμοσμένο δάνειο	193	58,7	171	52,3	182	55,7	178	54,4
διαπολιτισμική προσαρμογή	65	19,8	78	23,9	88	26,9	88	26,9
κυριολεκτική μετάφραση	45	13,7	26	8,0	25	7,6	28	8,6
παράλειψη	8	2,4	12	3,7	9	2,8	7	2,1
γενίκευση	6	1,8	16	4,9	7	2,1	7	2,1
γλωσσολογική συμπίεση	3	0,9	0	0,0	0	0,0	0	0,0
διαπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση	2	0,6	3	0,9	0	0,0	1	0,3
ισοδυναμία	2	0,6	2	0,6	2	0,6	2	0,6
προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση	2	0,6	8	2,4	3	0,9	4	1,2
έκτυπο	1	0,3	1	0,3	0	0,0	0	0,0
ενδοπολιτισμική προσαρμογή	1	0,3	1	0,3	0	0,0	3	0,9
ουδετεροποίηση με περιγραφή	1	0,3	4	1,2	3	0,9	5	1,5
ενδοπολιτισμική προσαρμογή με ενδοκειμενική διεύρυνση	0	0,0	1	0,3	0	0,0	0	0,0
αυτούσιο δάνειο	0	0,0	3	0,9	2	0,6	1	0,3
κυριολεκτική μετάφραση με ενδοκειμενική διεύρυνση	0	0,0	1	0,3	0	0,0	0	0,0
προσαρμοσμένο δάνειο με εξωκειμενική διεύρυνση	0	0,0	0	0,0	3	0,9	2	0,6
διαπολιτισμική προσαρμογή με εξωκειμενική διεύρυνση	0	0,0	0	0,0	1	0,3	0	0,0
κυριολεκτική μετάφραση με εξωκειμενική διεύρυνση	0	0,0	0	0,0	2	0,6	0	0,0
δημιουργία	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,3
Σύνολο	329		327		327		327	

Πίνακας 7: Συγκεντρωτικά αποτελέσματα για τα κύρια ονόματα σε ΚΣ1, ΚΣ2, ΚΣ3 και ΚΣ4

Από τη σύγκριση προκύπτει ότι σε όλα τα ΚΣ η τεχνική που χρησιμοποιήθηκε πιο συχνά για τη μετάφραση των κυρίων ονομάτων είναι το προσαρμοσμένο δάνειο.

Το αποτέλεσμα, λαμβάνοντας υπόψιν ότι ο μεγαλύτερος αριθμός κυρίων ονομάτων ήταν ανθρωπωνύμια και τοπωνύμια, συμφωνεί με τις απόψεις του Newmark (1981:70-83), σύμφωνα με τον οποίο για τα κύρια ονόματα και για τα ονόματα των οδών και των πλατειών χρησιμοποιείται το προσαρμοσμένο δάνειο. Για τους γεωγραφικούς όρους, όταν δεν είναι γνωστό περί τίνος πρόκειται ή τι είναι, τότε όλοι οι μεταφραστές και μεταφράστριες πρόσθεσαν τους απαραίτητους προσδιορισμούς. Η επόμενη σε συχνότητα τεχνική ήταν η διαπολιτισμική προσαρμογή και ακολουθεί η κυριολεκτική μετάφραση. Οι τεχνικές αυτές μαζί με την παράλειψη, τη γενίκευση, την ισοδυναμία, το προσαρμοσμένο δάνειο με ενδοκειμενική διεύρυνση και την ουδετεροποίηση με περιγραφή χρησιμοποιούνται σε όλα τα ΚΣ. Ο μεγαλύτερος αριθμός τεχνικών εμφανίζεται στο ΚΣ2 (14 τεχνικές) και ακολουθούν το ΚΣ4 (13), το ΚΣ1 (12) και το ΚΣ3 (10).

Γενικά οι τέσσερις μεταφραστές και μεταφράστριες αντιμετωπίζουν τα περισσότερα ΠΣ της κατηγορίας των κυρίων ονομάτων με τον ίδιο τρόπο, ενώ δε λείπουν οι περιπτώσεις όπου χρησιμοποιούν διαφορετικές τεχνικές για τον χειρισμό του ίδιου ΠΣ, εστιάζοντας και διευκρινίζοντας διαφορετικά ΠΣ, ανάλογα με την κρίση του καθενός. Αυτό είναι πιο έντονο στην κατηγορία των υπολοίπων ΠΣ.

Όσον αφορά τα υπόλοιπα ΠΣ, σε όλα τα ΚΣ η τεχνική που χρησιμοποιήθηκε πιο συχνά είναι η διαπολιτισμική προσαρμογή. Οι μεταφραστές επεδίωξαν να αντικαταστήσουν τα περισσότερα ΠΣ του ΚΣ1 με ισοδύναμα αντίστοιχα των τεσσάρων ΠΣ, ακόμα και όταν η αντιστοιχία δεν είναι απολύτως ακριβής. Η χρήση της τεχνικής αυτής είναι ιδιαίτερα εμφανής στις κατηγορίες κοινωνική, πολιτική και διοικητική οργάνωση, γλωσσικός πολιτισμός και χειρονομίες και συνήθειες. Ιδιαίτερα στις χειρονομίες και συνήθειες, η διαφορά στη χρήση ενικού αριθμού και πληθυντικού ευγενείας, κυρίως όταν ο ενικός αριθμός χρησιμοποιείται στο ΚΠ1 για δημιουργία αμεσότητας και πιο φιλικού κλίματος, μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια του ύφους των διαλόγων. Αυτό είναι πιο έντονο στο ΚΣ2 και εν μέρει στο ΚΣ3 (βλ.5.3.2.6 και 5.3.3.6).

Στο σύνολο όλων των ΠΣ, το ΚΣ1 περιέχει τον μικρότερο αριθμό ενδοκειμενικών διευρύνσεων. Το ΚΣ2 περιέχει αρκετές ενδοκειμενικές διευρύνσεις και μάλιστα η μεταφράστρια προσθέτει αναλυτικά στοιχεία κάθε φορά που παρεμβαίνει επεξηγώντας κάποιο ΠΣ πχ. μπιφτέκι απ' όλα = eine Hackfleischbulette

mit Soße, Tomaten und Zwiebeln. Εξωκειμενικές διευρύνσεις υπάρχουν μόνο στα ΚΣ3 (σημειώσεις τέλους) και ΚΣ4 (υποσημειώσεις). Το ΚΣ4 είναι το μόνο που διατηρεί πολλά και σημαντικά στοιχεία του ΚΠ1 στην κατηγορία του υλικού και του κοινωνικού πολιτισμού με τη μορφή προσαρμοσμένου δανείου με εξωκειμενική διεύρυνση (σπανακόρυζο, γεμιστά, τυρόπιτα, περίπτερο, μπουζούκια κ.ά.).

Το ΚΣ2 είναι πιο εύχρηστο γιατί οι επιλογές της μεταφράστριας να χρησιμοποιήσει διευκρινίσεις όπου κρίνει απαραίτητο και μόνο ενδοκειμενικά δεν διακόπτει τη ροή της ανάγνωσης. Αντίθετα το ΚΣ3 αναγκάζει τον αναγνώστη να πάει στο τέλος του βιβλίου για κάποια παραπάνω στοιχεία. Το ΚΣ4 είναι κάπου ενδιάμεσα γιατί ναι μεν διακόπτεται η ροή της ανάγνωσης αλλά οι παραπάνω πληροφορίες βρίσκονται στην ίδια σελίδα¹⁷. Τα ΚΣ2, ΚΣ3 και ΚΣ4 βοηθούν περισσότερο το αναγνωστικό κοινό να καταλάβει τις αναφορές σε πρόσωπα και καταστάσεις του ΠΠ, κάτι που δε συμβαίνει με το ΚΣ1.

Η χρήση του προσαρμοσμένου δανείου τόσο στην κατηγορία των κυρίων ονομάτων όσο και σε περιπτώσεις στην κατηγορία των υπολοίπων ΠΣ βοηθάει στη διατήρηση του ελληνικού στοιχείου και χρώματος και στα τέσσερα ΚΣ. Σε αυτό υπερτερεί λίγο το ΚΣ4, με την πιο εκτεταμένη χρήση της τεχνικής αυτής στην κατηγορία του υλικού και κοινωνικού πολιτισμού.

Τέλος, συσχετίζοντας τη μετάφραση του τίτλου του βιβλίου με τις τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν για τη μετάφραση όλων των ΠΣ, ο τίτλος του ΚΣ4 είναι ο πιο προσαρμοσμένος στον ΠΣ αλλά το ίδιο το ΚΣ4 έχει το πιο έντονο ελληνικό χρώμα. Ο τίτλος του ΚΣ2 έχει ελληνικό χρώμα και γενικά συμβαδίζει με την προσπάθεια της μεταφράστριας να βοηθήσει το αναγνωστικό κοινό να κατανοήσει τον ΠΠ. Οι τίτλοι του ΚΣ1Α και του ΚΣ3 δεν προϊδεάζουν για κάποια διαφορετική προσέγγιση του ΚΠ1. Ο τίτλος του ΚΣ1 πιθανόν να είναι προϊόν μάρκετινγκ αφού το περιεχόμενο των ΚΣ1 και ΚΣ1Α είναι ακριβώς το ίδιο.

17 Στην ηλεκτρονική έκδοση του ΚΣ4 που χρησιμοποιήθηκε για τις ανάγκες της εργασίας, η υποσημείωση βρίσκεται ακριβώς κάτω από την αναφορά.

7. Επίλογος

Η μετάφραση αποτελεί μια μορφή διαπολιτισμικής επικοινωνίας και περιλαμβάνει τη διαμεσολάβηση όχι μόνο μεταξύ γλωσσών αλλά και μεταξύ πολιτισμών. Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα στον τομέα αυτό είναι η μετάφραση των ιδιοπολιτισμικών στοιχείων. Για την επίλυση αυτού του ζητήματος μπορούν να εφαρμοστούν διαφορετικές μεταφραστικές στρατηγικές και τεχνικές.

Κατά τη μετάφραση των ιδιοπολιτισμικών στοιχείων που εντοπίστηκαν στο βιβλίο του Πέτρου Μάρκαρη *Νυχτερινό δελτίο* στα αγγλικά (ΗΠΑ και Ηνωμένου Βασιλείου), στα γερμανικά, στα ισπανικά και στα ιταλικά χρησιμοποιήθηκαν πολλές και διαφορετικές τεχνικές, με πιο συχνή το προσαρμοσμένο δάνειο για τη μετάφραση των κυρίων ονομάτων και τη διαπολιτισμική προσαρμογή για τη μετάφραση των υπολοίπων ΠΣ.

Οι τέσσερις μεταφραστές και μεταφράστριες έκαναν τις δικές τους επιλογές ως προς τις τεχνικές που χρησιμοποίησαν, ανάλογα, πιθανόν, με τις αντίστοιχες μεταφραστικές εντολές που είχαν και ανάλογα με το προσωπικό τους κριτήριο. Οι τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν σε κάθε μετάφραση για το ίδιο ΠΣ άλλες φορές συμπίπτουν και άλλες φορές διαφέρουν. Το τελικό αποτέλεσμα και στις 4 περιπτώσεις ήταν βιβλία που διατηρούν το ελληνικό χρώμα και βοηθούν το κάθε αναγνωστικό κοινό να κατανοήσει τις αναφορές στις κάθε είδους πτυχές του ελληνικού πολιτισμού, άλλοτε σε μεγαλύτερο και άλλοτε σε μικρότερο βαθμό. Λαμβάνοντας αυτό υπόψη, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι κάποια από τις μεταφράσεις ακολουθεί αμιγώς τη στρατηγική της οικειοποίησης ή της ξενοποίησης, αλλά ότι και οι τέσσερις βρίσκονται κάπου στο ενδιάμεσο.

Δεδομένου ότι το *Νυχτερινό Δελτίο* είναι το πρώτο βιβλίο του Π. Μάρκαρη και έχουν ακολουθήσει άλλα 14 στην ίδια σειρά, τα οποία έχουν μεταφραστεί, θα ήταν ενδιαφέρον να ερευνηθεί αν τα συμπεράσματα της παρούσας εργασίας ισχύουν και για τις μεταφράσεις των άλλων βιβλίων.

Βιβλιογραφία

Πρωτογενείς Πηγές

Μάρκαρης, Πέτρος (2007). *Νυχτερινό Δελτίο*. Αθήνα: Γαβριηλίδης. (12η έκδοση)

Markaris, P. (2005) *Deadline in Athens*. New York: Grove Press.

Markaris, P. (2005b) *The late-night news*. London: Vintage.

Markaris, P. (2001). *Hellas Channel Ein Fall für Kostas Charitos*. Roman. Zürich: Diogenes.

Markaris, P. (2008) *Noticias de la Noche*. Barcelona: Tusquets.

Markaris, P. (2004) *Ultime della notte*. Milano: Bompiani.

Δευτερογενείς Πηγές

Aixelá, Javier Franco (1996). “Culture-Specific Items in Translation.” In Álvarez, Román & Vidal, M Carmen-África (eds.). *Translation, Power, Subversion*. Clevedon: Multilingual Matters (pp.52–78).

Álvarez, Román & Vidal, M Carmen-África (eds) (1996). *Translation, Power, Subversion*. Clevedon: Multilingual Matters.

Antonini, Rachele (2004). “SAT, BLT, Spirit Biscuits, and the Third Amendment. What Italians make of cultural references in dubbed texts” In Gambier Yves et al (eds)(2007). *Doubts and Directions in Translation Studies. Selected contributions from the EST Congress, Lisbon 2004*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

- Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge
- Baker, Mona & Saldanha, Gabriela (eds) (2009). *The Routledge encyclopedia of translation studies*. (2nd edition). London: Routledge.
- Bassnett, Susan (1998). “The Translation Turn in Cultural Studies.” In Susan Bassnett & André Lefevere *Constructing Cultures: Essays On Literary Translation*. Clevedon: Multilingual Matters. (pp. 123-140). (ebook)
- Bassnett, Susan & Lefevere, André (1998). *Constructing Cultures: Essays On Literary Translation*. Clevedon: Multilingual Matters. (ebook)
- Catford, J.C. (1965/1978). *A Linguistic Theory of Translation. An essay on applied linguistics*. Oxford University Press.
- Chiaro, Delia (2009). “Issues in Audiovisual Translation.” In Munday, Jeremy (ed) *The Routledge Companion to Translation Studies*. London and New York: Routledge (pp.141-165).
- Γραμμενίδης, Σ., Δημητρούλια, Ξ., Κουρδής, Ε., Λουπάκη, Ε., Φλώρος, Γ., (2015). *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις της μετάφρασης*. [ηλεκτρ. Βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο https://www.researchgate.net/profile/Georgios-Floros-4/publication/309488411_Diepistemonikes_prosengiseis_tes_Metaphrases_Interdisciplinary_Approaches_to_Translation/links/58132d0008aeffbed6bb47a3/Diepistemonikes-prosengiseis-tes-Metaphrases-Interdisciplinary-Approaches-to-Translation.pdf
- Danyté, Milda (2006). “Lithuanian Translations of Canadian Literature. The Translation of Cultural Realia”. *Darbai ir Dienos*. 45. 195-214. DOI:10.7220/2335-8769.45.14 <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/7c2b339d-0482-461e-8115-e3eb77609381/content>
- Davies, Eirlys E. (2003). “A Goblin or a Dirty Nose?”, *The Translator*, 9:1, 65-100, DOI: 10.1080/13556509.2003.10799146.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13556509.2003.10799146>

- Delisle J., Lee-Jahnke, H., Cormier, M. (eds)(1999/2008). *Ορολογία της Μετάφρασης*. (μτφρ. Γ. Φλώρος). Αθήνα:Ελληνικά Γράμματα.
- Fernández Guerra, Ana. (2012). “Crossing Boundaries: The Translation of Cultural Referents in English and Spanish. Word and Text”. *A Journal of Literary Studies and Linguistics*. II(2). 121-138.https://www.researchgate.net/publication/261642138_Crossing_Boundaries_The_Translation_of_Cultural_Referents_in_English_and_Spanish
- Fernández Guerra, Ana. (2012). “Translating Culture: Problems, Strategies and Practical Realities”. *SIC-Journal of Literature, Cultural and Literary Translation. Broj 1, Godina 3: Art and Subversion*.3. 10.15291/sic/1.3.lt.1. <https://www.sic-journal.org/Article/Index/173>
- Florin, Sider (1993). “Realia in Translation”. In P. Zlateva (ed) *Translation as Social Action: Russian and Bulgarian Perspectives*. New York: Routledge (pp.122-128).
- Gambier, Yves et al (eds) (2007). *Doubts and Directions in Translation Studies. Selected contributions from the EST Congress, Lisbon 2004*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- González Davies, M. & Scott-Tennent, C. (2005). “A Problem-Solving and Student-Centred Approach to the Translation of Cultural References.” *Meta: Translators' Journal*, 50, 160-179.
- Hagfors, Irma (2003). “The Translation of Culture-Bound Elements into Finnish in the Post-War Period”. *Meta*, 48(1-2), 115–127. <https://doi.org/10.7202/006961ar>
- Hall T. Edward (1990). *The Silent Language*. New York: Doubleday.
- Hatim, B & Mason, I (1990). *Discourse and the Translator*. London: Longman.
- Hermans, Theo (1988). “On Translating Proper Names, with Reference to De Witte

- and Max Havelaar” In Wintle, Michael (ed.)(2015) *Modern Dutch Studies Essays in honour of Professor Peter King on the occasion of his retirement*. London: Bloomsbury (pp. 11-24).
- Hervey, Sándor G. J.& Higgins, Ian (1992). *Thinking Translation: A Course in Translation Method, French-English*. London and New York:Taylor & Francis Routledge. (ebook)
- Hofstede, Geert, Hofstede, Gert Jan, & Minkov, Michael, (2010). *Cultures and Organizations: Software of the Mind: Intercultural Cooperation and its Importance for Survival*. New York: McGraw-Hill.
- Hongwei, Chen (1999). “Cultural Differences and Translation” *Meta*, 44(1), 121–132.
<https://doi.org/10.7202/002224ar>
- House, Juliane (2016). *Translation as communication across languages and cultures*. New York: Routledge. (ebook)
- Hurtado Albir, Amparo (2001). *Traducción y Traductología. Introducción a la traductología*. Madrid:Cátedra.
- ISO 704:2000, Terminology work- Principles and methods. Ανακτήθηκε στις 28/2/23 από το https://ddialliance.org/sites/default/files/shared/2012/DDI%20Moving%20Forward/ISO/ISO704_2009.pdf
- Ivir, Vladimir (2003). “Translation of Culture and Culture of Translation” *SRAZ XLVII-XLVIII*, 117-126. <https://hrcak.srce.hr/file/33080>
- Katan, David (2009). “Translation as Intercultural Communication”. In Munday, Jeremy (ed). *The Routledge Companion to Translation Studies*. London and New York:Routledge. (pp.74-92).
- Katan, David & Taibi, Mustapha (2021) *Translating Cultures An Introduction for Translators, Interpreters and Mediators*. Third Edition. London and New York:Routledge.(ebook)

- Καραδήμου, Δέσποινα (2017). *Ζητήματα μετάφρασης περιβαλλοντικών όρων από την Αγγλική στην Ελληνική: η περίπτωση της Σύμβασης του Aarhus*. Διδακτορική Διατριβή. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Κομοτηνή. Διαθέσιμο στις 8/3/23 στο <https://repo.lib.duth.gr/jspui/handle/123456789/14797>
- Κεραμίδας, Σ.Γ. (2015). *Ζητήματα Ορολογίας στην Τεχνική Μετάφραση*. Αθήνα:Διάυλος.
- Κλαίρης Χρήστος & Μπαμπινιώτης Γεώργιος (2004). *Γραμματική της Νέας Ελληνικής. Δομολειτουργική - Επικοινωνιακή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Larson, Mildred L. (1984). *Meaning-Based Translation: A Guide to Cross-Language Equivalence*. Lanham and New York: University Press of America, Inc.
- Marco, Josep. (2018). “The translation of food-related culture-specific items in the Valencian Corpus of Translated Literature (COVALT) corpus: a study of techniques and factors” *Perspectives*. 27. 1-22. 10.1080/0907676X.2018.1449228.
- Molina Martínez, Lucía (2006). *El Otoño del pingüino análisis descriptivo de la traducción de los culturemas*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I
- Molina, Lucía & Hurtado Albir, Amparo (2002). “Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Functionalist Approach” *Meta* 47. 4. 498–512. <https://doi.org/10.7202/008033ar>
- Munday, Jeremy (ed) (2009). *The Routledge Companion to Translation Studies*. London and New York: Routledge.
- Newmark, Peter (1981). *Approaches to Translation*. Oxford: Pergamon.
- Newmark, Peter (1988). *A textbook of translation*. Hertfordshire: Prentice Hall.
- Nida, Eugene A. (1945). “Linguistics and Ethnology in Translation-Problems.”

- WORD. 1:2. 194-208. DOI:10.1080/00437956.1945.11659254
<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00437956.1945.11659254>
- Nida, Eugene A. (1964). *Toward a Science of Translating, with special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. Leiden: E. J. Brill.
- Nida, Eugene A. (2003). "Language and Culture: Two Similar Symbolic Systems." In Petrilli, Susan (ed). *Translation Translation*. Amsterdam – New York: Rodopi. (pp.433-449).
- Nord, Christiane (1997). *Translating as a purposeful activity*. New York: St. Jerome Publishing.
- Nord, Christiane (2014). *Η μετάφραση ως στοχευμένη δραστηριότητα. Εισαγωγή στις λειτουργικές προσεγγίσεις* (Σίμος Π. Γραμμενίδης – Δέσποινα Δ. Λάμπρου, μετάφραση-προσαρμογή). Αθήνα: Διάυλος
- Olk, Harald Martin (2013). "Cultural references in translation: a framework for quantitative translation analysis." *Perspectives: Studies in Translatology*, 21:3, 344-357, DOI:10.1080/0907676X.2011.646279
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0907676X.2011.646279>
- Parianou, Anastasia (2007). "Translating Proper Names: a Functionalist Approach." *Names*. 55. 4. 407-416. DOI:10.1179/nam.2007.55.4.407
- Pedersen, Jan (2005). "How is culture rendered in subtitles?" In: *MuTra, Challenges of Multidimensional Translation: Conference Proceedings*, pp. 1-18.
<http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A184182&dswid=-699>
- Pedersen, Jan (2011). *Subtitling norms for television. An exploration focussing on extralinguistic cultural references*. John Benjamins Publishing Company.
- Repko, Allen F. & Szostak, Rick (2017). *Interdisciplinary Research. Process and Theory*. Los Angeles: Sage Publications.

- Robinson, Douglas (2020). *Becoming a Translator An Introduction to the Theory and Practice of Translation* (4th Edition). London and New York: Routledge.
- Schäffner, Christina & Wieseemann, Uwe. (2001). *Annotated texts for translation: English-German: functionalist approaches illustrated*. Clevedon: Multilingual Matters
- Sturge, Kate (2009). "Cultural translation." In M. Baker & G. Saldanha (eds.). *The Routledge encyclopedia of translation studies*. (2nd edition). London: Routledge (pp. 67-70).
- Toury, Gideon (2000). "The nature and role of norms in translation." In L. Venuti (ed.), *The translation studies reader*. London and New York: Routledge (pp. 205-218).
- Tymoczko, Maria (2014). *Translation in a Postcolonial Context. Early Irish Literature in English Translation*. London and New York: Routledge.
- Venuti, Lawrence (1995). *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. London and New York: Routledge.
- Venuti, Lawrence (2000). "Translation, Community, Utopia". In L. Venuti (ed.), *The translation studies reader*. London and New York: Routledge (pp. 468-488).
- Venuti, Lawrence (ed) (2000). *The translation studies reader*. London and New York: Routledge.
- Vermes, Albert Peter (2003). "Proper Names in Translation: an Explanatory Attempt". *Across Languages and cultures*. 4. 1. 89-108. DOI:10.1556/Acr.4.2003.1.5
- Vermes, Albert Péter (2004). "Culture in Translation: Strategies and Operations." *Eger Journal of English Studies*. IV. 85-99. https://publikacio.uni-eszterhazy.hu/1936/1/85_99_Vermes.pdf

Vinay, Jean-Paul & Darbelnet, Jean (1995). *Comparative Stylistics of French and English, a Methodology for Translation*. (translated and edited by Juan C. Sager and M.-J. Hamel). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Wintle, M. J. (ed)(2015). *Modern Dutch Studies Essays in honour of Professor Peter King on the occasion of his retirement*. London: Bloomsbury

Zlateva, Palma (ed) (1993). *Translation as Social Action: Russian and Bulgarian Perspectives*. New York: Routledge.

Ιστογραφία

A.V. Team (12/01/2010). Κτίριο Δοξιάδη – One Athens. Διαθέσιμο στις 10/02/2024 στο <https://www.athensvoice.gr/politismos/design-arhitektoniki/2513/ktirio-doxiadi-one-athens-0/>

abogadosfernandezblasco.es (n.d.). Rangos de la Policía Nacional de España: Conoce su jerarquía. Διαθέσιμο στις 10/02/2024 στο <https://abogadosfernandezblasco.es/rangos-de-la-policia-nacional-de-espana-conoce-su-jerarquia/>

A.Π.Θ Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας (7/3/2016). Αναγόρευση του συγγραφέα Πέτρου Μάρκαρη σε επίτιμο Διδάκτορα του Τμήματος Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Α.Π.Θ. Διαθέσιμο στις 20/01/24 στο <https://www.del.auth.gr/el/anal-per-math?id=1102:anagorefsi-petroy-markarh-se-epitimo-didaktora&catid=107:proigoymenes-ekdiloseis>

biblionet.gr (n.d.) Πέτρος Μάρκαρης. Διαθέσιμο στις 20/01/24 στο <https://biblionet.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%89%CF%80%CE%BF/?personid=78>

Ελληνική Αστυνομία Έκδοση διαβατηρίων (n.d.). Μεταγραφή Ελληνικών χαρακτήρων. <https://www.passport.gov.gr/passports/GrElotConverter/GrElotConverter.html>

Hanson, Karen S. (n.d.). A Guide to U.S. Police Ranks in Order. Διαθέσιμο στις 10/02/2024 στο

<https://www.allcriminaljusticeschools.com/law-enforcement/police-chain-of-command/>

Ίδρυμα Ωνάση (n.d.). Πέτρος Μάρκαρης. Διαθέσιμο στις 20/01/24 στο <https://www.onassis.org/el/people/petros-markaris>

iefimerida.gr (14/12/2023). Πέτρος Μάρκαρης: Σε 20 γλώσσες τα βιβλία του, μεταφράστηκε και στα αλβανικά. Διαθέσιμο στις 20/01/24 στο <https://www.iefimerida.gr/politismos/petros-markaris-metafrastike-sta-albanika>

Κέντρο Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας (n.d.). Πλοήγηση ανά Λήμμα *Καλογιάννης*. Διαθέσιμο στις 10/02/2024 στο <http://repository.kentrolaografias.gr/xmlui/browse?value=%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82&type=lemma>

Kriminalpolizei.de (n.d.). Dienstgrad / -bezeichnung. Διαθέσιμο στις 10/02/2024 στο https://www.kriminalpolizei.de/service/praevention-kompakt.html?tx_dpnglossary_glossary%5Baction%5D=show&tx_dpnglossary_glossary%5Bcontroller%5D=Term&tx_dpnglossary_glossary%5Bterm%5D=344&cHash=b629a31e3673cc97127e5c2bbdb9ba2c

LAPD (n.d.). Sworn Police Officer Class Titles and Job Descriptions. Rank Structure. Διαθέσιμο στις 10/02/2024 στο <https://www.lapdonline.org/training-division/join-the-team/rank-structure/>

MHXANH TOY XPONOY (8/12/2013). Ποια ήταν η Ψωροκώσταινα που έγινε συνώνυμο της εξαθλίωσης και της προσφοράς. Η αρχόντισσα από το Αϊβαλί που έγινε πρόσφυγας και έσωσε δεκάδες ορφανά του 1821. Διαθέσιμο στις 10/02/2024 στο <https://www.mixanitouxronou.gr/psorokostena-mia-genneodorizitiana-pou-esose-dekades-orfana-apo-tin-pina/>

PoliceSuccess.co.uk (n.d.). UK Police Officer Rank Structure. Διαθέσιμο στις 10/02/2024 στο <https://policessuccess.co.uk/ranks.html>

Questura di Chieti (12/07/2019). Nuovi distintivi di qualifica della Polizia di Stato. Διαθέσιμο στις 10/02/2024 στο <https://questure.poliziadistato.it/it/Chieti/articolo/10625d2865755d55e899271565>

Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού (n.d.). *Το γλυκό*. Ελένη Θεοχάρη-Περράκη. Διαθέσιμο στις 20/01/24 στο http://www.snhell.gr/kids/content.asp?id=134&cat_id=5

Santiago, Jessica (26/01/2023). Understanding school exams in the UK – SAT's, GCSE's, A Levels and NSAs. Διαθέσιμο στις 10/02/2024 στο <https://kabayanremit.com/blog/lifestyle/school-grading-system-uk/>

studyinginSpain.com (n.d.) Spanish Grading System. Διαθέσιμο στις 10/02/2024 στο <https://www.studying-in-spain.com/plan-your-studies/spanish-grading-system/>

Università di Pisa (06/03/2017). The Italian Educational System. Διαθέσιμο στις 10/02/2024 στο <https://www.unipi.it/index.php/study/item/2265-educational-system>

University of Passau (09/05/2023). The German grading scale. Διαθέσιμο στις 10/02/2024 στο <https://www.uni-passau.de/en/international/coming-to-passau/information-for-new-students/grading-scale/>

Φιλίππου, Φίλιππος (n.d.). Πέτρος Μάρκαρης. Διαθέσιμο στις 20/01/24 στο <https://biblionet.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%89%CF%80%CE%BF/?personid=78>

Ηλεκτρονικά Λεξικά

Cambridge University Press. (2024). *Cambridge dictionary*.
<https://dictionary.cambridge.org/>

Cervantes, I. (n.d.) *Refranero multilingüe, CVC. Refranero Multilingüe*.
<https://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/Default.aspx>

Collinsdictionary.com. (2022). *Collins Dictionary | Definition, Thesaurus and Translations*. <https://www.collinsdictionary.com/>

deutschlernerblog.de (2024) *Deutschlernerblog - für Alle, die Deutsch Lernen, Deutsch lernen mit Deutschlernerblog*. <https://deutschlernerblog.de/>

dictionary.com. (2023). *Dictionary* <https://www.dictionary.com/>

Dizionari Garzanti Linguistica (n.d.) *Dizionari di Italiano e Inglese - Vocabolario di Italiano e Inglese - Garzanti Linguistica*. <https://www.garzantilinguistica.it/>

dizionarirepubblica.it (n.d.). *Dizionari Italiano, Inglese E Sinonimi E Contrari*
<https://dizionari.repubblica.it/>

Duden Online (n.d.). *Duden Wörterbuch der deutschen sprache*.
<https://www.duden.de/woerterbuch>

Fundación BBVA (n.d.) *Diccionario del español actual*.
<https://www.fbbva.es/diccionario/>

Κέντρο για την ελληνική γλώσσα (n.d.). *Η πύλη για την ελληνική γλώσσα*
<https://www.greek-language.gr/greekLang/index.html>

openthesaurus.de (n.d.). *Synonyme – Open Thesaurus – Deutscher Thesaurus*
<https://www.openthesaurus.de/>

Pons.com (n.d.). *PONS λεξικό | ερμηνείες, μεταφράσεις, λεξιλόγιο*.
<https://el.pons.com/%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%CF%86%CF>

[%81%CE%B1%CF%83%CE%B7](#)

rae.es (n.d.) *Diccionarios Real Academia Española*. <https://www.rae.es/>

rae.es (n.d.). *Diccionario histórico de la lengua española*, <https://www.rae.es/dhle/>

wordreference.com (2023). *WordReference.com*. <https://www.wordreference.com/>